

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Aušra Daugėlienė

**KORUPCIJOS PREVENCIJOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS
LIETUVOJE: VILKAVIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovė

Doc. dr. Eglė Vaidelytė

Kaunas, 2017

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS**

**KORUPCIJOS PREVENCIJOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS LIETUVOJE:
VILKAVIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas
Viešoji politika (kodas 621L22008)

Vadovė

(parašas) Doc. dr. Eglė Vaidelytė
2017-01-09

Recenzentė

(parašas) Doc. dr. Rūta Petrauskienė
2017-01-

Projektą atliko

(parašas) Aušra Daugėlienė
2017-01-09

Kaunas, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų

(Fakultetas)

Aušra Daugėlienė

(Studento vardas, pavardė)

Viešoji politika, SMTV-4/3

(Studijų programa, kursas)

Baigiamojo projekto „Korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimo problemos Lietuvoje: Vilkaviškio rajono savivaldybės atvejis“

AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

20 17 m. sausio 9 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Aušros Daugėlienės**, baigiamasis projektas tema „Korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimo problemos Lietuvoje: Vilkaviškio rajono savivaldybės atvejis“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Daugėlienė, Aušra. *Problems of Corruption Prevention Implementation Policy in Lithuania: Case of Vilkaviškis District Municipality*. Master's thesis in Political Science supervisor assoc. prof. Eglė Vaidelytė. The Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: 02 S

Key words: Corruption, prevention of corruption, preventive program, policy, anticorruption
Kaunas, 2017. 69 p.

SUMMARY

The final project of this master's study analyses the problems concerning the implementation of corruption prevention policy in Lithuania and the Vilkaviškis District Municipality. The importance of the project: Lithuania aims to become an advanced, economically developed, legal state. However, the prevailing issues of corruption interfere with this aim. Corruption cannot be tolerated in the state policy and state institutions. The state traditionally uses three measures to fight corruption: the punitive persecution, anti-corruption education, and the prevention of corruption. All these three measures are equally important and need to be implemented at the same time. The state's battle against corruption programs, strategies and other necessary anti-corruption legislation acts are implemented due to these measures. The fight against corruption should firstly start from local government institutions, which are the closest to people. Lithuanian researchers have examined the phenomenon of corruption, but very few studies have been done which cover the implementation of corruption prevention policy. This current situation contributed to the reason for the interest in implementing corruption prevention policy in Vilkaviškis District Municipality. The object of this study: Corruption prevention policy. The subject of this study: the implementation of the corruption prevention policy in Vilkaviškis District Municipality. The aim of this project is to analyse the problems concerning the implementation of corruption prevention policy in Vilkaviškis District Municipality. The objectives of the project: 1. to analyse the corruption phenomenon and the problems of implementing anti-corruption policy; 2. to analyse legal regulations in charge of the prevention of corruption; 3. to examine corruption prevention policy issues in Vilkaviškis District Municipality; 4. present corresponding conclusions and recommendations on dealing with issues found in corruption prevention policies. Research methods: the analyses of scientific literature, legislation acts, content, secondary data, the methods of comparative research, structured interview. The first part of the project analysis the concept of corruption, the assumptions on corruption, various types and forms of corruption, and further outlines the problems of the implementation of corruption prevention policy. The second part analysis the legal framework already in place for dealing with corruption. The third part deals with the qualitative analysis which evaluates corruption prevention policy issues in Vilkaviškis District Municipality. The main conclusions of the study: 1. Corruption should be understood as a complex, negative social phenomenon lowering the public's trust in state institutions which is connected with achieving illegal benefits for themselves or others. 2. Lithuania has a consistent legal framework to fight corruption and continuous to improve it. The state's anti-corruption policy is implemented relying on the state strategy documents, the most important of them is the national anti-corruption program. 3. Anti-corruption policy in Lithuania and Vilkaviškis District Municipality is effectively implemented due to coordination punitive measures with non-criminal measures. The most commonly applied penalty for corruption-related offenses in Lithuania and Vilkaviškis District Municipality is pecuniary penalty. The lack of public awareness on corruption-related harm and consequences can be defined as one of the essential problems faced by Lithuania and the Vilkaviškis District Municipality, along with low levels of civic values in our society. The citizens are not actively involved in state governance and decision making; they are unaware of their civil rights, thus causing difficulties when implementing anti-corruption policies.

TURINYS

LENTELĖS.....	6
PAVEIKSLAI.....	7
SANTRUMPŲ ŽODYNĖLIS.....	8
ĮVADAS.....	9
1. KORUPCIJOS REIŠKINIO IR ANTIKORUPCINĖS POLITIKOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	11
1.1. Korupcijos sąvoka.....	11
1.2. Korupcijos atsiradimo prielaidos.....	14
1.3. Korupcijos rūšys ir formos.....	17
1.4. Antikorupcinės politikos įgyvendinimo kliūtys.....	21
2. KORUPCIJOS PREVENCIJOS POLITIKA IR JOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS.....	22
2.1. Korupcijos prevencijos samprata	23
2.2. Korupcijos prevencijos priemonės ir jų teisinis reglamentavimas.....	26
2.3. Korupcijos prevencijos tyrimai.....	42
3. KORUPCIJOS PREVENCIJOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO ANALIZĖ VILKAVIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖJE	46
3.1. Tyrimo metodologija.....	47
3.2. Nuosprendžių, kuriais nuteisti asmenys padarę korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, analizė.....	49
3.3. Interviu su Antikorupcijos komisijos nariais rezultatų analizė.....	53
IŠVADOS.....	61
REKOMENDACIJOS.....	62
LITERATŪRA.....	63
ŠALTINIAI.....	65
PRIEDAS.....	69

LENTELĖS

1 lentelė. Prielaidos korupcijai vystytis.....	15
2 lentelė. Veiksniai, lemiantys korupcijos atsiradimą.....	16
3 lentelė. Korupcijos klasifikacija pagal istorinį – kultūrinį charakterį.....	19
4 lentelė. Korupcijos prevencijos uždaviniai.....	25
5 lentelė. Nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 m. programos tikslai.....	31
6 lentelė. Lietuvos KSI 1999–2015 m.....	43
7 lentelė. Vilkaviškio rajono savivaldybės veiklos skaidrumas ir atskaitomybė.....	46
8 lentelė. Respondentams pateikti klausimai.....	49
9 lentelė. Nuteistų asmenų pasiskirstymas pagal lytį.....	49
10 lentelė. Nuteistų asmenų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	50
11 lentelė. Pakartotinai teisiamų asmenų skaičius.....	50
12 lentelė. Siūlomų kyšių dydžių pasiskirstymas.....	51
13 lentelė. Paskirtų piniginių baudų dydžiai.....	52
14 lentelė. Respondentų kodavimas.....	53
15 lentelė. Respondentų korupcijos prevencijos priemonių vertinimas.....	55

PAVEIKSLAI

1 pav. Korupcijos sąvokos klasifikacija.....	12
2 pav. R. Klitgaardo korupcijos modelis.....	13
3 pav. R. Klitgaardo modelio elementų apibūdinimas.....	13
4 pav. Lietuviškas R. Klitgaardo korupcijos modelis.....	14
5 pav. Viešąsias paslaugas veikiančios veiksniai.....	16
6 pav. Korupcijos rūšys pagal subjektų veikimo sritį.....	18
7 pav. Korupcijos prevencijos stadijos.....	23
8 pav. Korupcijos prevencijos tikslai.....	24
9 pav. Korupcijos prevencijos priemonės.....	25
10 pav. Korupcijos rizikos analizės atlikimo eiga.....	26
11 pav. Įstaigų veiklos kriterijai dėl korupcijos rizikos analizės atlikimo.....	28
12 pav. Kovos su korupcija programų rūšys.....	30
13 pav. Priemonių ir veiksmų įvykdymo rezultatai.....	32
14 pav. Antikorupcinio švietimo būdai.....	35
15 pav. Lietuvoje galiojančių antikorupcinių teisės aktų klasifikavimas.....	38
16 pav. KSI rodiklio kaita Lietuvoje 1999–2015 m.....	43
17 pav. Lietuvos gyventojų, mokėjusių kyšius sveikatos priežiūros įstaigose ar kelių policijoje, procentas.....	45
18 pav. Interviu proceso eiga.....	48
19 pav. Antikorupcinės politikos įgyvendinimo problemos	57

SANTRUMPŲ ŽODYNĖLIS

1. ATPK – Administracinių teisės pažeidimų kodeksas.
2. BK – Baudžiamasis kodeksas.
3. EBPO – Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos.
4. ES – Europos Sąjunga.
5. EST – Europos Sąjungos Taryba.
6. KPI – Korupcijos prevencijos įstatymas.
7. KSI – Korupcijos suvokimo indeksas.
8. LR – Lietuvos Respublika.
9. STT – Specialiųjų tyrimų tarnyba.
10. TILS – „Transparency International“ Lietuvos skyrius.

IVADAS

Temos aktualumas. Korupcija, jos dydis, pokyčiai yra politinių, socialinių ir ekonominių šalies problemų pasekmė. Korupcijos sąvoka kilusi iš lotynų kalbos žodžio „*corruptio*“, kuris reiškia „gadinimas, papirkimas“ (Kaulakienė, 2013, p. 449). Diržytės ir Patapo (2015, p. 164) nuomone, jau pati sąvoka parodo, kad korupcija naikina visuomenės tvarką, kurią pati visuomenė nuo civilizacijos pradžios bandė sukurti įvairiomis taisyklėmis, normomis, standartais, „kelia grėsmę teisinei valstybei, demokratijai, žmogaus teisėms, pakerta tinkamą valdymą, sąžiningumą ir socialinį teisingumą, iškreipia konkurenciją“ (Michailovič, 2004, p. 106). Pastaraisiais metais tapo madinga atlikinėti įvairius korupcijos vertinimus, skelbti įsipareigojimus, kaip pažaboti korupciją. Pasak Gutausko (2008, p. 32), „šio reiškinių aktualumas pastoviai akcentuojamas visuomenėje: politikų kalbose, spaudoje“, nes didžioji dauguma pasaulio gyventojų gyvena greta gana korumpuotų valdžios institucijų (Rothstein, 2013). Korupcija yra universali, ji egzistavo visais laikais, visose visuomenėse ir gyvuos tol, kol žmogus nepakeis savo prigimties (Mungiu-Pippid, 2006, p. 96). „Korupcija, įveikusi vienos valstybės, regiono sienas, tapo globalia visuomenės problema, reikalaujančia rimtai kovoti su šiuo negatyviu reiškiniu“ (Palidauskaitė, 2005, p. 35). „Lietuvoje tiek visuomenė, tiek verslo atstovai tvirtina, jog korupcija yra pakankamai didelė kliūtis visuomenės gyvenimui ir verslui“, tačiau patys yra linkę duoti kyšius, įvairiomis „dovanėlėmis“ atsidėkoti už suteiktas „paslaugas“ (Piliponytė, 2004, p. 83). Kova su korupcija yra vienas iš pagrindinių kiekvienos valstybės tikslų. Valstybės vykdoma antikorupcinė politika remiasi baudžiamuoju persekiojimu, korupcijos prevencija ir antikorupciniu švietimu. Šios trys priemonės yra vienodai reikšmingos, jos turi veikti kartu, kad būtų galima sėkmingai įgyvendinti antikorupcines programas. Tačiau vien valstybės pastangų nepakaks. Norėdama sumažinti šį neigiamą reiškinį, pati visuomenė turi ieškoti vis naujų kovos su korupcija būdų ir sustiprinti prevencinių priemonių įtaką korupciniams reiškiniams mažinti (Gavelytė, 2005, p. 117). Mažinti korupciją reikia pradėti nuo vietos valdžios, t. y. savivaldybių, kurios yra arčiausiai žmonių, nes „korupcija – tai universali problema. Tačiau panašu, kad visame pasaulyje lengviausiai jai pasiduoja vietos valdžia“ (Klitgaard, Maclean-Abaroa ir Parris, 2005, p. 11). ***Mokslinis naujumas.*** Korupcijos reiškinį nagrinėjo: Ackermanas (2001), Klitgaardas (2005), Gutauskas, Ragauskas, Stračinskienė ir Čilinskas (2005), Šatienė (2005), Dobryninas (2005), Vingevičiūtė (2007) ir kiti Lietuvos bei užsienio šalių mokslininkai, tačiau mokslinių darbų, kuriuose būtų analizuojamos korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimo problemos savivaldos lygmeniu, nėra. Tai paskatino pasidomėti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimu Vilkaviškio rajono savivaldybėje, nes toks tyrimas niekada anksčiau nebuvo atliktas.

Tyrimo problema: Kokie veiksniai trukdo įgyvendinti korupcijos prevencijos politiką Vilkaviškio rajono savivaldybėje?

Tyrimo objektas: Korupcijos prevencijos politika.

Tyrimo dalykas: Korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimas Vilkaviškio rajono savivaldybėje.

Projekto tikslas: Išanalizuoti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimo problemas Vilkaviškio rajono savivaldybėje.

Projekto uždaviniai:

1. atlikti korupcijos reiškinių ir antikorupcinės politikos įgyvendinimo problemų teorinę analizę;
2. atlikti korupcijos prevencijos teisinio reglamentavimo Lietuvoje analizę;
3. iširti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimo ypatumus Vilkaviškio rajono savivaldybėje;
4. pateikti išvadas bei rekomendacijas korupcijos problemoms spręsti.

Projekte taikyti tyrimo metodai. Rengiant baigiamąjį magistrinį projektą, mokslinės literatūros analizės metodu išanalizuota korupcijos sąvoka, korupcijos reiškinių formavimosi priežastys ir veiksniai, korupcijos formos ir rūšys, antikorupcinės politikos įgyvendinimo problemos. Įstatymų bazė analizuota pasitelkus teisinių dokumentų analizės metodą, o taikant antrinių duomenų analizę atskleistas korupcijos prevencijos priemonių veiksmingumas. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo nuosprendžiai vertinti turinio analizės metodu, o gauti duomenys palyginti su antriniais duomenimis. Pusiau struktūrizuoto interviu su Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos Antikorupcijos komisijos nariais metu surinkti duomenys apie korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą bei problemas, kurios atsiranda įgyvendinant antikorupcinę politiką Vilkaviškio rajono savivaldybėje. Tyrimo metu gauti duomenys susisteminti ir pavaizduoti grafiškai.

Projekto struktūra. Siekiant atskleisti pasirinktą temą, yra apibūdinta korupcijos sąvoka, korupcijos formavimąsi lemiančios prielaidos, korupcijos rūšys ir formos, antikorupcinės politikos įgyvendinimo problemos. Įstatyminės bazės analizė buvo atlikta, kad būtų išnagrinėtas antikorupcinės politikos teisinis reglamentavimas. Korupcijos prevencijos politikos veiksmingumas Lietuvoje įvertintas remiantis korupcijos suvokimo indekso ir kitų tyrimų duomenimis. Tada atliktas tyrimas, kurio tikslas išanalizuoti įgyvendinamos korupcijos prevencijos politiką Vilkaviškio rajono savivaldybėje. Projektą sudaro 69 puslapiai, 15 lentelių, 19 paveikslų. Panaudota 49 mokslinės literatūros šaltiniai ir 50 teisės aktų ir duomenų šaltiniai.

1. KORUPCIJOS REIŠKINIO IR ANTIKORUPCINĖS POLITIKOS TEORINIAI ASPEKTAI

Korupcijos reiškinys, kaip viena labiausiai paplitusių ir itin kenksmingų valstybės tarnybai elgesio formų, egzistuoja nuo senovės. Korupcijos palyginimas su vėžio liga, kuri valgo visuomenės kultūrinį, politinį ir ekonominį audinį ir griaua gyvybiškai svarbių organų funkcionavimą, rodo šios problemos dydį, plitimą bei neigiamas pasekmes visuomenei (Amundsen, 1999, p. 7).

Siekdami tinkamai suvokti korupcijos prevencijos esmę, pirmiausiai analizuosime korupcijos sąvoką, apibūdinsime korupcijos formavimosi priežastis ir veiksnius, rūšis ir formas, įvertinsime antikorupcinės politikos įgyvendinimui trukdančias problemas.

1.1. Korupcijos sąvoka

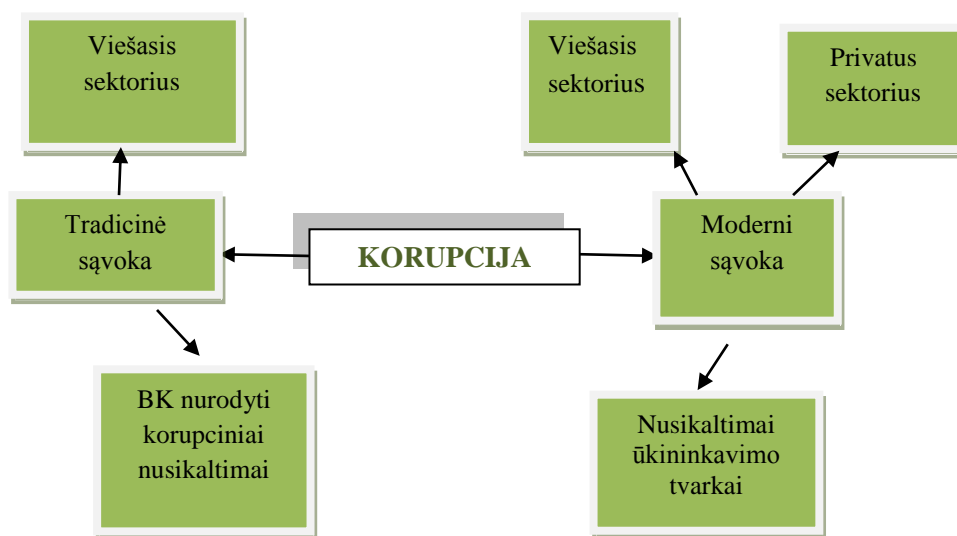
Korupcija primena pusiau mistinį reiškinį, kadangi visi nuolat apie ją kalba, tačiau niekas negali tiksliai nurodyti, kas ji yra (Šatienė, 2005, p.113). Korupcija pasireiškia įvairiomis formomis, turi tendenciją keistis prisitaikydama prie aplinkos pokyčių. Korupcinio pobūdžio veika būdinga verslo, „valdžios atstovams, pavieniams asmenims ir organizacijoms“ (Palidauskaitė, 2005, p. 26). Kaip teigia Palidauskaitė (2005, p. 26), „korupcija veši skirtingo išsivystymo lygio valstybėse“, netgi turinčiose senas demokratijos tradicijas. Korupcijos reiškinys paskatina nepasitikėjimą pačiomis visuomenės taisyklėmis ir menkina piliečių pasitikėjimą valstybės funkcionavimo moraliniais pagrindais (Diržytė ir kt., 2015, p. 164, cit. Rothstein, 2013). Nepaisant mokslininkų pastangų tirti korupcijos reiškinį, naujų tyrimų metodikų taikymo, susidomėjimo šiuo neigiamu socialiniu reiškiniu augimo, korupcijos mastai daugelyje pasaulio valstybių nuolatos auga (Diržytė ir kt., 2015, p. 164). Šiandien Lietuvoje niekas neabejoja, kad egzistuoja korupcija. Šios problemos įrodymas – nuolatiniai pranešimai spaudoje, televizijos laidose, politikų pasisakymai, o oficialus, teisinis korupcijos egzistavimo įrodymas – teismų priimti apkaltinamieji nuosprendžiai dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų.

Korupcijos sąvoka dažnai yra minima žiniasklaidoje, tarp politikų, mokslininkų bei pačioje visuomenėje, tačiau bandant tiksliai ją apibrėžti susiduriama su sunkumais, nes, pasak Justickio (2001, p. 345), pasaulyje teoriškai egzistuoja daugiau negu trys šimtai įvairiausių korupcijos apibrėžimų, tačiau iš tikrųjų yra tiek korupcijos apibrėžimų, kiek yra teisininkų ir mokslininkų, tyrinėjančių ir analizuojančių šį neigiamą socialinį reiškinį (Raudonienė, 2002, p. 114).

Pasak Michailovičiaus (2004, p. 107), „korupciją galima suprasti siaurai – kaip reiškinį tik valstybės tarnyboje arba plačiai – kaip reiškinį privačiame versle, žiniasklaidoje, politikoje“, sporto srityje, aukštojo mokslo institucijose. Palidauskaitė (2010, p. 77) teigia, kad korupcija siaurąja prasme – tai konkreti neteisėta veikla, reglamentuota Baudžiamajame kodekse (toliau – BK), o korupcija

plačiąja prasme – tai ūkininkavimo tvarkos pažeidimai (viešųjų pirkimų tvarkos nesilaikymas, valstybės turto pardavimo viešuosiuose aukcionuose tvarkos, nustatytos teisės aktais, pažeidinėjimas). Štai keletas apibrėžimų, kai korupcija suprantama, kaip nusižengimas valstybės tarnybai. Klasikiniu laikomas J. S. Ney korupcijos apibrėžimas, kad „korupcija – tai elgesys, kuris nukrypsta nuo viešai suteiktų (rinkimų ar paskyrimo būdu) formalių pareigų dėl privačios (asmeninės, šeimos, grupės) gerovės ar statuso suteikimo“ (Prunskus, 2007, p. 61, cit. Piliponytė, 2005). Ackerman (1999, p. 129) teigia, kad „korupcija – tai valstybinės valdžios panaudojimas asmeniniam pasipelnymui“. Nevyriausybinę antikorpucinę veiklą vykdanči organizacija „Transparency International“ korupciją apibūdina kaip piktnaudžiavimą valdžia siekiant naudoti sau. Šis korupcijos apibrėžimas yra labiausiai paplitęs pasaulyje (Piliponytė, 2005, p. 1). Pasaulio banko institutas teigia, kad „korupcija – tai įsišaknijęs prasto valdymo simptomas, kuris dažniausiai pasireiškia kaip patronavimas, biurokratija, neveiksmingos mokesčių rinkimo tarnybos, didžiulis kyšininkavimas viešuosiuose pirkimuose ir nesugebėjimas teikti viešąsias paslaugas gyventojams (Klitgaard ir kt., 2005, p. 11). Dawoodo (2014) nuomone, korupcija, visų pirma, – piktnaudžiavimas valdžia, o antra – nelygybė.

Schemiškai apibendrinti korupcijos sąvokos klasifikavimą galima taip (žr. 1 pav.):

1 pav. Korupcijos sąvokos klasifikacija. Šaltinis: sudaryta autorės (pagal Palidauskaitę, 2005, p. 27)

Lietuvai šiuo metu yra aktualesnė moderni (žr. 1 pav.) korupcijos sąvokos traktuotė, „korupciją apibūdinanti kaip kyšininkavimą arba bet kokį kitą veiksma, susijusį su asmenimis, kuriems suteikta valstybinio ir privataus sektoriaus atsakomybė ir kurie pažeidžia savo įsipareigojimus“ (Štatiėnė, 2005, p. 116). Pasak Justickio (2001, p. 353), toks pasirinkimas aiškinamas būtinybe apsaugoti ne tik valstybės, bet ir privataus verslo interesus. Taip pat atspindimas pačios visuomenės neigiamas požiūris į korupcijos apraiškas.

Akivaizdu, kad korupcijos sąvoka kinta, apimdama ne tik juridinius, bet ir fizinius asmenis, t. y.

dabar korupcijos apraiškų galima pastebėti ne tik viešajame, bet ir privačiame sektoriuje, tai, pasak Raudonienės (2002, p. 114), nulėmė korupcijos sąvokos transformaciją iš klasikinės (siaurosios) į moderniąją (plačiąją). Palidauskaitė (2006, p. 60) išskiria „šias korupcijos sąvokos kitimo tendencijas:

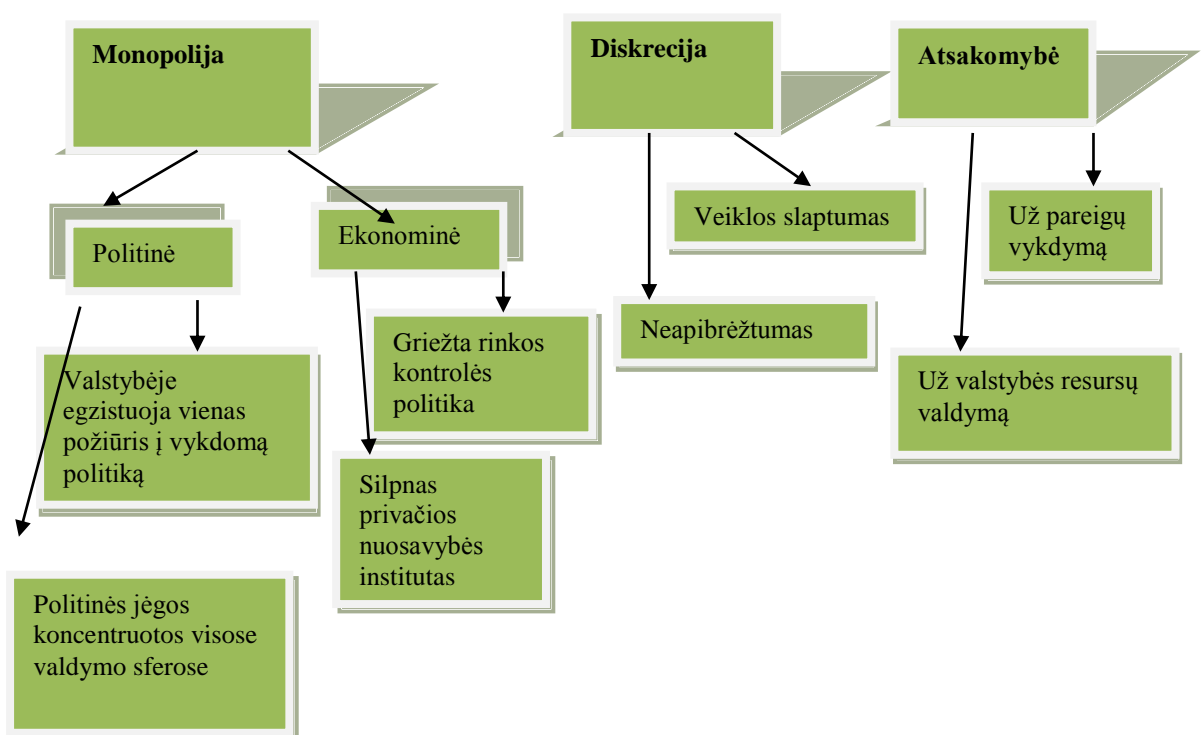
- nuo asmeninės naudos akcentavimo pereinama grupinės, organizacinės naudos suvokimo (įskaitant partinius, verslo partnerių interesus) link;
- dėmesys vien nuo valstybinio sektoriaus pasislenka privataus sektoriaus link (siaura/plati arba kitaip vadinama tradicinė/moderni sąvokos traktuotė);
- suvokiamas kintantis pačios problemos kontekstas (buvusi lokali problema dėl globalizacijos tampa pasaulinę visuomenę neraminančia problema; kartu ji įgauna naujų anksčiau nežinotų formų);
- rimtesnis dėmesys skiriamas ne atsitiktinei pavienio individo korumpuotai veiklai (individuali korupcija), bet tokios praktikos institucionalizavimui (sisteminė korupcija sukuria ir užtvirtina sąlygas praktikuoti tokį elgesį, o nepasiduodantiems taiko sankcijas“.

Įdomią korupcijos apibrėžimo sąvoką pateikia Robertas Klitgaardas:

Korupcija = Monopolija + Diskrecija - Atsakomybė

2 pav. R. Klitgaardo korupcijos modelis (Klitgaard ir kt., 2005, p. 16)

Formulės metaforinis modelis parodo, kad korupcija priklauso nuo viešajame sektoriuje esančios monopolinės jėgos, diskrecijos ir valstybės tarnautojų atsakomybės už savo veiksmus laipsnio (Gutauskas, Ragauskas, Stračinskienė ir Čilinskas, 2005, p. 17). Plačiau apžvelgsime kiekvieną iš šios formulės sudedamųjų elementų (žr. 3 pav.).

3 pav. R. Klitgaardo modelio elementų apibūdinimas. Šaltinis: sudaryta autorės (pagal Gutauską ir kt., 2005, p. 17)

Formulės elementai parodo, kad korupciją Lietuvoje galima sumažinti liberalizuojant rinkas, skatinant verslą, mažinant verslininkus kontroliuojančių institucijų skaičių, didinant viešojo sektoriaus darbuotojų atsakomybę bei veiklos skaidrumą. Lietuvoje naudojamas R. Klitgaard modelis papildytas etikos elementu.

Korupcija = Monopolija + Diskrecija - Atsakomybė/ Etika

4 pav. Lietuviškas R. Klitgaard korupcijos modelis (Gutauskas ir kt., 2005, p.17)

Akivaizdu, kad etikos elementas yra svarbus šioje sampratoje, nes darbuotojas, kuris laikosi etikos normų ir moralės principų, bus mažiau linkęs į korupcinio pobūdžio nusikaltimus. Aiškiau, visiems darbuotojams, visuomenei ir žurnalistams suprantamo etikos kodekso priėmimas būtų naudinga kampanijos prieš korupciją dalis (Gutauskas ir kt., 2005, p. 22).

Skirtingi korupcijos apibrėžimai tiek „plačiaja“, tiek „siauraja“ prasme ir korupcijos sąvokos kitimo tendencijos leidžia manyti, kad korupcija prisitaiko prie besikeičiančios visuomenės, šalių ekonominės padėties, priimamų teisės normų, todėl bendra, visiems priimtina korupcijos sąvoka iki šiol nerasta (Gavelytė, 2004, p. 82).

Pasak Piliponytės (2005, p. 4), „*kiek besvarstytime, akivaizdu, kad sunkumai dėl korupcijos apibrėžties yra neišvengiami. Teoretikai išskiria keletą esminių problemų, kurios atsiranda norint apibrėžti sudėtingą korupcijos reiškinį:*

- *yra skirtumas, tarp to, kaip korupcija yra apibrėžiama valstybių teisiniuose dokumentuose, koks yra korupcijos poveikis ir kaip visuomenė suvokia korupciją“;*
- *„taip pat reikšmingi neatitikimai atsiranda dėl to, kaip paminėtos problemos yra apibrėžiamos ir suprantamos skirtingose valstybėse“* (Piliponytė 2005, p. 4, cit. Gardiner, 2002, p. 25).

Apibendrinant galima teigti, kad, nors korupcijos problema egzistuoja daugelyje pasaulio valstybių ir ją nagrinėja daugybė mokslininkų, tyrinėtojų, nėra priimta vieningo, tikslaus korupcijos sąvokos apibrėžimo, kuris tiktų visoms visuomenėms, valstybėms ar organizacijoms ir būtų visų visuomenių suprantamas vienodai, tačiau visi pripažįsta, kad korupcija neigiamas socialinis reiškinys, griaunantis valstybes iš vidaus (Štatinė, 2005, p. 128). Nesant konkretaus korupcijos sąvokos apibrėžimo, galima susidurti su klausimu, kuo reikia vadovautis norint nustatyti, ar veika yra korupcinio pobūdžio. Todėl yra labai svarbu tiksliai, išsamiai apibrėžti korupcijos sąvoką nacionalinėje bei tarptautinėje teisėje, kad būtų galima kovoti su šiuo neigiamu reiškiniu teisinėmis priemonėmis. Įvertinus mūsų šalies specifiką (pvz., privačios ir valstybinės gydymo įstaigos), galima teigti, kad Lietuvai svarbesnė platesnė korupcijos sąvokos traktuotė, nes ji akcentuoja ne tik valstybės tarnautojo, bet ir privataus sektoriaus darbuotojų korupcinio pobūdžio nusikaltimus (Justickis, 2001, p. 353).

1.2. Korupcijos atsiradimo prielaidos

Atliekant išsamesnę korupcijos sampratos teorinę analizę, tikslinga išnagrinėti prielaidas, kurios lemia šio reiškinio atsiradimą bei vystymąsi.

1 lentelė. Prielaidos korupcijai vystytis

Palankios istorinės sąlygos korupcijai pagal Hankiss	Palankios sąlygos korupcijai Lietuvoje
Vykdomas pradinio kapitalo kaupimas privatizacijos laikotarpiu.	Perėjimas nuo centralizuoto ūkio link laisvosios rinkos.
Žlunga autoritarinė sistema.	Grįžimas prie privačios nuosavybės instituto.
Valdantis elitas nejaučia vienybės su visuomene.	Visuomeninio turto privatizacija.
Bankrutuojančios šalies lyderiai apiplėšia savo žlungančią šalį.	Įmonių restruktūrizacija.
Naujose laisvosios rinkos šalyse, kur bet koks reguliavimas suvokiamas kaip socialistinis.	Senasis elitas įtvirtino savo pozicijas dėl jiems palankių sąlygų.
Hibridinėse visuomenėse, kur vyrauja keletas organizavimosi principų.	

Šaltinis: sudaryta autorės (pagal Palidauskaitę, 2006, p. 62)

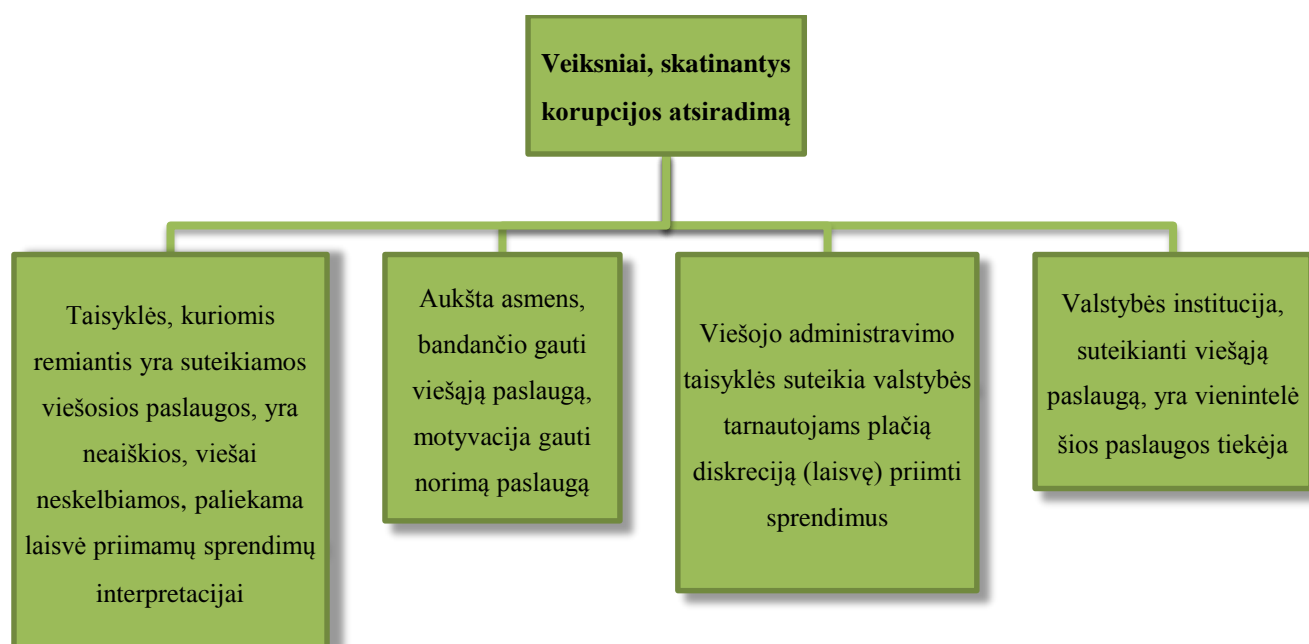
Galima teigti, kad Lietuvoje ir pasaulyje korupcijos vystymąsi lemia tos pačios sąlygos (žr. 1 lent.), todėl mūsų šalyje šis neigiamas reiškinys ypač suaktyvėjo prasidėjus įmonių bankrotui, masinės privatizacijos procesams atkūrus valstybės nepriklausomybę (Šatienė, 2005, p. 132). Vadinasi, korupcijos reiškiniai turi įtakos valstybės valdymo, politinė, ekonominė situacija ir istorinis laikotarpis. Tai lemia, kad korupcijos formavimosi priežastys gali būti įvairios ir aiškinamos istorijos, ekonomikos, viešojo administravimo, sociologijos, teisės ir kitų mokslų kontekste. Taigi nėra svarbu, kuo remdamiesi aiškinsime korupcijos reiškinį, daug svarbiau suprasti, kad „norint efektyviausiai pakeisti esamą situaciją, reikia identifikuoti pagrindinius veiksniai, skatinančius korupcijos atsiradimą“ (Steponavičienė, 2005, p. 165).

Mokslininkai, besigilinantys į korupcijos veiksniai, mėgina juos nagrinėti remdamiesi žmogaus asmenybe, jo psichologine būseną ar valdžios siekiu. Pasak Vaidelytės (2015), profesorius Gumbetta (2002) teigia, kad korupciją lemia šie veiksniai:

- *asmeniniai* – tai asmenis motyvuojantys veiksniai, kaip interesas, tingėjimas, kyšis, tuštynė ar prisirišimas. Kyšio motyvas gali būti šeiminiškas altruizmas ar partijos interesų paisymas;
- *kontekstiniai* – tai asmenis įsitraukti į korupcinę veiklą motyvuojantys veiksniai, kaip nebaudžiamumas, apsauga nuo kišimosi, netinkama veiklos priežiūra, bauginimas ar suokalbis.

Gavelytė (2005, p. 114) taip pat siūlo įvertinti ir žmogų korupciniam elgesiui skatinančius psichologinius veiksniai, kurie šiandien yra labai stiprūs: garbės ir lyderiavimo troškimas, nepasitikėjimo savimi problema bei išlikusius totalitarinio valdymo elementus, kai valstybės tarnautojai vadovaujasi valdžios uždarmo principais ir stengiasi kištis į visas gyvenimo sritis. Vadinasi, jeigu asmuo laikosi etikos ir moralės principų, tikimybė būti įtrauktam į korupcinę veiklą sumažėja. Steponavičienė (2005, p. 165) teigia, kad svarbu identifikuoti pagrindinius veiksniai,

skatinančius korupcijos atsiradimą viešajame sektoriuje. Viešosios paslaugos, kurias veikia toliau išvardinti veiksniai (žr. 5 pav.), sudaro palankias sąlygas korupcijai atsirasti.

5 pav. Viešąsias paslaugas veikiantys veiksniai. Šaltinis: sudaryta autorės (pagal Steponavičienę, 2005, p. 166)

Vadinasi, galima teigti, kad, jeigu viešojoje įstaigoje asmenys aptarnaujami „vieno langelio“ principu, aptarnavimo tvarka yra reglamentuota lokaliais norminiais teisės aktais, kurie yra viešai skelbiami, o darbuotojų pareigybės aprašymuose yra išsamiai reglamentuotos jų atliekamos funkcijos, darbo tvarka, sprendimų priėmimo procedūros ir atsakomybė už priimamus sprendimus, mažinamos biurokratinės procedūros, tai realiai sumažėja galimybė atsirasti veiksniams (žr. 5 pav.), lemiantiems korupcijos reiškinio atsiradimą viešajame sektoriuje.

Negalima pamiršti, kad korupcija yra kompleksinis reiškinys, todėl jis priklauso ne vien nuo žmogaus asmenybės bruožų, įstaigos kultūros ar darbo organizavimo tvarkos, bet jį lemia ir kitos priežastys, pavyzdžiui, istorinės (ydingas sovietmečio požiūris į „dovanėles“), ekonominės, politinės ir kitos, todėl siekiant sumažinti korupciją, reikia įvertinti visus veiksnius (žr. 2 lent.), lemiančius korupcijos reiškinio atsiradimą.

2 lentelė. Veiksniai, lemiantys korupcijos atsiradimą

Veiksniai	Veiksnių apibūdinimas
Ekonominiai	Šešėlinė ekonomika, maži valstybės tarnautojų atlyginimai, neskaidrūs viešieji pirkimai, kuriems naudojamos valstybės biudžeto lėšos, verslo sektoriaus monopoliniai dariniai, kurie iškreipia konkurenciją ir neigiamai veikia mokesčių įplaukas į valstybės biudžetą, finansinių srautų disbalansas.
Socialiniai – kultūriniai	Pilietinės visuomenės neaktyvumas, žemas pragyvenimo lygis, neužtikrintumas dėl savo ateities, dvigubos moralės standartai, susiformavusios kyšių davimo ir ėmimo tendencijos, pvz., sveikatos apsaugos srityje.

Veiksniai	Veiksnių apibūdinimas
Technologiniai	Perkeliant paslaugas į elektroninę erdvę atsiranda naujos korupcijos formos.
Teisiniai	„Netobuli teisės aktai dažnai keičiami, tai ir nebaudžiamumas, netobulos kontrolės sistemų, teisinių procedūrų ir priemonių, pareigūnų skyrimo ir atleidimo bei nušalinimo procedūros, profesinių elgesio kodeksų valstybės tarnyboje stoka ir nemažai kitų dalykų“ (Prunskus, 2007, p. 67).
Organizaciniai	„Nesant motyvacinės, kitaip tariant, premijinės darbo užmokesčio sistemos atsižvelgiant į nuopelnus darbe, kontrolės, sankcijų taip pat einama prie korupcijos“ (Prunskus, 2007, p. 67).
Politiniai	Politinės valios stoka kovai su korupcija, skaidrumo trūkumas politikų veiksmuose, korupcijos reiškiniai teisėsaugos ir teismų sistemoje, politinio valdymo nestabilumas.

Šaltinis: sudaryta autorės (pagal Prunskų, 2007, p. 67)

Akivaizdu, kad yra svarbu analizuoti ir įvertinti visus veiksnius, sąlygojančius korupcijos reiškinio atsiradimą, nes valstybės vykdoma antikorpucinė politika turi būti nukreipta į bet kurio pobūdžio korupcinių (socialinių, asmeninių, teisinių ir t. t.) veiksnių mažinimą, kadangi korupciją galime tik sumažinti, o išnaikinti visiškai dar niekam nepavyko (Tamošiūnas, 2005, p. 39).

Palidauskaitė (2005, p. 31), apibendrindama korupcijos priežastis, *išskiria mikro, mezo ir „makrolygio veiksnius, veikiančius šio reiškinio atsiradimą. Žemiausiame lygyje korupciją sąlygojantys veiksniai yra individas (jo principai, vertybės, asmeninės aplinkybės) ir jo atliekamas darbas (darbo pobūdis, kolegų įtaka, turimi kontaktai). Mezo lygmenyje svarbi yra organizacija, t. y. jos vadovai, organizacijos struktūra (dydis, funkcijų sudėtingumas, kontrolės ir audito sistema, atsakomybių atskyrimas), organizacijos kultūra (tikslai ir misija, vertybės ir normos, elgesio kodeksas, personalo politika (atranka ir mokymas, apdovanojimai ir skatinimai)“*. Makro lygmenyje yra svarbu priimami įstatymai, „politinė – administracinė struktūra, visuomeninė aplinka“ (Palidauskaitė, 2005, p. 31).

Galima teigti, kad, siekiant veiksmingai kovoti su korupcija, reikia šalinti ne jos priežastis, o veiksnius, kurie sąlygoja korupcinių reiškinų atsiradimą bei plitimą, nes korupcijos išplitimas ir dinamika priklauso nuo šalies ekonominių, socialinių, kultūrinių problemų. Viešųjų paslaugų perkėlimas į viešąją erdvę, pragyvenimo lygio didėjimas, biurokratinių kliūčių mažinimas, konkurencijos skatinimas, aiški ir tinkamai reglamentuota mokesčių politika, teikiamų viešųjų paslaugų aiškus ir tikslus reglamentavimas, asmenų, dirbančių viešajame sektoriuje, diskrecijos lygio mažinimas, politinių partijų skaidrus finansavimas neigiamai veikia korupcijos reiškinio atsiradimą ir daro valstybės valdymą skaidresnį ir efektyvesnį.

1.3. Korupcijos rūšys ir formos

Kartais korupcijos rūšys ir korupcijos formos suprantamos kaip vienas ir tas pats dalykas, tačiau

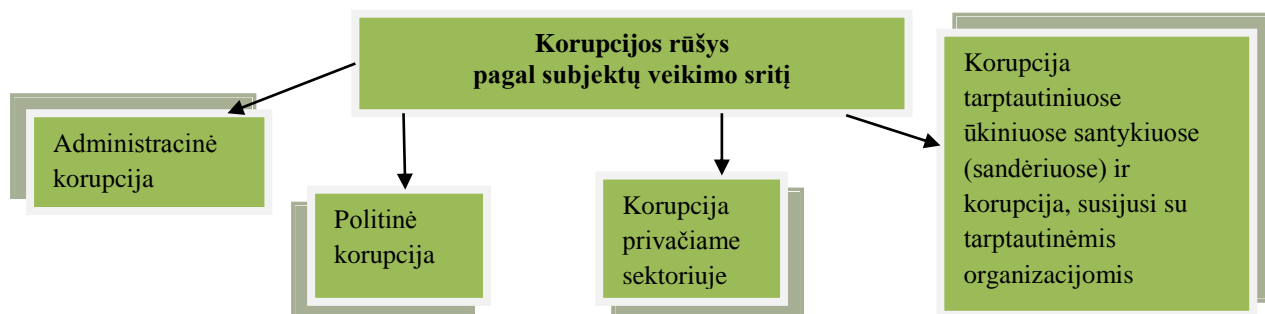
„korupcijos rūšis labiau atspindi bendresnį korumpuotos veikos pasireiškimo kontekstą, tuo tarpu forma labiau atspindi elgesio specifiką“ (Palidauskaitė, 2005, p. 28). Analizuojant užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbus pastebima, kad nėra vieningų korupcijos rūšių klasifikavimo kriterijų, todėl šiandien susiduriama su įvairiais klasifikacijos būdais: pagal veikimo sritį, pagal korumpuotų asmenų korupcinių veiksmų tikslus, pagal korupcijos lygį, pagal sritis, kuriose šis reiškinys pasireiškia, ir daugeliu kitų.

Vienas žinomiausių korupcijos tyrinėtojų „A. J. Heidenheimeris skiria tris pačios korupcijos rūšis: smulkiają, rutiniškąją ir įsisenėjusiąją“ (Prunskus, 2007, p. 63). Pasak Prunskaus (2007, p. 63), „atsižvelgdamas į tai, kaip tam tikrus veiksmus suvokia elitas ir visuomenė, ir kaip visuomenė suvokia korupciją skirtingose politinėse situacijose, Heidenheimeris taip pat siūlo skirstyti korupciją į:

- juodąją – jeigu elito atstovų ir visuomenės dauguma tam tikrą veiksmą suvokia kaip korupcinį“;
- „pilkąją korupciją – tai tarpinė sąvoka, kur pilkoji korupcija reiškia, kad nėra aiškios nuomonės apie veiksmus arba nuomonė gali keistis, atsižvelgiant į tai, ar piliečiai linkę bausti už tokius veiksmus ar ne“ (Prunskus, 2007, p. 63). „Dovanų ir nepotizmo atvejais, jeigu sandoriai yra kolektyviniai, kaip pavyzdžiui, partijų finansavimas, yra pilkoji korupcija“ (Piliponytė, 2005, p.7);
- baltąją korupciją – „kai tam tikrą korupcinį elgesį toleruoja ir elito, ir visuomenės dauguma“ (Piliponytė, 2004, p. 90).

Pagal kiekybinį kriterijų korupcija skirstoma į mažąją – „smulkiają“ ir į didžiąją – „stambiają“ (Raudonienė, 2003, 81). Smulkioji „apibrėžiama kaip „smulkūs“ mokėjimai, skatinimai tikintis sulaukti įtakingo asmens paslaugos įgyvendinant tam tikrus sprendimus“ (Raudonienė, 2003, p. 82). Raudonienės nuomone (2003, p. 82), „stambioji korupcija reiškiasi aukščiausiuose valdžios sluoksniuose“, kai daromas poveikis politikams, teismų priimamiems procesiniams sprendimams. Pasak Baltakienės (2010, p. 30), apie „trečdalis valstybės tarnautojų teigia, kad jų institucijos yra patyrusios politikų spaudimą, kurio tikslas“ – jų asmeniniai interesai, tačiau smulkioji korupcija pastebima dažniau ir ji gali būti laikoma pilkąja (Piliponytė, 2005, p. 12).

Lietuvoje dažniausiai korupcija skirstoma pagal subjektų veikimo sritį (žr. 6 pav.).

6 pav. Korupcijos rūšys pagal subjektų veikimo sritį. Šaltinis: sudaryta autorės (pagal Vaitiekų, 2002, p. 16)

Administracinė korupcija labiau paplitusi savivaldos įstaigose ir įmonėse, kur teikiamos viešosios paslaugos ir vykdomos procedūros (leidimų išdavimas, registravimas ir pan.). Palidauskaitė (2010, p. 77) teigia, kad administracinė korupcija egzistuoja viešuosiuose pirkimuose.

Politinė korupcija kelia rimtą grėsmę demokratijai ir jos stiprinimui (Mungiu-Pippidi, 2006, p. 86). Ji pasireiškia, kai valstybės politikai, skiriami valstybės pareigūnai įvykdo nusikalstamą, neetišką veiką, jiems suteiktą valdžią panaudoja savanaudiškiems tikslams (rinkimų ar referendumo dokumentų klastojimas ir panaudojimas). Politinės korupcijos tikslas – įgyti politinę galią (Vargas-Hernandez, 2011). Politikų korupcija gali taip išvežėti, kad demokratijos, skaidrumo ir atskaitingumo prieš rinkėjus principai bus pažeisti, nes bus atstovaujama kieno nors, bet tik ne visuomenės interesams ir teisėtiems lūkesčiams.

Rusijos mokslininkai Levinas ir Satarovas korupciją klasifikuoja taip (žr. 3 lent.):

3 lentelė. Korupcijos klasifikacija pagal istorinį – kultūrinį charakterį

Korupcijos pagal istorinį – kultūrinį charakterį rūšys	Charakteristika
Vakarų	Nuosavybės teisių išsaugojimas ir valdžios atskyrimas nuo verslo. Korupcija veikia kaip šešėlinė rinka. Korupcijos tinklas mažas ir pasitaiko retai.
Rytų	Stipriai persipynę patrono – kliento santykiai, verslas neatskirtas nuo valdžios, korupcija didelė.
Lotynų Amerikos	Įsišaknijusi ekonominiuose, administraciniuose - politiniuose santykiuose. Korupcija dažnai veikia kaip politinės kontrolės ir represijų priemonė, nuosavybės teisės nėra apibrėžtos įstatymais. Verslo srityje korupcija, kaip turto prievartavimo forma, konkuruoja su atitinkamomis paslaugomis.
Afrikietiška	Gali būti vertinama kaip patriarchaliniai santykiai šeimoje. Aukšto lygio korupcijos konkurencija tarp klanų. Nuosavybės teisės yra nestabilios, turtas nėra atskirtas nuo galios.
Socialistinė	Atsiranda planinėje ekonomikoje, nėra privačios nuosavybės.

Šaltinis: sudaryta autorės (pagal Levin ir Satarov, 2012, p. 7)

Akivaizdu, kad visoms aukščiau išvardintoms korupcijos rūšims, išskyrus vakarų korupciją (žr. 3 lent.), būdingi korupciniai santykiai tarp paprastų piliečių ir valdžios atstovų.

Pagal laiko kriterijų Raudonienė (2003, p. 82) korupciją skirsto į sistemine epizodine (trunkamąją) ir sistemine (tęstinę). Sistemine korupcija atsiranda tada, kai korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai (administraciniai, tarnybiniai, baudžiamieji) tampa norma, elgesys, vertas visuomenės pasitikėjimo, tampa išimtimi, o ne taisykle. Ji pasireiškia tose organizacijose, kur lojalumas organizacijai aukščiau visuomenės interesų, kur nebėra visuomenės pasitikėjimo (Gutauskas ir kt., 2005, p. 11). Tokiose organizacijose yra slepiami padaryti korupcinio pobūdžio pažeidimai, formuojasi nepotizmas. Sistemine korupciją suvaldyti sunku, nes, išaiškinus vienus pažeidėjus, tuojau atsiranda nauji bei pakeičiama ir patobulinama pažeidimų darymo schema. Sistemine korupcija blokuoja

administracines reformas, demoralizuoja visuomenę, sumažina visuomenės pasitikėjimą valdžios įstaigomis (Gutauskas ir kt., 2005, p. 12).

Epizodinė arba individuali korupcija atsiranda, kai vyrauja sąžiningas elgesys, o korupcinė veika yra labiau išimtis, nesąžiningas tarnautojas yra sudrausminamas išaiškinus jo neteisėtą veiklą (Raudonienė, 2003, p. 82). Individualios korupcijos atveju korupcinio pobūdžio pažeidimai daromi siekiant naudoti tik sau.

„Pagal hierarchinį kriterijų korupcija skirstoma į aukštutinę (respektabilią) ir žemutinę“ (Raudonienė, 2003, p. 82, cit. Satarov ir Levin, 1998, p. 4). Aukštutinė korupcija apima politikų, aukščiausio lygio valstybės pareigūnų, kurie turi sprendimų priėmimo galią, veiklą. Žemutinė korupcija paplitusi tarp žemiausios ir vidurinės grandies tarnautojų, kurių kasdieninė darbinė veikla yra susijusi su paslaugų teikimu gyventojams (Satarov ir Levin, 1998, p. 7).

Pagal „korupcijos subjektų statusą“ (Gavelis, 2010, p. 52) korupcija skirstoma į korupciją viešajame ir privačiajame sektoriuje (Burda, 2012, p. 201). Analogiškai pagal reikimosi sritis Šatienė (2005, p. 116) išskiria dvi korupcijos rūšis: korupciją valstybinio valdymo srityje ir komercinę korupciją. Pasak Vaitiekaus (2002, p. 16), „korupcija klasifikuojama įvairiais pjūviais ir parametrais: pagal korupcijos pasireiškimo rūšis, formas, pobūdį, dydį, paplitimo mastą, jos daromą žalą“.

Apibendrinant galima teigti, kad analizuojant Lietuvos ir užsienio mokslininkų korupcijos klasifikavimą į rūšis, pasigendama korupcijos klasifikavimo kriterijų aiškumo, loginės sekos, pagrindimo, teisinių, ekonominių, etinių aspektų atskyrimo (Gavelis, 2010, p. 52).

Korupcijos forma arba kategorija – tai pavidalas, kurį šis reiškinys įgauna dėl neteisėtos asmens veikos siekiant asmeninės naudos (Raudonienė, 2003, p. 82). „Forma suteikia korupciniams santykiams apibrėžtumą – išreiškia šių santykių tikslą, tampa varomąja jų jėga“ (Gavelis, 2010, p. 52).

Korupcijai būdingas platus korupcinio pobūdžio veikų sąrašas, tai dokumentų suklastojimas ir panaudojimas, sukčiavimas, turto iššvaistymas, tarnybos ar komercinės paslapties atskleidimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kontrabanda, tačiau konkrečios korupcijos formos yra nustatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 225–229 straipsniuose – tai kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, piktnaudžiavimas, tarnybos pareigų neatlikimas (Gutauskas ir Lausius, 2007, p. 11-12). Kyšininkavimas ir papirkinėjimas labiausiai paplitusios korupcijos formos, tačiau paradoksalu, kad paklausti, ar duotų kyšį, dauguma mūsų šalies gyventojų ir verslininkų be didelių abejonių sako – „Taip“ (Piliponytė, 2005, p. 7). Dauguma Lietuvos gyventojų, įmonių vadovų ir tarnautojų sutaria, kad kyšiai padeda spręsti problemas (Aleknavičienė, 2009, p. 16). Tačiau duodami „dovanėles“ nesupranta, kad kyšius gaunantys valstybės pareigūnai suvokia, kad gali iš to ir dar daugiau uždirbti – keldami mokesčius ar prikurdami įvairių teisinių ar biurokratinių kliūčių (Fisman ir Miguel, 2012, p. 78).

Be jau nurodytų veikų galima paminėti ir daugybę kitų korupcijos apraiškų: spaudimą, apgaulę,

vagystes, neteisėtą pasisavinimą, piktnaudžiavimą padėtimi, interesų konfliktus, nepotizmą, kronizmą, diskretiško elgesio pažeidimus, „pay tu play“ (Vaidelytė, 2015, cit. Graycar ir Prenzler, 2013). Taip pat prie korupcijos apraiškų priskiriama ir „protekcionizmas, klientizmas, neteisėtas lobizmas, neteisėtas visuomenės išteklių paskirstymas ir perskirstymas, neteisėta privatizacija, neegzistuojančių projektų steigimas, neteisėtas rinkliavų kaupimas, mokesčių nuslėpimas, balsų pirkimas, neteisėtas politinių partijų finansavimas“ (Piliponytė, 2005, p. 8).

„Korupcijos klasifikavimas pagal rūšis ir formas atspindi skirtingus klasifikavimo tikslus. Korupcijos forma – korupcinių santykių praktinė išraiška, konkretaus korupcinio sandorio elementas“ (Gavelis, 2010, p. 52). Rūšis korupcines veikas apibrėžia „pagal joms būdingą konkretų klasifikavimo kriterijų, atskleidžiantį konkrečioms korupcinėms veikoms būdingus požymius, jų loginį ryšį su klasifikavimo kriterijumi“ (Gavelis, 2010, p. 52).

Korupcijos lygio mažėjimo Lietuvoje bandoma siekti liberalizuojant rinką, mažinant šešėlinę ekonomiką, viešose įstaigose įdiegiant klientų aptarnavimo sistemas, kurios veikia „vieno langelio“ asmenų aptarnavimo principu, priimant įvairių institucijų tarnautojų etikos kodeksus, viešinant priimamus sprendimus, perkeliant viešąsias paslaugas į „viešąją erdvę“ ir vykdant korupcijos prevenciją. Visos šios priemonės turi užtikrinti veiksmingą korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą.

1.4. Antikorupcinės politikos įgyvendinimo kliūtys

Kiekvienos valstybės siekis – sumažinti šalyje korupciją. Tuo tikslu rengiamos įvairios antikorupcinės programos, strategijos, kurių įgyvendinimas susiduria su sunkumais.

Visame pasaulyje antikorupcinė politika tradiciškai įgyvendinama vadovaujantis trimis veiklos kryptimis, t. y. baudžiamuoju persekiojimu, antikorupciniu švietimu ir korupcijos prevencija. Remiantis šiomis kryptimis yra sudaromos, tvirtinamos bei įgyvendinamos nacionalinės ir institucinės kovos su korupcija programos, strategijos, tačiau atlikti tarptautiniai tyrimai rodo, kad „šalyje esama daug korupcijos apraiškų“ (Baltakienė, 2012, p. 422). „Deja, ir pasaulyje vykdomų antikorupcinių kompanijų istorija nėra itin palanki“ (Klitgaard ir kt., 2005, p. 8). Dauguma pastangų įveikti korupciją nepasiekia numatytų tikslų, jeigu į kovą neįsitraukia visuomenė ir valstybė. Kaip vieną iš antikorupcinės politikos įgyvendinimo žlugimo problemų Klitgaardas ir kt. (2005, p. 14) nurodo nepakankamą antikorupcinį visuomenės švietimą. Ši problema būdinga ir Lietuvai, kur „daugelis piliečių nepakankamai informuoti ir nesuvokia korupcijos reiškinio daugialypių ir neigiamų pasekmių, nėra suformuotos ir nusistovėjusios antikorupcinės kultūros“ (Baltakienė, 2012, p. 422). Vaisvalavičiūtės (2007, p. 76) teigimu, „antikorupcinės programos nebus veiksmingos, jei visuomenė jų nežinos, neišmanys ar nerems“. Lietuvoje sukurta privaloma antikorupcinio švietimo sistema nukreipta tik į valstybės tarnautojus, pareigūnus ir politikus, tačiau neapima visų visuomenės

sluoksnių, todėl sudėtinga tikėtis „efektyvios gyventojų paramos“ (Vaisvalavičiūtė, 2007, p. 76). „Žmonės ne visada suvokia, jog jie patys ir yra ta jėga, kuri sukuria korupciją, bet kartu gali su ja susidoroti“ (Vaisvalavičiūtė, 2007, p. 76). Neigiamą įtaką antikorpucinės politikos įgyvendinimui daro ir pačių piliečių nenoras dalyvauti antikorpucinėje veikloje, sprendimų priėmimo ir rengimo procesuose. Priežastis – „pilietinės atsakomybės nejautimas, pasimetimas vertybėse“ (Baltakienė, 2012, p. 422). Pasak Ackerman (1999, p. 81), „korupcijos atskleidimo sėkmė priklauso nuo susijusių su ja žmonių pranešimų apie ją“. Tačiau daugelis asmenų bijo pranešti apie pastebėtus korupcijos reiškinius, nes vengia „negatyvaus vertinimo darbe“ (Palidauskaitė ir Raudonienė, 2004, p. 70). Piliečiai turi suprasti, kad, „jei valstybės vadžia ir gyventojai kartu kovos prieš korupciją, galimybės pasiekti gerų rezultatų labai padidės, pvz., bus greičiau ir efektyviau užtikrinta žmogaus teisių apsauga bei skaidrus ir aiškus sprendimų priėmimas“ (Vaisvalavičiūtė, 2007, p. 76). Kai kurie antikorpucinės politikos įgyvendinimo „veiksmai nepasiteisina, nes jie yra išimtinai teisinio pobūdžio arba jais apeliuojama į moralę“ (Klitgaard ir kt., 2005, p. 8). „Atgrasymas nuo nusikalstamos veikos priklauso ir nuo jos atskleidimo ir nubaudo tikimybės ir nuo bausmės – ir tos, kurią numato teisinė sistema, ir subtilesnės – tokios kaip gero vardo praradimas“ (Ackerman, 1999, p. 80). Bausmės, skiriamos už korupcinius nusikaltimus, yra neveiksmingos, nes dažniausiai yra minimalios, kurios neatgraso nuo tolesnio nusikaltimo. Pagerinti baudžiamąjį persekiojimą galima tik panaikinus nebaudžiamumą bei sugriežtinus bausmes už korupcinius nusikaltimus ir apie pažeidėjus informuojant visuomenę (Klitgaard ir kt., 2005, p. 23).

Apibendrinant galima teigti, Lietuvai aktualesnė moderni korupcijos sąvokos traktuotė, apimanti viešąjį ir privatų sektorius bei nusikaltimus ūkininkavimo tvarkai. Korupcijos skirstymas į rūšis ir formas gali būti vertinamas tik teoriniu lygmeniu, tačiau praktikoje visiškai nesvarbu, kuri korupcijos forma ar rūšis egzistuoja, jos visos daro ekonominę, socialinę, moralinę žalą ir parodo visuomenės sąmonėje ir politinėje kultūroje egzistuojančią pavojingą vertybių krizę (Vveinhardt ir Petrauskaitė, 2013, p. 94). Yra tik vienintelis veiksmingas būdas, kaip sumažinti korupcijos lygį, – tai sąlygų, sudarančių palankias sąlygas korupcijai atsirasti, šalinimas (Steponavičienė, 2005, p. 165). Korupcijos priežastis stengiamasi šalinti kuriant antikorpucines programas. Antikorpucinė politika – naujas reiškinys, todėl jis dažnai susiduria su kliūtimis, nes piliečių antikorpucinė kultūra žema. Baudžiamosios priemonės – tai priemonės „post factum“ (Gavelytė, 2005, p. 116). Antikorpucinis visuomenės švietimas yra pagrindinė kovos su korupcija priemonė, tačiau ji bus veiksminga tik tuomet, jeigu bus įgyvendinama nuosekliai su kitomis korupcijos prevencijos priemonėmis.

2. KORUPCIJOS PREVENCIJOS POLITIKA IR JOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Lietuvos valstybei atkūrus nepriklausomybę, reikėjo sukurti metodiką, teisinę bazę, leidžiančią

sėkmingai kovoti su korupcija. Toliau baigiamajame projekte apžvelgsime korupcijos prevencijos sąvoką, stadijas, korupcijos prevencijos priemones, antikorupcinę teisinę bazę, tyrimus, patvirtinančius korupcijos paplitimą Lietuvoje.

2.1. Korupcijos prevencijos samprata

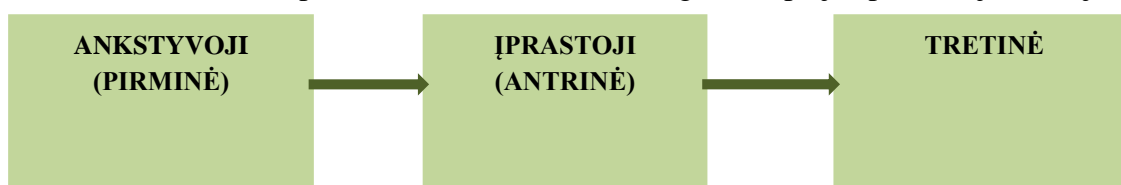
Korupcijos prevencija – tai viena iš trijų svarbiausių antikorupcinės politikos veiklos krypčių. Kaip teigia Ackerman (2001, p. 19), „korupcijos prevencijos tikslas – ne išnaikinti korupciją, o pagerinti bendrą valstybės efektyvumą, sąžiningumą ir teisėtumą. Niekada nebus tikslinga siekti visiškai išnaikinti korupciją, tačiau galima imtis priemonių jos mastui apriboti ir jos sukeliamai žalai sumažinti“. „Lietuva orientuojasi į mišrų kovos su korupcija būdą, taiko ir korupcijos prevencijos, ir gydymo nuo korupcijos teisinius mechanizmus bei metodus“ (Vaitiekus, 2002, p. 61). Stabdant korupciją prevencinėmis priemonėmis, tikimasi sumažinti nusikaltimų lygį, pagerinti šalies ekonomikos vystymąsi, užtikrinti gyventojų pajamų augimą (Gavelytė, 2005, p. 117). Jei korupcijos prevencijos teisinės priemonės yra neefektyvios, tai valstybei belieka tik susitaikyti su augančia korupcija (Čilinskas, 2005, p. 79).

Pasak Palidauskaitės ir kt. (2004, p. 65–66), į korupcijos prevenciją galima žvelgti trimis požiūriais: asmeniniu, instituciniu ir sisteminiu. Žvelgiant asmeniniu požiūriu, siūloma izoliuoti netinkamai besielgiančius asmenis. Instituciniu požiūriu – reikalaujama šalinti esamus organizacijų ir įstatymų trūkumus bei netobulumus. Sisteminis požiūris korupciją vertina kaip sudėtingą socialinį reiškinį, atsirandantį dėl daugelio sąveikų.

Žodis *prevencija* kilęs iš lotynų kalbos žodžio „*preventio*“, kuris reiškia „išankstinis kelio užkirtimas, užbėgimas už akių, ypač teisės normų pažeidimui“ (Kinderys, 2008, p. 600). Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo (toliau – KPI) 2 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „korupcijos prevencija – tai korupcijos priežasčių, sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant bei įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo“ (LR Seimas, 2002).

KPI – pagrindinis teisės aktas korupcijos prevencijos srityje, nustatantis korupcijos prevencijos tikslus, uždavinius, korupcijos prevencijos priemones, korupcijos prevenciją įgyvendinančias įstaigas, jų teises ir pareigas korupcijos prevencijos srityje (LR Seimas, 2002).

Pasak Justickio (2001, p. 27-36), Lietuvos kriminologai korupcijos prevencijos stadijas skirsto:

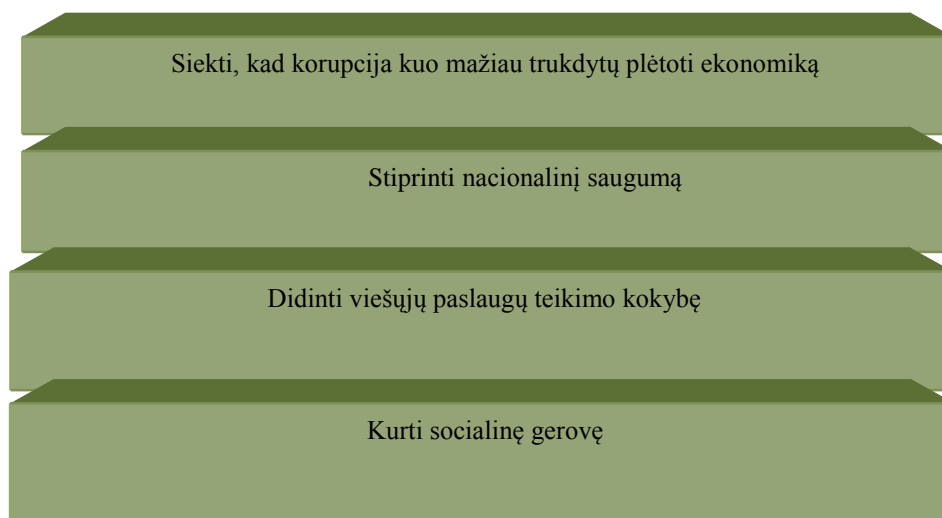
7 pav. Korupcijos prevencijos stadijos. Šaltinis: sudaryta autorės (pagal Justickį, 2002, p. 27–36)

Ankstyvosios prevencijos tikslas yra padėti žmogui spręsti problemas (finansines, kvalifikacijos trūkumus ir kitas), kad nebūtų padaromi pažeidimai, t. y. siekiama nusikaltimų rizikos sumažinimo. Ankstyvosios prevencijos priemonės pirmiausiai turi būti nukreiptos į tuos asmenis, kurie atlikdami savo tiesiogines darbine funkcijas priklauso korupcijos rizikos grupei. Tai asmenys, išduodantys įvairius leidimus, vykdančys viešuosius pirkimus, atliekantys įvairių auditų ir panašiai. Pasak Gavelytės (2005, p.117), neleisti nusikalsti visuomet yra geriau nei bausti už jau padarytas nusikalstamas veikas. Ankstyvosios prevencijos stadijos įgyvendinimui reikšmės turi valstybės vykdoma ekonominė ir socialinė politika, kuri turi įtakos piliečių pragyvenimo lygiui, užimtumui ir visai gyvenimo kokybei.

Antrinė prevencija stengiamasi paveikti veiksmus, kurie tiesiogiai dalyvauja besiformuojant arba jau vykstant nusikaltimui. Geras antrinės prevencijos pavyzdys – mokyklose vykdoma programa „Švietimas prieš korupciją“, kurios tikslas yra vykdyti švietėjišką korupcijos prevencijos veiklą.

Tretinė prevencija nukreipta į asmenis, kurie jau padarė nusikaltimą (poveikio darymas, kyšio ėmimas ir t. t.), kad būtų užkirstas kelias nusikalstamos veikos pasikartojimui. Tam naudojamos baudžiamojo poveikio priemonės: baudos, laisvės atėmimas, ribojimas vykdyti tam tikrą veiklą ar užimti atitinkamas pareigas.

Kad būtų galima suvaldyti korupcijos riziką ir užkirsti kelią galimai nusikalstamai veikai, Lietuvoje turi būti nuosekliai įgyvendinamos visos trys prevencijos stadijos. Lietuvoje prie korupcijos prevencijos prisideda įvairūs viešojo (teisminės valdžios, policijos) ir privataus sektoriaus subjektai (verslininkai, aukštosios mokyklos ir t. t.), tačiau pagrindinis vaidmuo tenka korupcijos politiką formuojančioms institucijoms: LR Prezidentui, LR Seimui, LR Vyriausybei, Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai ir šią politiką įgyvendinančiai Specialiųjų tyrimų tarnybai (toliau – STT). STT paskirtis – atskleisti ir tirti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, rengti ir įgyvendinti korupcijos prevencijos priemones, kad būtų pasiekti korupcijos prevencijos tikslai, numatyti KPI 3 straipsnio 1 dalyje.

8 pav. Korupcijos prevencijos tikslai. Šaltinis: sudaryta autorės pagal KPI (LR Seimas, 2002)

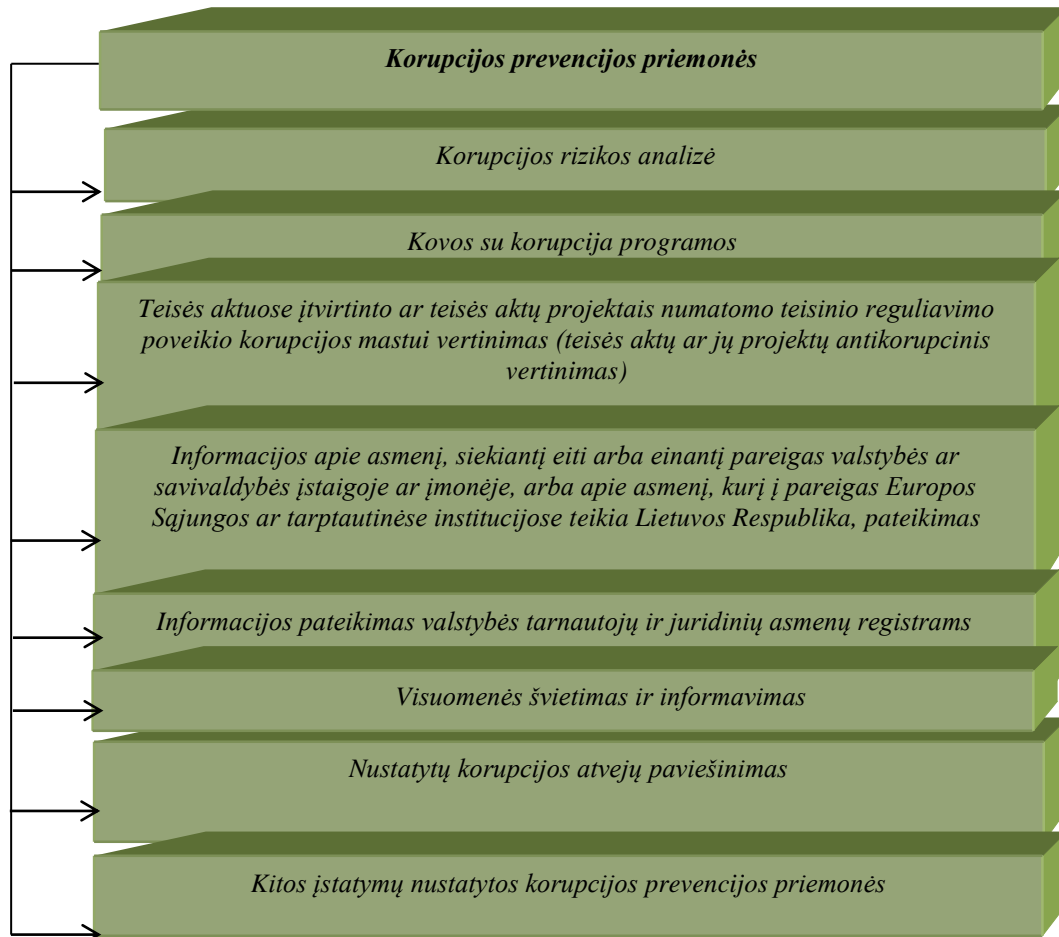
Pasiekus išvardintus tikslus (žr. 8 pav.) visais valdžios lygmenimis, valstybės ir savivaldybių įstaigų ar įmonių veikla taptų skaidresnė, aiškesnė, atviresnė visuomenei bei palankesnė verslo vystymuisi, tačiau norint pasiekti tikslus reikia įgyvendinti uždavinius, numatytus KPI 3 straipsnio 2 dalyje.

4 lentelė. Korupcijos prevencijos uždaviniai

Korupcijos prevencijos uždaviniai	
„Atskleisti korupcijos priežastis, sąlygas ir jas šalinti“ (LR Seimas, 2002).	„Teisinėmis, organizacinėmis, ekonominėmis ir socialinėmis priemonėmis sukurti tinkamą ir veiksmingą korupcijos prevencijos organizavimo, įgyvendinimo, priežiūros ir kontrolės mechanizmą“ (LR Seimas, 2002).
„Atgrasinti asmenis nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo“ (LR Seimas, 2002).	„Įtraukti į korupcijos prevenciją gyventojus, visuomenines organizacijas“ (LR Seimas, 2002).
„Užtikrinti realų ir veiksmingą korupcijos prevencijos teisinį reguliavimą“ (LR Seimas, 2002).	„Skatinti skaidrų ir atvirą viešųjų paslaugų teikimą“ (LR Seimas, 2002).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal KPI (LR Seimas, 2002)

Pateikti uždaviniai (žr. 8 pav.) sprendžiami taikant įvairias „korupcijos prevencijos priemones“ (LR Seimas, 2002). Korupcijos prevencijos priemonės – tai veiksniai, skirti atskiriems korupcijos prevencijos tikslams įgyvendinti, pasiekti. Tinkamai įgyvendinus korupcijos prevencijos priemones, sumažėtų galimybės korupcinei veikai ir piktnaudžiavimui valstybės tarnyboje. Korupcijos prevencijos priemonės yra išvardytos KPI 5 straipsnio 1 punkte:

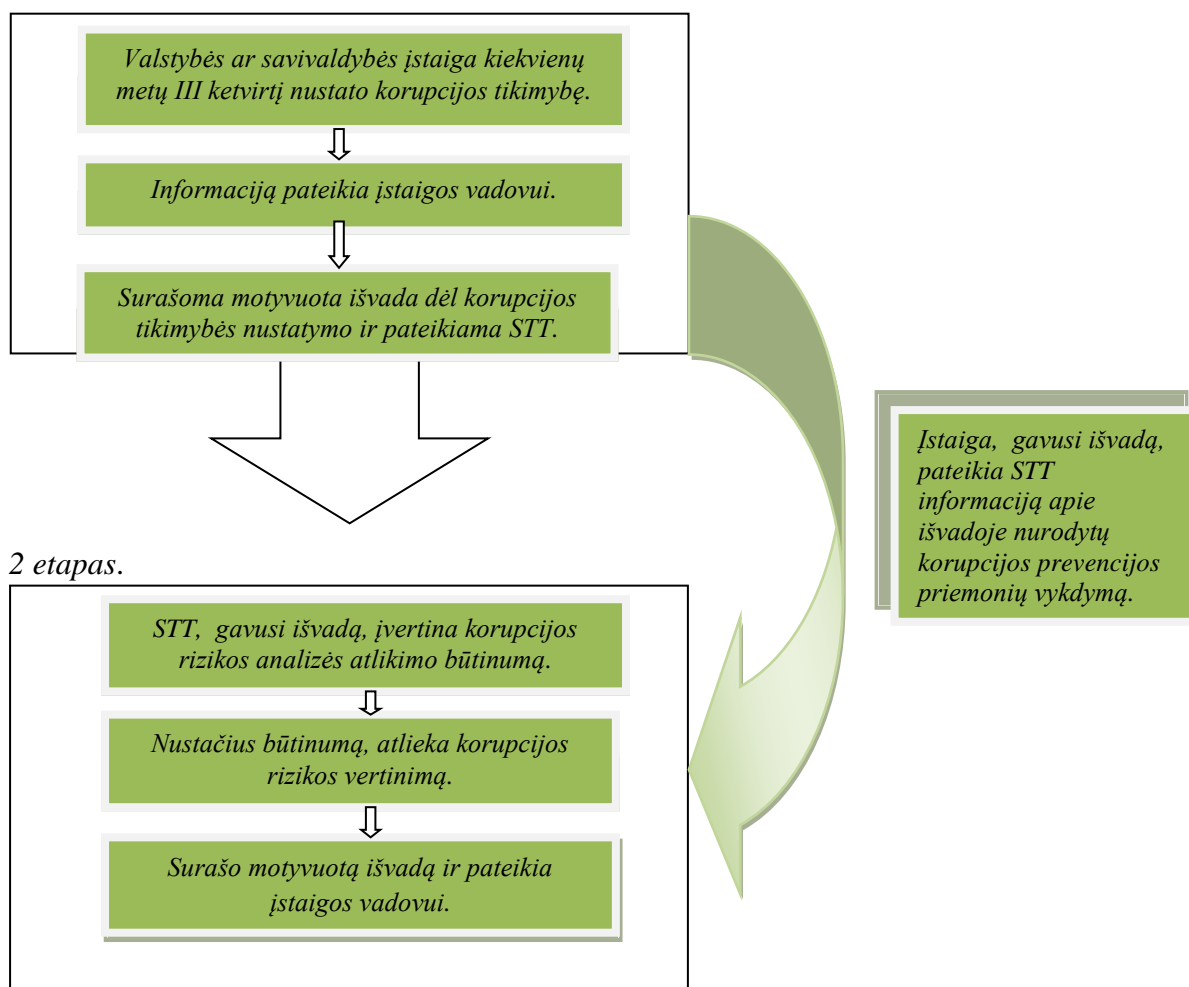
9 pav. Korupcijos prevencijos priemonės. Šaltinis: sudaryta autorės pagal KPI (LR Seimas, 2002)

Išvardintos korupcijos prevencijos (žr. 9 pav.) priemonės sudaro korupcijos rizikos valdymo pagrindą. Pasak Raudonienės (2003, p. 88), „korupcijos prevencijos principų įgyvendinimas pašalintų prielaidas korupcijai atsirasti įvairiose“ gyvenimo srityse. Siekiant įvertinti kiekvieną prevencijos priemonę, projekte jos bus analizuojamos plačiau.

2.2. Korupcijos prevencijos priemonės

Korupcijos rizikos analizė. KPI 6 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „korupcijos rizikos analizė – valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos analizė antikorporciniu požiūriu Vyriausybės nustatyta tvarka bei motyvuotos išvados dėl kovos su korupcija programos parengimo ir pasiūlymų dėl programos turinio pateikimas, taip pat kitų korupcijos prevencijos priemonių rekomendavimas už jų įgyvendinimą atsakingoms valstybės ar savivaldybių įstaigoms“ (LR Seimas, 2002). Korupcijos rizikos analizę atlieka STT vadovaudamasi Korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 8 d. nutarimu Nr. 1601 „Dėl korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos patvirtinimo“ (LR Seimas, 2002). Analizė vykdoma keliais etapais (žr. 10 pav.).

1 etapas.

10 pav. Korupcijos rizikos analizės atlikimo eiga. Šaltinis: sudaryta autorės pagal KPI (LR Seimas, 2002)

Dabar apžvelgsime kiekvieną etapą plačiau. Pirmame etape KPI įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nurodytos įstaigos turi nustatyti valstybės ar savivaldybės veiklos sritis, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė. „*Korupcijos pasireiškimo tikimybė* – tai prielaida, kad tam tikri įstaigos veiklą veikiantys išoriniai ir (ar) vidiniai ir (ar) individualūs rizikos veiksniai sudarys galimybes atsirasti korupcijai“ (STT, 2011). Norint įvertinti korupcijos pasireiškimo tikimybę, reikia įvertinti korupcijos rizikos veiksnius – sąlygas, įvykius ir aplinkybes, kurios gali sudaryti prielaidas korupcijai (STT, 2002). Atliekant korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą, reikia įvertinti visų įstaigos veiklos sričių atitiktį KPI 6 straipsnio 3 dalyje išvardintiems kriterijams:

- „*padaryta korupcinio pobūdžio nusikalstama veika*“ (LR Seimas, 2002);
- „*pagrindinės funkcijos yra kontrolės ar priežiūros vykdymas*“ (LR Seimas, 2002);
- „*atskirų valstybės tarnautojų funkcijos, uždaviniai, darbo ir sprendimų priėmimo tvarka bei atsakomybė nėra išsamiai reglamentuoti*“ (LR Seimas, 2002);
- „*veikla yra susijusi su leidimų, nuolaidų, lengvatų ir kitokių papildomų teisių suteikimu ar apribojimu*“ (LR Seimas, 2002);
- „*daugiausia priima sprendimus, kuriems nereikia kitos valstybės ar savivaldybės ar savivaldybės įstaigos patvirtinimo*“ (LR Seimas, 2002);
- „*naudojama valstybės ar tarnybos paslaptį sudaranti informacija*“ (LR Seimas, 2002);
- „*anksčiau atlikus korupcijos rizikos analizę, buvo nustatyta veiklos trūkumų*“ (LR Seimas, 2002).

Nustačius bent vieno iš aukščiau pateiktų kriterijų egzistavimą įstaigoje, daroma prielaida, kad įstaigoje „egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė“ (STT, 2011). Tada papildomai įvertinamos įstaigos veiklos sritys. Tai galima atlikti vertinant, ar pasirinktose veiklos srityje laikomasi teisės aktų reikalavimų, ar „nustatyta sprendimų priėmimo, veiksmų atlikimo tvarka“ (STT, 2011). Įstaigoms rekomenduojama naudotis pavyzdiniu įstaigos veiklos analizavimo klausimynu. Klausimynas yra bendro pobūdžio ir jį reikia pritaikyti pagal analizuojamos veiklos srities specifiką, pvz., teismuose yra patvirtinti rekomenduojami klausimynai. Asmenys, atlikę korupcijos pasireiškimo tikimybės vertinimą, išvadas (aprašymą) pateikia įstaigos vadovui. Įstaigų vadovai ar savivaldybių merai „įvertinę įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo ir įvertinimo aprašymą“, „surašo motyvuotą išvadą dėl įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo“ (STT, 2011). Šią išvadą per vieną mėnesį nuo pasirašymo datos pateikia STT.

Antras etapas. Nustačius įstaigos veiklos sritis, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, gali būti atliekama „korupcijos rizikos analizė“ (LR Seimas 2002). KPI 6 straipsnio 1 dalyje nurodyta, „kad korupcijos rizikos analizė – valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos analizė antikorpuciniu požiūriu Vyriausybės nustatyta tvarka bei motyvuotos išvados dėl kovos su korupcija programos parengimo ir pasiūlymų dėl programos turinio pateikimas, taip pat kitų korupcijos

prevencijos priemonių rekomendavimas už jų įgyvendinimą atsakingoms valstybės ar savivaldybių įstaigoms“ (LR Seimas, 2002).

STT „nustatydamą korupcijos rizikos analizės atlikimo būtinumą įvertina, ar įstaigos veikla atitinka vieną arba kelis iš šių kriterijų“ (LR Seimas, 2002):

11 pav. Įstaigų veiklos kriterijai dėl korupcijos rizikos analizės atlikimo. Šaltinis: sudaryta autorės pagal KPI (LR Seimas, 2002)

STT tik įvertinusi išvardintus kriterijus (žr. 11 pav.) priima sprendimą (per 30 kalendorinių dienų) dėl įstaigos korupcijos analizės atlikimo tikslingumo arba informuoja įstaigą dėl rizikos analizės neatlikimo. Savo sprendimą STT pateikia atitinkamos įstaigos vadovui. „Atliekant korupcijos rizikos analizę įvertinama: sociologinių tyrimų duomenys, galimybė vienam darbuotojui priimti sprendimus dėl valstybės lėšų ir kito turto, darbuotojų rotacijos lygis (ciklinė kaita), teisės aktų priėmimo ir vertinimo sistema“ (LR Vyriausybė, 2002).

Atlikus korupcijos rizikos analizę STT surašo motyvuotą išvadą dėl tikrinamos įstaigos kovos su korupcija programos parengimo ir gali pateikti pasiūlymus dėl programos tobulinimo ar kitos korupcijos prevencijos priemonės. Tada įstaigos, gavusios motyvuotą išvadą, vykdo korupcijos rizikos analizės išvadoje pateiktų pasiūlymų įgyvendinimą. Įstaigos, gavusios STT motyvuotą išvadą,

„per 3 mėnesius nuo šios išvados ir pasiūlymų gavimo dienos pateikia STT informaciją apie išvadoje nurodytą korupcijos prevencijos priemonių vykdymą“ (LR Vyriausybė, 2002).

2016 m. STT pirmą kartą atliko „korupcijos rizikos analizę“ (LR Vyriausybė, 2002) Vilkaviškio rajono savivaldybėje. STT specialistai nustatė, kad Savivaldybėje neužtikrinamas viešųjų pirkimų iniciavimo, priežiūros bei organizavimo funkcijų atskyrimas. STT 2016 m. rugsėjo 2d. motyvuotoje išvadoje Nr. 1.15 E-01 „Dėl korupcijos rizikos analizės Vilkaviškio rajono savivaldybės veiklos srityje“ pateikė pasiūlymus, kaip sumažinti korupcijos riziką tikrintose veiklos srityse. Buvo siūloma viešuosius pirkimus vykdyti naudojantis CPO elektroniniu katalogu, paskirti už pirkimų kontrolės prevenciją atsakingą asmenį, skelbti informaciją apie sudarytas pirkimo sutartis ir t. t. (STT, 2016).

Tinkamai ir kompetentingai atliktas korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas, padidina galimybę atskleisti galimus korupcijos rizikos veiksnius ir numatyti priemones korupcijos problemoms sumažinti ar pašalinti.

„Teisės aktų ar jų projektų antikorporacinis vertinimas – teisės aktų ir (ar) teisės aktų projektų vertinimas, siekiant nustatyti esamo ar numatomo teisinio reguliavimo trūkumus, galinčius sudaryti sąlygas pasireikšti korupcijai, taip pat pasielgti nesąžiningai, neteisingai, neskaidriai, neobjektyviai“ (LR STT, 2013). Teisės aktų antikorporacinis vertinimas yra svarbus, nes *„specialūs, tiesiogiai prieš korupciją nukreipti norminiai teisės aktai yra viena iš svarbiausių korupcijos prevencijos sąlygų, tačiau jų teisinė galia yra ribota, nes šie teisės aktai reglamentuoja specifinius klausimus, jie negali išspręsti visų antikorporacinių įstatymų leidybos uždavinių, nėra pajėgūs veiksmingai užkirsti kelią korupcinio pobūdžio veikoms atsirasti (...). Todėl įstatymų ir teisės aktų antikorporacinis vertinimas yra svarbus ir būtinas kovos su korupcija veiksnys“* (Vaitiekus, 2002, p. 108).

2012 m. rugsėjo 18 d. priimtame Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 16 straipsnyje numatyta prievolė atlikti teisinio reguliavimo poveikio korupcijos mastui vertinimą, t. y. teisės aktų ar jų projektų antikorporacinį vertinimą (LR Seimas, 2012). Teisės aktų ir jų projektų antikorporacinį vertinimą atlieka STT arba kiti tokių teisės aktų rengėjai.

STT specialistai vertinimą atlieka vadovaujantis Teisės aktų ar jų projektų antikorporacinio vertinimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyboje tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2013 m. balandžio 4 d. įsakymu Nr. 2-117 „Dėl Teisės aktų ar jų projektų antikorporacinio vertinimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyboje tvarkos aprašo patvirtinimo“, o kitos institucijos Teisės aktų projektų antikorporacinio vertinimo taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 nutarimu Nr. 234 „Dėl teisės aktų projektų antikorporacinio vertinimo taisyklių patvirtinimo“.

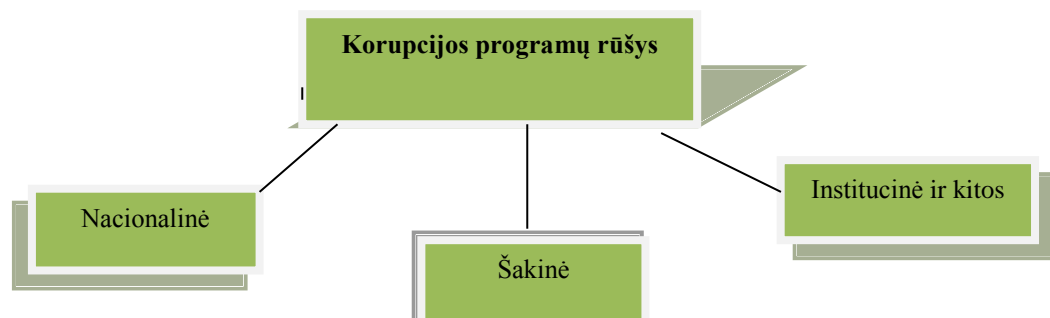
Vertinimas atliekamas KPI 8 straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais, kai *„rengiamame teisės akte numatoma reguliuoti visuomeninius santykius, susijusius su valstybės ar savivaldybių turto patikėjimo*

teisės perleidimu, valstybės ar savivaldybių turto nuosavybės ar valdymo teisės perleidimu privatiems asmenims, valstybės ar savivaldybių biudžetų pajamų ar išlaidų didinimu ar mažinimu dėl valstybės ar savivaldybių funkcijų vykdymo perdavimo valstybės ar savivaldybių įmonėms, viešosioms įstaigoms ar privatiems asmenims, Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos teikimu, prekių ar paslaugų viešaisiais pirkimais ar koncesijos suteikimu, pilietybės teikimu išimties tvarka, teisės pažeidimų tyrimu, atsakomybės už teisės pažeidimus sąlygomis, žemėtvarka, teritorijų planavimu, statyba, kitais atvejais, jeigu, teisės akto projekto rengėjo nuomone, rengiamu teisės aktu numatomas teisinis reguliavimas gali paveikti korupcijos mastą“ (LR Seimas, 2002).

„Atliekant teisės aktų ar jų projektų antikorpucinį vertinimą, gali būti pasitelktos valstybės institucijos ir (ar) mokslo įstaigos“ (LR Seimas, 2002). Atliekant teisės akto ar jo projekto antikorpucinį vertinimą analizuojamas jo turinys, atsakoma į specialius klausimus ir prognozuojama, ar teisės akto ar projekto nuostatos nėra ydingos korupcijos požiūriu. Atlikus teisės akto ar jo projekto antikorpucinį vertinimą yra parengiama išvada, kuri pateikiama teisės aktą priėmusiai ar jo priėmimą iniciavusiai institucijai (LR Seimas, 2002). Institucija gavusi išvadą sprendžia, ar tikslinga pakeisti teisės aktą ar jo projektą. Pakartotinis teisės akto ar projekto vertinimas atliekamas, kai teisės akto projekte, kurio antikorpucinis vertinimas jau buvo atliktas, yra padaroma esminių pakeitimų. Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos 2013 m. spalio 29 d. sprendimu Nr. B-TS-777 patvirtinta Vilkaviškio rajono savivaldybės institucijų teisės aktų ir jų projektų antikorpucinio vertinimo metodika, kuri nustato Vilkaviškio rajono savivaldybės priimamų teisės aktų ir jų projektų antikorpucinio vertinimo principus ir tvarką.

Įvertinus aplinkybes, kad ta pati įstaiga (išskyrus STT) rengia ir atlieka teisės aktų ar jų projektų antikorpucinį vertinimą, tai tik darbuotojų, atliekančių minėtas funkcijas, kompetencija, sąžiningumas ir atsakingumas lemia teisės akto ar jo projekto antikorpucinio vertinimo kokybę.

Kovos su korupcija programos. KPI 7 straipsnyje numatyta dar viena kovos su korupcija priemonė – kovos su korupcija programos (LR Seimas, 2002). KPI 7 straipsnio 1 dalyje nurodyta tokios kovos su korupcija programos (žr. 12 pav.).

12 pav. Kovos su korupcija programų rūšys. Šaltinis: sudaryta autorės pagal KPI (LR Seimas, 2002)

Akivaizdu, kad kovos su korupcija programos skirstomos pagal jų apimamą veiklos teritoriją. 2015 m. kovo 10 d. LR Seimo nutarimu Nr. XII-1537 buvo patvirtinta ilgalaikė valstybės saugumo

stiprinimo programa – Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija 2015–2025 metų programa (toliau – Programa). „Programos strateginis tikslas – sumažinti korupcijos mastą, padidinti skaidrumą, atvirumą viešajame ir privačiajame sektoriuje, 2025 m. pasiekti, kad Lietuvos korupcijos suvokimo indeksas būtų ne mažesnis negu 70 balų, kai 2014 m. jis buvo 58 balai, Lietuvoje apklaustų respondentų, teigiančių, kad kyšiai gali išspręsti visas bėdas, nesiektų 33 % (2014 m. – 55 %), o teigiančių, kad per pastaruosius penkerius metus davė kyšį, būtų ne daugiau kaip 10 % (2014 m. rezultatas 31 %“ (LR Seimas, 2015).

LR Seimas nustatė šiuos Programos tikslus (žr. 5 lent.):

5 lentelė. Nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 m. programos tikslai

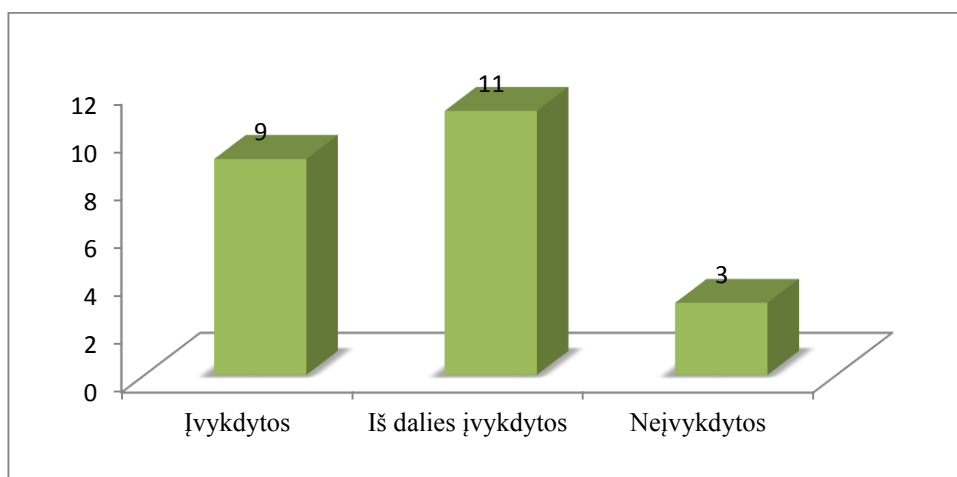
Programos tikslai
„Siekti didesnio viešojo sektoriaus valdymo efektyvumo, sprendimų ir procedūrų skaidrumo, viešumo ir atskaitingumo visuomenei, didesnio valstybės tarnybos atsparumo korupcijai“ (LR Seimas, 2015).
„Užtikrinti atsakomybės neišvengiamumo principo taikymą“ (LR Seimas, 2015).
„Mažinti veiklos priežiūros ir administracinę naštą ūkio subjektams, pertvarkant ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų sistemą“ (LR Seimas, 2015).
„Užtikrinti sąžiningą konkurenciją, skaidrų ir racionalų prekių, darbų ar paslaugų pirkimą vykdant viešuosius pirkimus“ (LR Seimas, 2015).
„Didinti skaidrumą, mažinti ir šalinti korupcijos pasireiškimo galimybes sveikatos priežiūros srityje“ (LR Seimas, 2015).
„Didinti visuomenės nepakantumą korupcijai ir skatinti visuomenę įsitraukti į antikorupcinę veiklą“ (LR Seimas, 2015).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Programą (LR Seimas, 2015)

Šiems Programos tikslams įgyvendinti yra numatyti uždaviniai ir jų įgyvendinimo priemonės. Apibendrinant galima teigti, kad nacionalinė kovos su korupcija programa yra vykdoma nuo 2002 m. sausio 17 d. 2009 m. programa buvo pakeista, o 2011 m. buvo parengta nauja programa, kuri buvo vykdoma 2011–2014 m. laikotarpiu. Ši Programa yra tarsi pamatinė programa kitų programų atžvilgiu. Programos tęstinumas, tobulinimas, geresnių sprendimų ieškojimas užtikrina korupcijos kontrolės mechanizmo veiksmingumą ir kryptingumą, nuoseklumą. „Programa apima svarbiausias nacionalinės antikorupcinės politikos viešajame ir privačiajame sektoriuje nuostatas. Programa orientuojama į korupcijos sąlygų ir rizikų mažinimą ir šalinimą, taip pat korupcijos rizikų valdymą ir atsakomybės už korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus įgyvendinimą“ (LR Seimas, 2015). Programoje nustatyta aiškios ir konkrečios programos įgyvendinimo vertinimo kriterijų reikšmės, pagal kurias bus vertinamas programos įgyvendinimas, numatytos institucijos, atsakingos už vertinimo kriterijų stebėseną. Didelis dėmesys programoje skiriamas teisėkūrai, teismų ir teisėsaugos institucijų veiklai, ūkio subjektų veiklos priežiūrai, viešųjų pirkimų vykdymui, sveikatos priežiūrai, viešajam administravimui ir valstybės tarnybai, teritorijų planavimui ir statybos valstybinei priežiūrai, antikorupciniam švietimui.

Programą rengia, jos įgyvendinimą organizuoja ir kontroliuoja LR Vyriausybė dalyvaujant STT.

Programos tikslams ir uždaviniams įgyvendinti buvo priimtas LR nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinis veiklos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 648 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“. Plane numatytos „programos įgyvendinimo priemonės ir lėšos joms įgyvendinti“ (LR Seimas, 2015). Planą rengia Teisingumo ministerija kartu su STT.

13 pav. Priemonių ir veiksmų įvykdymo rezultatai. Šaltinis: sudaryta autorės pagal Tarpinstitucinio veiklos plano įgyvendinimo 2015 metais ir 2016 m. I pusmetį ataskaitą (LR Seimas, 2015)

Tarpinstitucinio veiklos plano įgyvendinimo 2015 m. ir 2016 m. I pusmečio ataskaitoje pateikiami šie priemonių ir veiksmų įgyvendinimo rezultatai (žr. 13 pav.): 9 priemonės įgyvendintos visiškai, 11 priemonių iš dalies ir 3 neįvykdytos (neparengti teisės aktų pakeitimai, aiškiai reglamentuojantys bendradarbiavimą arba nebendradarbiavimą su komerciniais tarpininkais, privačių interesų registrui įsteigti reikalingi teisės aktai bei metodinės medžiagos inovatyviems pirkimams vykdyti).

„Šakines (apimančias kelių valstybės ar savivaldybių įstaigų veiklos sritis), institucines ir kitas kovos su korupcija programas rengia valstybės ir savivaldybių bei nevalstybinės įstaigos, kurias Nacionalinė kovos su korupcija programa ir kiti norminiai aktai įpareigoja tokias programas parengti. Institucines kovos su korupcija programas taip pat rengia valstybės ar savivaldybių įstaigos, kuriose buvo atlikta korupcijos rizikos analizė ir pasiūlyta parengti tokią programą“ (LR Seimas, 2012). Už šių programų įgyvendinimą ir kontrolę atsakingos atskiros valstybės ar savivaldybių įstaigos pagal atskiras valdymo sritis.

Savivaldybių tarybos, vadovaujantis Programos nuostatais rengia, tvirtina ir keičia savivaldybių kovos su korupcija programas. Vilkaviškio rajono savivaldybė siekdama pašalinti korupcijos priežastis ir sąlygas yra parengusi korupcijos prevencijos programą ir jos įgyvendinimo planą. Vilkaviškio rajono savivaldybės 2016–2018 metų korupcijos prevencijos programos, patvirtintos Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos 2016 m. birželio 30 d. nutarimu Nr. B-TS-460 „Dėl Vilkaviškio rajono

savivaldybės 2016–2018 metų korupcijos prevencijos programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“, strateginis *tikslas* – „stiprinti korupcijos prevenciją ir kontrolę Savivaldybėje ir Savivaldybės įstaigose, šalinti neigiamas sąlygas, skatinančias korupcijos atsiradimą, didinti skaidrumą, atvirumą, kelti visuomenės korupcinį sąmoningumą“ (Vilkaviškio rajono savivaldybės taryba, 2016). Vilkaviškio rajono savivaldybės 2016–2018 metų korupcijos prevencijos programos keturiems tikslams pasiekti yra numatyta dešimt uždavinių, kuriems įgyvendinti reikalingos priemonės, atsakingi vykdytojai, o laukiamų rezultatų vertinimo kriterijai pateikti Vilkaviškio rajono savivaldybės 2016–2018 metų korupcijos prevencijos programos įgyvendinimo priemonių plane, patvirtintame kartu su programa. Visų priemonių, išskyrus darbuotojų mokymą, įgyvendinimui nereikalingos papildomos valstybės biudžeto lėšos, kas leidžia tikėtis, kad programa bus įgyvendinama sklandžiai, sumažės korupcijos grėsmių Vilkaviškio rajono savivaldybės institucijose, bus užtikrintas glaudesnis bendradarbiavimas tarp visuomenės ir savivaldybės korupcijos prevencijos sityje.

Lietuvos antikorporacinės politikos formavimas numatytas ir kituose valstybės strateginiuose dokumentuose.

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos“, *nurodytas* tikslas – „sukurti aplinką plėtoti šalies materialinei ir dvasinei gerovei, kurią apibendrintai nusako žinių visuomenė, saugi visuomenė ir konkurencinga ekonomika“ (LR Seimas, 2002). Strategijoje nurodyta, kad norint pasiekti asmens ir visuomenės saugumą reikia įgyvendinti radikalias korupcijos prevencijos priemones, kompleksiskai šalinti šio reiškinių priežastis, o tai galima padaryti tobulinant šalies teisinę bazę ir suderinant priimamus teisės aktus su Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktais.

Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“, „*siekama* kuo platesnio visuomenės sutarimo dėl šalies vizijos ir pažangos vertybių“ (LR Seimas, 2012). Strategijoje pabrėžiama, kad visuomenė nepakankamai aktyviai dalyvauja viešajame valdyme, o tai turi įtakos korupcijos, neskaidrių sprendimų priėmimui ar teisinės sistemos problemoms. Strategijoje išreiškiama vizija, kad Lietuva pagal korupcijos suvokimo indeksą 2020 m. užimtų 15 vietą ES, o 2030 m. ne žemesnę negu 10 vietą ES. Siekiant įgyvendinti šią viziją, reikia įdėti labai daug pastangų, politinio ryžto, piliečių nusiteikimo nesitaikyti su esama situacija, biurokratizmo mažinimo ir noro bei valios sukurti skaidresnę ir atviresnę valstybę.

Kad būtų įgyvendinta Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2012 m. buvo priimta 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“. „Programa apima ne tik svarbiausias nacionalinės

politikos nuostatas, išdėstytas pagrindiniame nacionaliniame ilgos trukmės strateginio planavimo dokumente, bet ir pagrindines ES politikos nuostatas, išdėstytas ES ilgos trukmės strateginio planavimo dokumentuose“ (LR Vyriausybė, 2012). Vienas iš programoje keliamų tikslų – „viešojo valdymo procesų atvirumo užtikrinimas ir aktyvaus visuomenės dalyvavimo šiuose procesuose skatinimas“ (LR Vyriausybė, 2012). Programoje nurodoma, kad šalyje viešojo valdymo institucijos neužtikrina priimamų sprendimų kokybiško viešinimo, o skelbiama informacija nepakankamai išsami ar aktualiai. Tai skatina visuomenės nepasitikėjimą viešojo valdymo institucijomis ir didina korupcijos pasireiškimo galimybes.

Antikorupcinės politikos formavimas yra laikomas vienu iš prioritetinių valstybės strateginių tikslų. Strateginių programų nuostatos korupcijos prevencijos srityje yra akcentuojamos daugelyje strateginių dokumentų, programų.

Informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje arba asmenį, kurį į pareigas ES ar kitose tarptautinėse institucijose teikia LR, pateikimas (LR Seimas, 2002). STT vadovaudamasi KPI 9 straipsniu teikia, renka ir vertina informaciją apie asmens patikimumą. Informacija yra „pateikiama į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam įstaigos ar įmonės vadovui, kolegialiam valdymo organui arba valstybės politikui“ (LR Seimas, 2002). STT informaciją surenka iš teisėsaugos, kontrolės, kriminalinės žvalgybos subjektų ir kitų institucijų bei Valstybės tarnautojų registro ar žinybinių registrų duomenų rinkmenų.

Į pareigas asmenys gali būti paskirti tik gavus ir įvertinus informaciją iš STT. Į pareigas asmenį skiriantis ar paskyręs subjektas pateiktą informaciją gali naudoti tik priimdamas sprendimą dėl asmens tinkamumo siekiamoms pareigoms ar tarnybinės (drausminės) nuobaudos skyrimo. Į pareigas asmenį skiriantis ar paskyręs subjektas gautos informacijos apie asmenį negali atskleisti tretiesiems asmenims, jeigu LR įstatymais nenustatyta kitaip.

Apibendrinant galima teigti, kad STT teisės aktų nustatyta tvarka surinkta ir pateikta informacija yra pagrindas, kad į valstybės ar savivaldybių įmones ar įstaigas būtų skiriami tik nepriekaištingos reputacijos asmenys, kurie galėtų tinkamai atlikti jiems pavestas pareigas, o asmenys, praradę pasitikėjimą, teisės aktų nustatyta tvarka būtų atleidžiami iš užimamų pareigų. Kadangi informacija nėra teikiama apie kiekvieną asmenį, kuris pretenduoja dirbti valstybės ar savivaldybių įmonėse ar įstaigose, tai sudaro riziką, kad valstybinėse institucijose gali pradėti dirbti asmenys, turintys priekaištingą reputaciją. Norint išvengti šios abejotinos situacijos, reikia, kad STT pateiktą informaciją apie visus asmenis, kurie pretenduoja dirbti valstybės ar savivaldybių įmonėse ar įstaigose.

Dar viena korupcijos prevencijos priemonė yra reglamentuota KPI 10 straipsnyje, tai *antikorupcinis švietimas ir informavimas*. „Švietimas yra viena aktyviausių socialinių sričių, kurios veikla gali teigiamai veikti korupcijos prevenciją. Žmonių noras kurti skaidrią visuomenę yra neįmanomas be bendruomenės sąmoningumo ir švietimo programų, apimančių šeimą, bendrojo

lavinimo bei aukštąsias mokyklas“ (Vaisvalavičiūtė, 2007, p. 75). Tik tinkamai informuota ir apšviesta visuomenė tampa svarbiu informacijos apie korupcijos atvejus šaltiniu (Palidauskaitė ir Raudonienė, 2004, p. 69).

KPI 10 straipsnyje nurodyta, kad „antikorupcinis visuomenės švietimas vykdomas kaip neatskiriama visuomenės švietimo dalis siekiant puoselėti asmens dorovę, ugdyti pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų visuomenei, Lietuvos valstybei sampratą ir užtikrinti korupcijos prevencijos tikslų įgyvendinimą“ (LR Seimas, 2002).

„Visuomenės antikorupcinio švietimo tikslas – supažindinti Lietuvos Respublikos gyventojus su korupcijos keliamu pavojumi, skatinti juos nesitaikstyti su korupcija, aktyviai su ja kovoti“ (Vaitiekus, 2002, p. 57). Išskiriami šie pagrindiniai antikorupciniai visuomenės švietimo būdai (žr. 14 pav.):

14 pav. Antikorupcinio švietimo būdai. Šaltinis: sudaryta autorės pagal KPI (LR Seimas, 2002)

Antikorupcinio švietimo bendrojo lavinimo mokyklose tikslas – ugdyti moksleivių vertybines nuostatas ir plėtoti gebėjimus, reikalingus jaunų žmonių pilietinei antikorupcinei pozicijai formuoti. Antikorupcinis ugdymas mokyklose gali būti neformalus ir formalus. Formalus ugdymas toks, kai įtraukiama antikorupcinio švietimo elementų į bendrojo ugdymo programas, t. y. antikorupcinio švietimo programos integruojamos į istorijos, politologijos, etikos, tikybos pamokas, o neformalus ugdymas, kai skatinamos įvairios papildomo ugdymo iniciatyvos: moksleivių konferencijos, debatai ir kiti renginiai.

Antikorupcinio švietimo aukštosiose mokyklose tikslas – ugdyti studentų vertybines nuostatas, plėtoti gebėjimus, reikalingus jaunų žmonių pilietinei antikorupcinei pozicijai formuoti. Antikorupcinio švietimo programos integruojamos į aukštųjų mokyklų studijų programas arba yra kuriamos atskiros studijų programos. Taip pat aukštosios mokyklos siūlo baigiamųjų projektų temas, nagrinėjančias korupcijos reiškinį, atlieka įvairius korupcijos, kaip socialinio reiškinio, tyrimus. Taigi antikorupcinis visuomenės švietimas vykdomas visų tipų ir lygių švietimo įstaigose pagal parengtas švietimo programas ir kitais būdais, siekiant ugdyti pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų visuomenei sampratą.

Valstybės tarnautojų antikorupcinio švietimo tikslas – valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas korupcijos prevencijos srityje. Šiuo tikslu yra rengiami įvairūs seminarai ir mokymai korupcijos prevencijos klausimais. Valstybės tarnautojams privalomų įvadinių valstybės tarnautojų mokymų metu, visuomet viena iš valstybės tarnautojų mokymų temų yra susijusi su korupcija (pvz., Valstybės tarnautojų etika ir korupcijos prevencija, mokymai apie valstybės valdymą ir kovą su korupcija, korupcijos prevencija ir kontrolė ir t. t.). Seminarų ar mokymų metu valstybės tarnautojai supažindinami su korupcijos samprata ir apibrėžimais, rūšimis, pasireiškimo formomis, pagrindinėmis korupcijos tendencijomis Lietuvoje, valstybės tarnautojo etika ir korupcija. Viena iš svarbiausių STT veiklos krypčių – visuomenės antikorupcinis švietimas, kurį tarnyba įgyvendina organizuodama įvairius mokymus ir seminarus antikorupcinėmis temomis bei teikdama įstaigoms ir įmonėms metodinę pagalbą antikorupcinio švietimo temomis. Tinkamas antikorupcinio švietimo priemonių įgyvendinimas prisideda prie teisinės valstybės puoselėjimo ir visuomenės pasitikėjimo valdžios institucijomis didinimo ir pakantumo korupcijai mažinimo.

Pasak Palidaskaitaitės ir kt. (2004, p. 69), visuomenės švietimo sistema apima įvairias gyventojų apklausas, televizijos bei radijo laidas, kuriose gyventojai ir darbdaviai gali išsakyti savo nuomonę vertindami mokomąsias švietimo ir informavimo programas, savivaldybių veiklą ir kt. Siekiant prisidėti prie nepakantumo korupcijai įgyvendinimo 2013–2015 m. Vilkaviškio rajono savivaldybėje buvo organizuoti renginiai: mini konferencija, pokalbiai, diskusijos klasių valandėlių metu, pilietiškumo pamokos apie korupcijos žalą ir galimybes jai pasipriešinti. Vyko mokinių apklausa „Ką žinome apie korupciją“, buvo kuriami šūkių, skatinantys nesitaikstyti su korupcija, demonstruotos skaidrės, skirtos Antikorupcijos dienai, suorganizuotos kelios akcijos, piešinių, plakatų konkursai, skirti Antikorupcijos dienai paminėti. Šia tema parengti standai, pristatytas lankstinukas ir skaidrės „Korupcija Lietuvoje“, o korupcijos prevencijos ir profesinių žinių etikos mokymuose dalyvavo 32 savivaldybės ar jai pavaldžių įstaigų darbuotojai.

Akivaizdu, kad Vilkaviškio rajono savivaldybė skiria dėmesį antikorupciniam švietimui bendrojo lavinimo mokyklose ir darbuotojų mokymui, tačiau renginių, diskusijų likusiems bendruomenės nariams neorganizuoja, o visos „pilietinės visuomenės įtraukimas į kovą su korupcija yra vienas geriausių būdų, padedančių vyriausybėms taikyti antikorupcines priemones ir propaguoti nepakantumą korupcijai visuose visuomenės sluoksniuose“ (Vaisvalavičiūtė, 2007, p. 75, cit. Tarptautinio seminaro medžiaga, p. 13). Tik bendros gyventojų ir valdžios pastangos gali padėti kovoti su korupcija ir jos neigiamomis pasekmėmis.

KPI 10 straipsnio 3 dalyje yra nuostata, kad valstybės ir savivaldybių įstaigos per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais teikia gyventojams informaciją apie savo veiklą kovojant su korupcija. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo

patvirtinimo“ *priimtas* Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašas, kurio 12 straipsnyje *nurodyta*, kad kiekvienos valstybės įstaigos ar įmonės internetiniame tinklalapyje privalo būti skyrius „*Korupcijos prevencija*“, kuriame skelbiama (arba pateikiamos nuorodos į informacijos paskelbimo šaltinius) informacija apie korupcijos prevencijos priemonių, kurias įstaiga privalo vykdyti, įgyvendinimą. Visos įstaigos savo internetiniuose tinklalapiuose skelbia telefonų numerius, kuriais paskambinus būtų galiam informuoti apie korupciją. Vilkaviškio rajono savivaldybės administracijoje suteikta galimybė visiems asmenims kreiptis dėl informacijos, susijusios su korupcija. Pranešimai gali būti pateikiami telefonu, elektroniniu paštu, paštu arba tiesiogiai atvykus į savivaldybę. Taip pat savivaldybės interneto svetainėje *www.vilkaviskis.lt* pateikta STT informacinė nuoroda, kurią paspaudęs asmuo gali pateikti informaciją apie korupcijos atvejus.

Prie antikorupcinio visuomenės švietimo prisideda ir žiniasklaida, nes ji kaip „*visuomenės institutas, kuris ir neturėdamas tiesioginių sprendimų priėmimo galios, stipriai veikia viešąją nuomonę. Žiniasklaida ne tik aktyviai domisi, bet ir analizuoja, tiria korupcinius reiškinius. Dažnai korupcijos atvejai atskleidžiami būtent žurnalistinių tyrimų metu. Todėl itin svarbu, kad žiniasklaida ne tik informuotų visuomenę apie korupcijos atvejus, bet ir užimtų aktyvią pilietinę poziciją ragindama piliečius netoleruoti korumpuotos veikos apraiškų*“ (Baltakienė, 2012, p. 425). Kad būtų įgyvendinta ši idėja, žurnalistai turi būti sąžiningi ir nepriklausomi nuo įvairių rėmėjų.

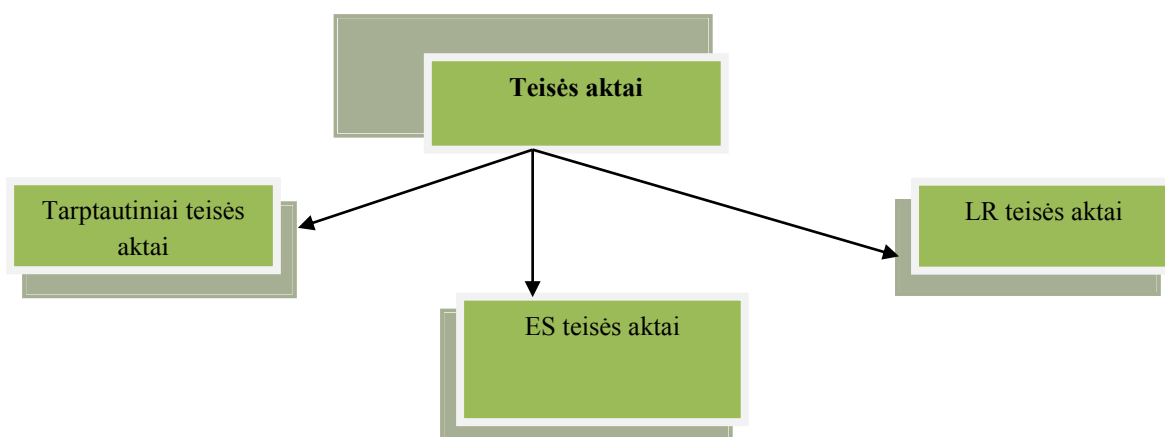
Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje yra priimti antikorupcinį švietimą reglamentuojantys teisės aktai veikia, sukurtos įvairios metodikos, organizuojami įvairūs seminarai, mokymai, konferencijos, tačiau nėra įstatymuose įtvirtintų nuostatų, kad privalomai būtų vykdomas antikorupcinis švietimas visuomenės daliai, kuri nepriklauso valstybės tarnautojų, studentų ar moksleivių kategorijai, nes labai svarbu ugdyti įvairių visuomenės grupių antikorupcinį sąmoningumą, pilietiškumą.

Nustatytų korupcijos atvejų paviškinimas – tai viena iš korupcijos prevencijos priemonių, numatytų KPI 11 straipsnyje. Šios priemonės tikslas – pateikti informaciją valstybės tarnautojų ar juridinių asmenų registrams apie fizinio ar juridinio asmens padarytas „korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas“ (LR Seimas, 2002). 2014–2016 m. Vilkaviškio rajono savivaldybėje nustatytų korupcijos atvejų pavišinta nebuvo. Galima teigti, kad nustatytų korupcijos atvejų paviškinimas, t. y. informacijos pateikimas žiniasklaidai, visuomenei, registrams apie fizinio ar juridinio asmens padarytas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas lemia, kad minėti asmenys praranda pasitikėjimą fizinių ir juridinių subjektų atžvilgiu, jiems gresia visuomenės pasmerkimas ir neigiamas požiūris į juos.

Kitos teisės aktais nustatytos korupcijos prevencijos priemonės. Įstatymo leidėjas įvertinęs korupcijos reiškinio sugebėjimą prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos ir jo tendencijas kisti,

nepateikė visų korupcijos prevencijos priemonių, nes sudarė sąlygų institucijoms, atsižvelgiant į jų vykdomą veiklą, priimti reikalingas antikorpucines priemones, kurios būtų veiksmingos kovojant su šiuo socialiniu reiškiniu.

Kiti antikorpuciniai teisės aktai. Lietuvos antikorpucinė teisinė bazė yra kuriama pasinaudojant kitų šalių patirtimi korupcijos prevencijos srityje. Lietuvoje galiojančius antikorpucinius teisės aktus galima būtų sąlyginai suskirstyti taip:

15 pav. Lietuvoje galiojančių antikorpucinių teisės aktų klasifikavimas. Šaltinis: sudaryta autorės pagal KPI (LR Seimas, 2002)

Galima teigti, kad Lietuvai tapus pilnateise ES nare į nacionalinę teisę (žr. 15 pav.) buvo perkelti ar ratifikuoti ES ir kiti pagrindiniai tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys korupcijos prevenciją, kovos su korupcija būdus ir priemones. Šiuos teisės aktus apžvelgsime laikydamiesi teisės aktų hierarchijos principų, todėl pirmiausiai pradėsime nuo tarptautinių teisės aktų.

Vienas ir pirmųjų teisės aktų yra 1997 m. lapkričio 21 d. Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandėriuose, kurios *tikslas* – imtis veiksmingų priemonių atgrasinti, užkirsti kelią ir kovoti su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu, susijusiu su tarptautiniais verslo sandoriais, ir tokį papirkinėjimą pripažinti nusikaltimu (EBPO, 1997).

Tarptautinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose (pvz., ekstradicija ar kitas baudžiamasis persekiojimas), kuriose kaltinami asmenys, padarę korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, vykdomas remiantis 1999 m. sausio 27 d. Europos Tarybos priimta Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. Lietuvoje ji ratifikuota 2002 m. sausio 25 d., o įsigaliojo 2002 m. liepos 1 d. Konvenciją pasirašiusios šalys, įvertinusios korupcijos keliamą realią grėsmę valstybei, ekonomikai, žmogaus teisėms, nusprendė vykdyti bendrą baudžiamąją politiką visuomenei nuo korupcijos ginti. 2003 m. gegužės 15 d. Europos Tarybos buvo priimtas papildomas Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos protokolai dėl arbitražinių susitarimų baudžiamosiose bylose (Europos Taryba, 1999).

Užtikrinant tarptautinę pagalbą asmenims, patyrusiems žalą dėl korupcinių veikų, bei siekiant apginti jų teisėtus interesus, apimančius piniginius ir nepiniginius nuostolius, 1999 m. lapkričio 4 d.

buvo Europos Tarybos patvirtinta Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos, ratifikuota Lietuvoje 2002 m. lapkričio 12 d.

Vienas iš svarbiausių kovos su korupcija dokumentų – 2005 m. spalio 31 d. Jungtinių Tautų priimta konvencija prieš korupciją. Lietuvoje šis dokumentas ratifikuotas 2006 m. gruodžio 5 d., o įsigaliojo 2007 m. sausio 20 d. Šios konvencijos nuostatos taikomos korupcijos prevencijai, tyrimui ir baudžiamajam persekiojimui vykdyti bei nusikalstamu būdu įgyto turto, pajamų areštui, konfiskacijai ar kitiems disponavimo turtu apribojimams vykdyti. Dokumente numatyta, kad kiekviena Konvencijos šalis imasi būtinų priemonių vadovaudamasi savo nacionalinės teisės principais, kad užtikrintų įsipareigojimų pagal konvenciją vykdymą (Jungtinės Tautos, 2005). Lietuva daug konvencijoje numatytų korupcijos prevencijos priemonių yra perkėlusį į savo nacionalinę teisę, pvz., įsteigta STT, kuri yra savarankiška ir nuo nieko nepriklausoma institucija.

Taip pat 2010 m. rusėjo 2 d. yra pasirašytas Susitarimas dėl tarptautinės organizacijos – Antikorupcijos akademijos – įsteigimo. Akademijos paskirtis yra skatinti efektyvią ir veiksmingą korupcijos prevenciją ir kovą su korupcija. Šiam tikslui pasiekti organizuojamas antikorupcinis švietimas, remiami atliekami moksliniai tyrimai, teikiama techninė pagalba korupcijos srityje ir taikomos kitos priemonės. Akademija įsikūrė Vienoje (Austrija). 2013 m. gegužės 21 d. Lietuva prisijungė prie Tarptautinės antikorupcijos akademijos.

ES valstybės narės priėmė svarbius teisės aktus korupcijos prevencijos srityje. 1997 m. birželio 25 d. Europos Sąjungos Tarybos priimta Konvencija Nr. 1997/C195/02 dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar ES valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis ES sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu. Konvencijos tikslas – teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose, kuriose nusikalstamomis korupcinėmis veikomis įtariami Europos Bendrijų pareigūnai ir valstybių narių pareigūnai apskritai (EST, 1997). Šioje konvencijoje išskiriamos aktyviosios ir pasyviosios korupcijos rūšys viešajame sektoriuje.

Papildomai 1997 m. spalio 6 d. Europos Sąjungos taryba priėmė bendrąją poziciją Nr. (97/9661/TVR), Tarybos nustatytą remiantis ES sutarties K.3 straipsniu, dėl derybų Europos Taryboje ir EBPO korupcijos. Pozicijoje valstybės narės susitarė dėl teisinės pagalbos teikimo užsienio pareigūnų ir tarptautinių organizacijų pareigūnų papirkimo bylose, kadangi šie nusikaltimai laikomi korupciniais, neatsižvelgiant, su kokia valstybe ar tarptautine organizacija siejami (EST, 1997). Šis teisės aktas yra susijęs su Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos.

Siekiant, kad korupcija privačiame sektoriuje (aktyvioji ir pasyvioji) būtų laikoma nusikaltimu visose ES bendrijos šalyse, kad juridiniai asmenys, padarę korupcinio pobūdžio nusikaltimus būtų traukiami baudžiamojon atsakomybėn, o už nusikaltimus skiriamos baismės veiksmingos ir atgrasančios, 2003 m. liepos 22 d. Europos Sąjungos Taryba priėmė Tarybos pamatinį sprendimą Nr. 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje (EST, 2003). Šis teisės aktas parodo, kad

korupcija kelia realią grėsmę ne tik viešajame, bet ir privačiame sektoriuje visose ES bendrijos šalyse.

„LR antikorupcinio pobūdžio įstatymų leidybą sąlyginai galima suskirstyti į dvi grupes: pirma, įstatymai ir kiti teisės aktai, kurių tiesioginė paskirtis yra korupcijos priežasčių ir sąlygų šalinimas bei korupcijos faktų atskleidimas ir prevencija; antra, teisės aktai, kurie, reglamentuodami tam tikrus ūkinius, visuomeninius santykius, netiesiogiai daro poveikį ir atskiriems korupcijos faktoriams eliminuoti ir sumažinti“ (Vaitiekus, 2002, p. 61).

„Pirmosios grupės įstatymais ir teisės aktais yra siekiama:

- užkirsti kelią interesų konfliktui,*
- užkirsti kelią neteisėtoms pajamoms gauti,*
- formuoti skaidrios politinės sistemos pagrindus,*
- sukurti skaidrias valstybės tarnybos formavimo ir viešojo administravimo sąlygas,*
- užtikrinti priimamų sprendimų viešumo ir jų kontrolės mechanizmą,*
- sudaryti skaidrias verslo sąlygas,*
- nustatyti baudžiamąją ir administracinę atsakomybę už korupcinio pobūdžio nusižengimus ir nusikaltimus,*
- apibrėžti korupcijos kontrolės ar jo teisinio persekiojimo institucijų įgaliojimus“ (Vaitiekus, 2002, p. 61–62).*

Šiai grupei priskiriami svarbiausi teisės aktai. LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas, kuriuo siekiama suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą ir užkirsti kelią atsirasti bei plisti korupcijai valstybinėje tarnyboje (LR Seimas, 1997). Asmenys, kurie nesilaikys šio įstatymo nuostatų (pvz., nenusišalins nuo priimamų sprendimų, kurie gali sukelti interesų konfliktus, nedeklaruos privačių interesų), gali būti traukiami administracinę atsakomybę pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 202¹ str. (LR AT, 1984) ir jiems gali būti skiriamos nustatyto dydžio baudos. Interesų konfliktus LR reguliuoja ir kiti teisės aktai: LR valstybės tarnybos įstatymas (LR Seimas 1997), LR lobistinės veiklos įstatymas (LR Seimas, 2000).

Užkirsti kelią gauti neteisėtas pajamas siekiama LR gyventojų turto deklaravimo įstatymu, kuriuo reglamentuojamas gyventojams nuosavybės teise priklausančio turto ir turimų piniginių lėšų deklaravimas (LR Seimas, 1996), ir LR gyventojų pajamų mokesčių įstatymu (LR Seimas, 2002), kuris nustato gyventojų pajamų apmokestinimo pajamų mokesčiu tvarką. Įstatymuose nurodyta, kas, kada ir kokį turtą ar pajamas privalo deklaruoti ir kokius mokesčius privalo sumokėti valstybei. Valstybinė mokesčių inspekcija tikrina pateiktų deklaracijų teisingumą, o už deklaracijose pateiktus duomenis atsako pats deklaruojantysis. Vadovaujantis Mokesčių administravimo įstatymu (LR Seimas,

2004) deklaruojantis asmuo Valstybinės mokesčių inspekcijos reikalavimu privalo pateikti dokumentus, įrodančius, iš kokių gaunamų pajamų jis įsigijo nekilnojamąjį turtą.

Norint užtikrinti skaidrą politinės sistemos finansavimą buvo priimtas LR politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas, kurio *tikslas* – „užtikrinti politinių kampanijų demokratiškumą, politinių kampanijų finansavimo teisėtumą, skaidrumą ir viešumą, reglamentuoti politinių kampanijų finansavimo tvarką ir finansavimo“ (LR Seimas, 2013) kontrolę. Politikai, laikydamiesi jų veiklą reglamentuojančių teisės normų, privalo deklaruoti savo pajamas, viešuosius ir privačius interesus, būti atsakingi prieš savo rinkėjus, vengti galimų interesų konfliktų.

Baudžiamąją atsakomybę už korupcinius nusikaltimus ar nusižengimus reglamentuoja BK XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ (LR Seimas, 2000). Baudžiamojo proceso kodekso 165 straipsnyje STT įvardijama kaip viena iš ikiteisminio tyrimo įstaigų. STT veiklą reglamentuoja LR specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas (LR Seimas, 2000), kuris nurodo STT paskirtį, veiklos teisinius pagrindus, uždavinius (pvz., saugoti ir ginti asmenį, visuomenę, valstybę nuo korupcijos, vykdyti korupcijos prevenciją bei išaiškinimą), funkcijas (vykdyti kriminalinę žvalgybą siekiant atskleisti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas ir užkirsti joms kelią, atlikti ikiteisminį tyrimą dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų, rinkti, kaupiti, analizuoti ir apibendrinti informaciją apie korupciją ir su ja susijusius socialinius, ekonominius reiškinius, turimos informacijos pagrindu rengti ir įgyvendinti korupcijos prevencijos ir kitas priemones ir t. t.), tarnybos organizavimą, finansavimą, veiklos kontrolės būdus bei pareigūnų teises ir pareigas (LR Seimas, 2000). Lietuvos Respublikos priimtuose teisės aktuose ir mokslininkų darbuose dažnai randama korupcijos sąvoka, tačiau vieningos nuomonės, kaip ją apibrėžti nėra. Siekiant išspręsti šią teisinę problemą, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje korupcija apibrėžiama, „*kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal einamas pareigas, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai arba neveikimas siekiant, reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau arba kitam asmeniui ar šią naudą priimant, taip pat tiesioginis ar netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant šioje dalyje nurodytas veikas*“ (LR Seimas, 2002). Taip pat vadovaujantis šiuo įstatymu STT gali įgyvendinti priemones, minimas nacionalinėje kovos su korupcija programoje, atsižvelgdama į nustatytus principus, kurie nurodyti KPI (Baltakienė, 2012, p. 423).

Remiantis antrosios grupės teisės aktais mėginama „sukurti skaidrias ūkinių, turtinių santykių reguliavimo procedūras ir mechanizmus, nustatant aiškias ir visiems vienodas taisykles bei sudarant kliūtis subjektyviems pareigūnų veiksams ir sprendimams“ (Vaitiekus, 2002, p. 62). Vienas iš svarbiausių šios grupės teisės aktų yra LR Viešųjų pirkimų įstatymas (LR Seimas, 2005), kuris reglamentuoja viešųjų pirkimų vykdymo, kontrolės ir kitų procedūrų, susijusių su viešaisiais pirkimais, atlikimo tvarką. Vykdamas viešuosius pirkimus yra naudojamos didelės biudžeto lėšos, todėl čia susiduriame su įvairiais korupcijos tipais, pavyzdžiui, konkurso imitavimu, nors jau iš anksto žinomas konkurso laimėtojas, pirkimo sąlygos parengiamos konkrečiam pirkėjui ir kiti tyčinio neūkiškumo atvejai. 2009 m. Viešųjų pirkimų įstatymas buvo papildytas 15¹ straipsniu, kuris numato, kad perkančioji organizacija privalo elektroninėmis priemonėmis vykdyti ne mažiau 50 % visų savo vykdomų pirkimų bendrosios vertės (LR Seimas, 2005), nes tik skaidrumas viso viešojo pirkimo proceso metu, sudarytų sutarčių viešinimas, asmenų, atsakingų už viešųjų pirkimų kontrolę, paskyrimas, aukšta valstybės tarnautojų, vykdančių viešuosius pirkimus, kvalifikacija gali sumažinti korupcijos apraiškas viešuosiuose pirkimuose ir skatinti neiškreiptą konkurenciją.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje yra taikomos įvairios korupcijos prevencijos priemonės: šviečiamosios (visuomenės švietimas), informacinės (informacijos teikimas visuomenei), procedūrinės (teisės aktų antikorpacinis vertinimas), nukreiptos į korupcines veikas padariusius asmenis, ratifikuoti svarbiausi tarptautiniai teisės aktai korupcijos prevencijos srityje, sukurta nacionalinė antikorpacinė teisinė bazė, tačiau net patys geriausi įstatymai, programos nebus veiksmingos, jeigu pritrūks politinės valios įgyvendinant užsibrėžtus tikslus, į kovą su korupcija nebus įtraukiama visuomenė ir žiniasklaida, įvairios nevyriausybinės organizacijos.

2.3. Korupcijos prevencijos tyrimai

Valstybės pastangas kovoti su korupcija galima įvertinti remiantis korupcijos suvokimo indeksu (toliau – KSI), Pasaulio korupcijos barometro ir kitų tyrimų duomenimis. „KSI yra svarbus informacijos šaltinis tarptautinėms politinėms institucijoms bei verslo ir finansų struktūroms, svarstančioms investicijų ar verslo projektus kurioje nors šalyje, kuriant bendrą šalies įvaizdį užsienyje, taip pat tarptautinėje erdvėje vertinant valstybės pastangas ir jų veiksmingumą siekiant sumažinti korupcijos lygį šalyje“ (STT, 2016).

KSI nuo 1995 m. skelbia tarptautinė nevyriausybinė organizacija „Transparency International“ (toliau – TI). KSI parodo, kaip šalyje suvokiama valstybės bei savivaldybių tarnautojų ir politikų korupcija, jų neskaidrūs santykiai su privačiu verslu. Šis indeksas nustatomas remiantis visuomenės, verslo atstovų apklausomis ir kitais tyrimais. Atliekant tyrimą respondentų neklausama apie patirtį dalyvaujant korupciniuose santykiuose.

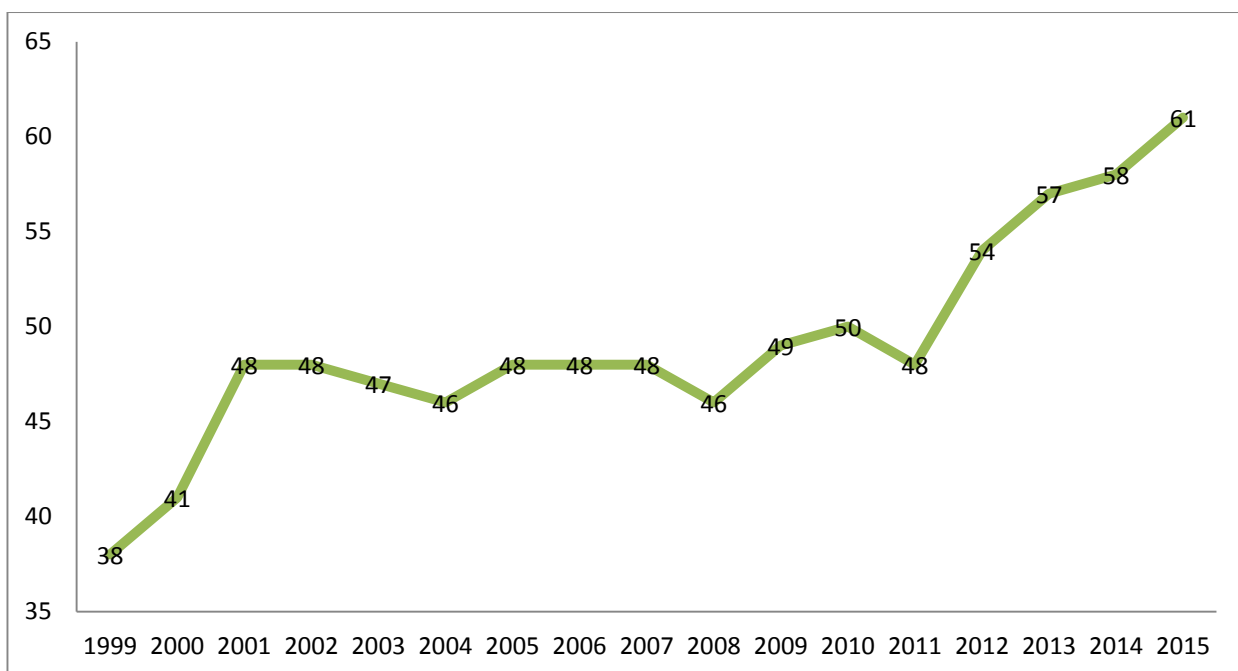
Pagal kasmet skelbiamą KSI pasaulio valstybės suskirstomos pagal tai, kaip joms „pavyksta kontroliuoti korupciją. KSI įverčiai rikiuojasi šimto balų skalėje, kur 100 balų žymi labai skaidrią valstybę, 0 balų – labai korumpuotą“ (STT). Nuo 1999 m. KSI indekso nustatymo tyrimas atliekamas Lietuvoje. Tyrimų rezultatai (žr. 6 lentelę) ir konkretūs Lietuvai skirti balai viešai prieinami internete, tačiau jų apskaičiavimo metodologija ir išsamūs statistiniai duomenys nėra viešai skelbiami.

6 lentelė. Lietuvos KSI 1999–2015 m.

Metai	KSI	Tyrimė dalyvavusių šalių skaičius	Vieta šalių sąrašė	Metai	KSI	Tyrimė dalyvavusių šalių skaičius	Vieta šalių sąrašė
1999	38	99	50	2008	46	180	58
2000	41	90	43	2009	49	180	52
2001	48	91	38	2010	50	178	46
2002	48	102	36	2011	48	182	50
2003	47	133	41	2012	54	176	48
2004	46	146	44	2013	57	177	43
2005	48	154	44	2014	58	175	39
2006	48	163	46	2015	61	168	32
2007	48	180	51				

Šaltinis: sudaryta autorės pagal TI duomenis

Matome, kad kiekvienais metais KSI rodiklis, tyrimė dalyvaujančių valstybių skaičius ir užimta vieta šalių sąrašė skiriasi, tačiau ekspertai pabrėžia, kad vertinant KSI konkrečioje šalyje, reikia žiūrėti į KSI balus, o ne į vietą, užimamą šalių sąrašė.

16 pav. KSI rodiklio kaita Lietuvoje 1999–2015 m. Šaltinis: sudaryta autorės pagal TI duomenis
Korupcijos mastai Lietuvoje vis mažėja, tai patvirtina ir KSI (žr. 16 pav.), kuris nuo 2012 m.

nuosekliai augo ir per ketverius metus padidėjo 7 balais, tačiau būtina dar gerinti rezultatus. „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (toliau – TILS) vadovo Sergejaus Muravjovo nuomone, išsakyta spaudoje, norint, kad Lietuva stovėtų greta Danijos, reikia sumažinti politinės korupcijos lygį, didinti sprendimų priėmimo viešinimą, gerinti teikiamų viešųjų paslaugų lygį (TILS, 2015).

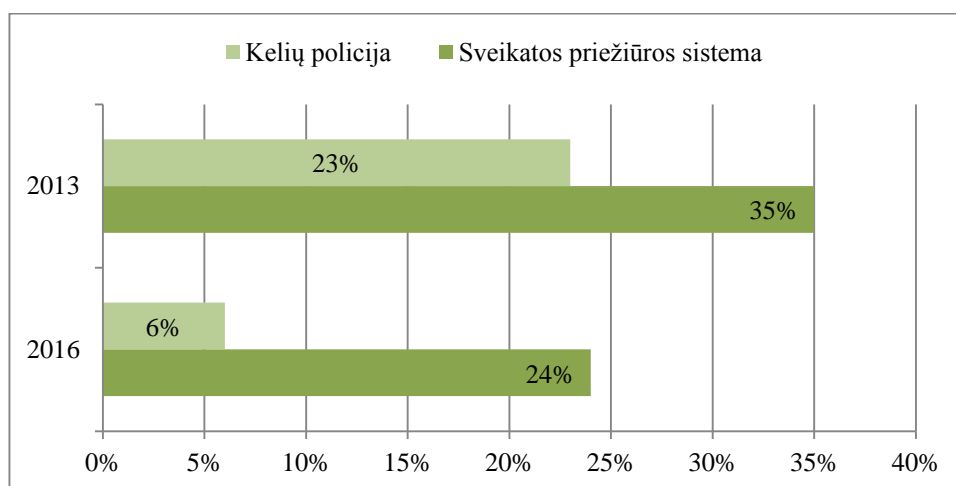
2013 m. Europos Komisijos atlikto „Eurobarometro“ tyrimo duomenys atskleidė, kad 95 % apklaustų Lietuvos piliečių mano, kad korupcija Lietuvoje yra plačiai paplitusi, o į klausimą: „Ar pasakytumėte, kad per pastaruosius trejus metus korupcijos lygis jūsų šalyje išaugo, liko nepakitęs ar sumažėjo“, 53 % Lietuvos respondentų nurodė, kad korupcijos lygis išaugo ir tik 9 % respondentų nurodė, kad korupcijos lygis šalyje sumažėjo.

Lietuvai svarbūs ir Pasaulinio korupcijos barometro tyrimų duomenys. „Pasaulinis korupcijos barometras – tai vienintelis pasaulinio masto tyrimas apie pilietinės visuomenės požiūrį į korupciją bei piliečių asmeninę patirtį, susijusią su korupcija“ (TILS). „Pasaulinį korupcijos barometrą pagal visuomenės nuomonės apklausas sudaro tarptautinė nevyriausybinė organizacija „Transparency International“ (TILS, 2016). Tyrimas vykdomas nuo 2003 metų, o paskutinį kartą atliktas 2015 m. pabaigoje – 2016 m. pradžioje. Tyrime dalyvavo daugiau nei 60000 žmonių iš Europos ir Centrinės Azijos šalių. Lietuvoje buvo apklaustas 1501 gyventojas. Tyrimo duomenys parodė, kad:

- 54 % gyventojų mano, kad korupcija yra viena iš trijų didžiausių šalies problemų;
- 24 % gyventojų teigia, kad mokėjo kyšį bent už vieną viešojo sektoriaus paslaugą (sveikatos apsaugos, policijos, teismų, už oficialių dokumentų gavimą, valstybės finansuojamo išsilavinimo, nedarbingumo lengvatos ar kitos socialinės lengvatos) per pastaruosius 12 mėn. (tai yra aukščiausias rodiklis ES po Rumunijos, kurios rodiklis 29 %), tačiau lyginant su 2013 m. tyrimo rezultatais, kai šis rodiklis buvo 26 %, kyšio davimo atvejų sumažėjo. Mažiausiai kyšininkaujama Portugalijoje, Kipre (po 2 %), Ispanijoje, Slovėnijoje ir Vokietijoje (po 3 %);
- 71 % gyventojų mano, kad Vyriausybės veiksmai kovoje su korupcija yra neefektyvūs, šis rodiklis yra geresnis palyginus su 2013 m. rodikliu, kuris buvo 79 %;
- 15 % Lietuvos gyventojų mano, kad mūsų visuomenėje pranešti apie kyšininkavimą yra priimtina ir tai vienas iš prasčiausių rezultatų po Vengrijos (12 %) ir Kroatijos (14 %). Šis rezultatas parodo gyventojų nepasitikėjimą savo jėgomis ir nusivylimą esama situacija;
- tik 7 % Lietuvoje kyšį davusių gyventojų pranešė atitinkamos institucijomis ir tai žemiausias rodiklis ES po Latvijos, kurios rodiklis 3 % (TILS, 2016).

Atlikto pasaulinio tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad, nors Lietuvos gyventojai teigia, jog korupcija šalyje yra didelė problema kas ketvirtas Lietuvos gyventojas per pastaruosius 12 mėnesių yra davęs kyšį ir tik 15 % gyventojų mano, kad informuoti atsakingas institucijas apie vykdomas ar pastebėtas korupcines veikas, yra priimtina. Tyrimo metu pateikus gyventojams klausimus: „Ar Jūs

ar Jūsų šeimos narys mokėjo kyšį kelių policijoje?“ ir „Ar Jūs ar Jūsų šeimos narys mokėjo kyšį už sveikatos priežiūros paslaugas valstybinėje medicinos įstaigoje?, gyventojai teigė:

17 pav. Lietuvos gyventojų, mokėjusių kyšius sveikatos priežiūros įstaigose ar kelių policijoje, procentas.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal PKB tyrimo duomenis (TILS, 2016)

Keturis kartus mažiau (žr. 17 pav.) su kelių policija susidūrusių gyventojų (6 %), nei 2013 m. (23 %) teigė, kad davė kyšius policijos pareigūnams. Tačiau net ketvirtadalis Lietuvos gyventojų (24 %) apsilankusių valstybinėse gydymo įstaigose prisipažino davę kyšius medikams, tai yra aukščiausias rodiklis ES po Rumunijos, kurios rodiklis - 33 %. 2013 m. tyrimo duomenimis kyšį sveikatos priežiūros įstaigose buvo davęs kas trečias pacientas, reiškia kyšininkavimo mastas kelių policijoje ir gydymo įstaigose mažėja. Pasaulinis korupcijos barometro tyrimas pateikė duomenis apie labiausiai korumpuotas sritis ir korupcijos mastus Lietuvoje bei parodė, kad šio tyrimo rezultatai, lyginant su KSI tyrimo rezultatais, yra prasteni ir nepalankūs Lietuvai, o kyšininkavimas išlieka opiausia lietuviams problema. Tai patvirtina ir 2014 m. Europos Komisijos sociologinio tyrimo barometro korupcijai duomenys, kur Lietuva yra viena iš pirmaujančių tarp tų ES šalių, kurių gyventojai pateisina kyšio davimą siekiant asmeninės naudos (42 % gyventojų). Lietuvai svarbu pagerinti šių rodiklių reikšmes ne dėl statistikos, o dėl socialinės gerovės, ekonomikos augimo, demokratiškesnių procesų užtikrinimo, teisinės valstybės pamatų įtvirtinimo, įvaizdžio pasaulyje gerinimo, įvairių investicijų pritraukimo į šalį.

2016 m. Lietuvoje įgyvendintas projektas „Lietuvos korupcijos žemėlapis“. Projekto tikslas – mažinti korupciją, padėti ją atpažinti, didinti Lietuvos gyventojų antikorpucinį sąmoningumą, t. y. motyvuoti nedaryti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų bei pranešti apie kitų asmenų daromus korupcinio pobūdžio pažeidimus. Tyrimas rodo, kad jau tik 16 % gyventojų per pastaruosius metus davė kyšį (2014 m. buvo 24 %). Projekto metu atliktas tyrimas leidžia įvertinti esamą korupcijos lygį šalyje bei sudaryti sąlygas tinkamos antikorpucinės politikos taikymui.

Kadangi projekte toliau bus nagrinėjama korupcijos prevencija Vilkaviškio rajono savivaldybėje, tai apžvelgiame „2015 m. atlikto TILS savivaldybių skaidrumo tyrimo rezultatus. Jo metu buvo vertinta, kiek informacijos savivaldybės skelbia apie savo veiklą septyniose srityse“ (TILS, 2015).

Atliktas tyrimas atskleidė (žr. 7 lent.), kad Vilkaviškio rajono savivaldybės bendras veiklos skaidrumas ir atskaitingumas yra 50 %, t. y. vidutinis rezultatas lyginant visas Lietuvos savivaldybes. Labiausiai skaidria veikla pripažinta savivaldybės tarybos vykdoma veikla (100 %), kadangi yra viešai skelbiami savivaldybės tarybos posėdžių protokolai, individualaus balsavimo svarstomais klausimais rezultatai ir kitos priemonės. Savivaldybės biudžetas ir jo vykdymo skaidrumas – 66 %. Visiškai neskaidria veikla pripažintas gyventojų įtraukimas į viešųjų sprendimų priėmimą – 0 %, o mažai skaidria – savivaldybės vykdoma antikorupcinė politika – 35 %.

7 lentelė. Vilkaviškio rajono savivaldybės veiklos skaidrumas ir atskaitomybė

Veiklos sritys	Skaidrumas, proc.
Institucijos struktūra, pareigybės ir darbuotojai	50
Savivaldybės tarybos veiklos skaidrumas	100
Savivaldybės antikorupcijos politikos skaidrumas	35
Savivaldybės įmonių ir paslaugų skaidrumas	50
Savivaldybės biudžeto ir jo vykdymo skaidrumas	66
Savivaldybės viešųjų pirkimų skaidrumas	62
Gyventojų įtraukimas į viešųjų sprendimų priėmimą	0
Bendras įvertinimas:	50

Šaltinis: sudaryta autorės pagal TILS duomenis (2015)

Galima teigti, kad siekiant sumažinti korupcijos reiškinį savivaldybėje, reikia labiau įtraukti visuomenę į savivaldybės sprendimų priėmimo procesą ir užtikrinti vykdomos veiklos skaidrumą bei atvirumą visuomenei ir žiniasklaidai.

Apibendrinant galima teigti, kad ne vienintelis Korupcijos prevencijos įstatymas Lietuvoje reglamentuoja vykdomą antikorupcinę politiką, bet ir tarptautiniai, ES ir kiti Lietuvos valstybės priimti teisės aktai, tačiau pagrindinės kovos su korupcija strateginės nuostatos yra reglamentuotos Lietuvos Respublikos nacionalinėje kovos su korupcija programoje. Siekiant sumažinti ar pašalinti sąlygas korupcijai atsirasti, Lietuvoje yra priimta reikalinga teisinė bazė, tačiau įveikti korupcijos vien įstatymais neįmanoma, reikalinga nuosekli, aiški ir subalansuota strategija, nes korupcija – grėsmė ne tik šalies politinei sistemai, ekonomikai, bet ir visuomenės gerovei. Todėl korupciją galima įveikti tik bendromis valstybės, verslo ir aktyvios pilietinės visuomenės pastangomis bei įgyvendinant antikorupcinio švietimo, baudžiamojo persekiojimo ir kitas korupcijos prevencijos priemones, programas. Lietuvos valstybės pajėgumą kovoti su korupcija rodo ir kasmet didėjantys KSI rodiklio balai (Baltakienė, 2010, p. 31).

3. KORUPCIJOS PREVENCIJOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO ANALIZĖ VILKAVIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖJE

Įgyvendinant antikorupcinę politiką labai svarbu užtikrinti korupcijos atvejų nustatymą, atgrasomųjų bausmių nuo korupcinių nusikaltimų taikymą, korupcijos prevencijos veiksmingą įgyvendinimą bei nuoseklų antikorupcinį švietimą. Norėdami išsiaiškinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimo problemas Vilkaviškio rajono savivaldybėje, atlikome tyrimą.

Tyrimo tikslas – nustatyti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimo ypatumus Vilkaviškio rajono savivaldybėje.

Tyrimo uždaviniai:

- nustatyti, kiek asmenų ir už kokias korupcines veikas pripažinti kaltais per tiriamąjį penkerių metų laikotarpį, kokios sankcijos jiems buvo taikytos, kokio dydžio ir už kokius pažeidimus siūlė pareigūnams kyšius bei gautus tyrimo duomenis palyginti su TILS atliktos 2016 m. analizės „Kyšininkavimas Lietuvoje“ duomenimis;
- nustatyti, su kokiomis antikorupcinės politikos įgyvendinimo problemomis susiduriama Vilkaviškio rajono savivaldybėje.

3.1. Tyrimo metodologija

Pirmajame tyrimo etape buvo pasirinktas kokybinis dokumentų turinio analizės metodas. Tai – formalizuotas dokumentų tyrimo būdas, numatantis jų turinio vertinimą remiantis požymių, kurie svarbūs tyrėjui ir kuriuos galima apibendrinti, skaičiavimu bei išryškinantis teksto charakteristikas (Kardelis, 2016, p. 285). Šis analizės metodas buvo pasirinktas dėl savo prieinamumo ir patikimumo, nes duomenis visuomet galima patikrinti, kadangi jie paimami iš nagrinėjamų dokumentų. Tyrimui buvo pasirinkti oficialūs dokumentai, t. y. tie, kurie buvo parengti ir patvirtinti valstybinės institucijos, teismo (Kardelis, 2016, p. 286). Gauti tyrimo duomenys buvo palyginami su 2016 m. TILS atlikta analize „Kyšininkavimas Lietuvoje“, kurioje buvo vertinti 2006–2013 m. priimti 1427 nuosprendžiai baudžiamosiose bylose pagal BK 225 str., 226 str. ir 227 str. (TILS, 2016).

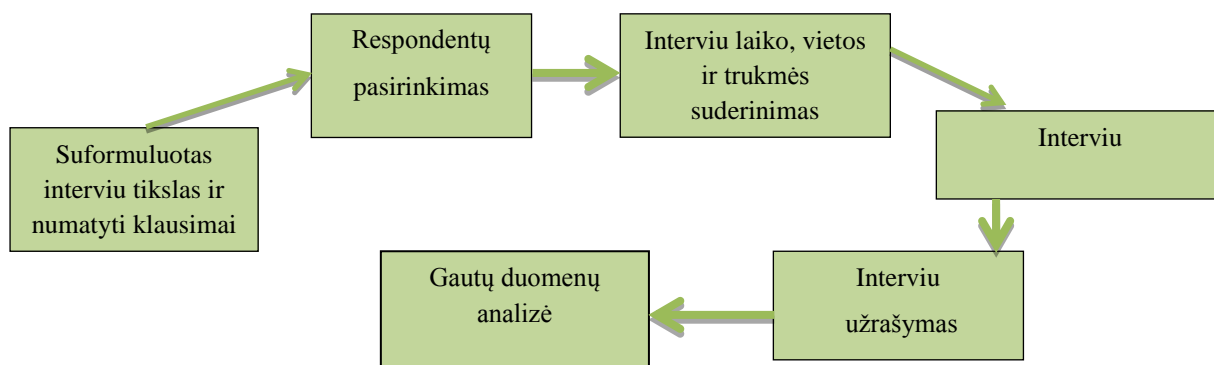
Analizei atlikti Teismų informacinėje sistemoje „Liteko“ (remiantis baudžiamųjų bylų kategorijų – 19.1, 19.2, 19.3 pagalba) buvo ieškomi 2011–2015 m. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo priimti ir įsiteisėję nuasmeninti nuosprendžiai ar baudžiamieji įsakymai (toliau – nuosprendžiai) bylose, kuriose asmenys buvo nuteisti už kyšininkavimą (BK 225 str.), tarpininko kyšininkavimą (BK 226 str.) ir papirkimą (BK 227). Buvo surasti 32 nuosprendžiai: 2011 m. 1 nuosprendis, 2012 m. 6 nuosprendžiai, 2013 m. 7 nuosprendžiai, 2014 m. 10 nuosprendžių, 2015 m. 8 nuosprendžiai. Matome, kad 2014 m. buvo priimta daugiausiai nuosprendžių dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų. Nuosprendžiai buvo analizuojami remiantis šiais kriterijais:

- nuteistų asmenų lytis,
- nuteistų asmenų išsilavinimas,

- už kokius pažeidimus stengiamasi išvengti atsakomybės,
- ar asmenys teisiama pakartotinai, jeigu taip, už kokį nusikaltimą,
- siūlomų kyšių dydis,
- paskirtų bausmių rūšys,
- paskirtų piniginių baudų dydis.

Antrojo tyrimo etapo kokybiniai analizėi atlikti buvo pasirinktas ekspertų apklausos būdas – pusiau standartizuotas interviu. Pasak Kardelio, kokybinis tyrimas išreiškia tyrėjo požiūrį ir detaliai apibūdina stebimą objektą (Kardelis, 2016, p. 328, cit. 1995; cit. pgl. Bitinas, 2006). „Interviu, kaip kokybinių duomenų rinkimo metodo, taikymas grindžiamas prielaida, kad prasminga žinoti informantų požiūrius, vertinimus ir nuomones“ (Bitinas ir kt., 2008, p. 152, cit. J. Frechtling, L. Sharp, 1997). Kaip teigia Kardelis, pusiau standartizuoto interviu privalumas yra tai, kad nesudėtinga palyginti duomenis, lengvesnė duomenų analizė, o trūkumas – mažai lankstumo, metodas blogai pritaikomas konkrečiai situacijai (Kardelis, 2016, p. 257, cit. pagal Patton, 1980).

Interviu eigą galima pavaizduoti schema (žr. 18 pav.):

18 pav. Interviu proceso eiga. Šaltinis: sudaryta autorės (pagal Bitiną ir kt., 2008, p.154–164)

Klausimai buvo numatyti iš anksto (Priedas), siekiant gauti vieno tipo informaciją iš kiekvieno respondento (Bitinas ir kt. 2008 p. 154). Pateikiant ketvirtą klausimą, siekiant sužinoti respondentų sutikimą ar nesutikimą su pateiktu teiginiu, buvo paprašyta pagal penkių balų skalę įvertinti kiekvieną teiginį (Dikčius, 2011, p. 58). Likerto skalė pasirinkta dėl nesudėtingo sudarymo bei galimybės panaudoti apklausų metu, tačiau šios skalės panaudojimas turėjo ir trūkumų – respondentų atsakymams reikėjo skirti daugiau laiko. Rezultatai apibendrinti apskaičiuojant gautų atsakymų aritmetinį vidurkį. Interviu metu buvo apklausti trys Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos Antikorupcijos komisijos nariai (vienas iš jų – Antikorupcijos komisijos pirmininkas). Šie asmenys yra laikomi savo srities ekspertais. Respondentų atsakymai įvardijami respondentams suteiktais kodais. Dėl interviu laiko buvo susitarta telefonu. Interviu vyko informantų darbo vietose, o jo trukmė – vidutiniškai viena valanda. Visiems respondentams buvo pateikiami vienodi klausimai ta pačia seka (žr. 8 lent.). Interviu eiga nebuvo įrašinėjama siekiant išvengti nereikalingos įtampos. Projekto autorė gavo žodinę informaciją, kurią apibendrino ir susistemino.

8 lentelė. Respondentams pateikti klausimai

Eil. Nr.	Klausimas	Klausimo pateikimo tikslas
1.	Įvertinkite korupcijos reiškinį Lietuvoje bei Vilkaviškio rajono savivaldybėje.	Sužinoti, kaip respondentai vertina korupcijos reiškinį Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje.
2.	Kokios antikorupcinės politikos priemonės įgyvendinamos Vilkaviškio rajono savivaldybėje?	Sužinoti, kokios antikorupcinės politikos priemonės įgyvendinamos Vilkaviškio rajono savivaldybėje.
3.	Su kokiomis problemomis susiduriama įgyvendinant korupcijos prevencijos politiką Vilkaviškio rajono savivaldybėje ir Lietuvoje?	Sužinoti respondentų nuomonę apie problemas, su kuriomis susiduriama įgyvendinant antikorupcinę politiką Vilkaviškio rajono savivaldybėje ir Lietuvoje.
4.	Įvertinkite korupcijos prevencijos priemonių veiksmingumą Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje remiantis Likerto skale nuo 1 iki 5.	Sužinoti, kurias korupcijos prevencijos priemonės respondentai laiko veiksmingomis Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje.
5.	Pasiūlykite, kaip pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą Lietuvoje.	Sužinoti respondentų nuomonę, kaip pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą Lietuvoje.
6.	Pasiūlykite, kaip pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą Vilkaviškio rajono savivaldybėje.	Sužinoti respondentų nuomonę, kaip pagerinti antikorupcinės politikos įgyvendinimą Vilkaviškio rajono savivaldybėje.

Šaltinis: sudaryta autorės

Kadangi baigiamojo projekto tikslas – įvertinti antikorupcinės politikos įgyvendinimo problemas Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje, todėl klausimai buvo pateikiami siekiant išsiaiškinti respondentų nuomonę apie situaciją Lietuvoje ir Vilkaviškio savivaldybėje.

3.2. Nuosprendžių, kuriais nuteisti asmenys, padarę korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, analizė

Analizuojami 2011–2015 m. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo priimti 32 apkaltinamieji nuosprendžiai, kuriais 32 asmenys pripažinti padarę korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas ir nuteisti pagal BK 227 str. (papirkimas). Asmenų, nuteistų pagal BK 225 str. (kyšininkavimas) ir BK 226 str. (tarpininko kyšininkavimas), nebuvo. Lietuvoje daugiausiai išnagrinėta korupcinių bylų pagal BK 227 str. – 95,23 % (TILS, 2016). Duomenys rodo (žr. 9 lent.), kad korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas labiau linkę daryti vyrai.

9 lentelė. Nuteistų asmenų pasiskirstymas pagal lytį

Lytis	Nuteistų asmenų skaičius
Vyras	31
Moteris	1

Šaltinis: sudaryta autorės

Asmenys, tiesiogiai arba netiesiogiai pasiūlę, pažadėję ar susitarę duoti arba davę kyši valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, pasiskirstę pagal išsilavinimą taip:

10 lentelė. Nuteistų asmenų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Išsilavinimas	Asmenų skaičius
Aukštasis	2
Specialusis vidurinis	6
Vidurinis	12
Pagrindinis	7
Žemesnis nei pagrindinis	2
Išsilavinimas nenurodytas	3

Šaltinis: sudaryta autorės

Analizuojant duomenis (žr. 10 lent.) matome, kad didžiausią dalį asmenų, nuteistų už papirkinėjimą, sudaro asmenys, turintys vidurinį išsilavinimą (12 asmenų), trečdalis asmenų turi pagrindinį išsilavinimą ir tik du nuteisti asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą. Vadinasi, antikorupcinis švietimas yra tuo veiksmingesnis, kuo asmuo įgyja aukštesnį išsilavinimą, nes jo vertybinės nuostatos ir gebėjimai, reikalingi pilietinei antikorupcinei pozicijai formuoti, yra plėtojami ne tik bendrojo lavinimo, bet ir aukštojoje mokykloje.

Ne visi nuteisti asmenys savo kaltę pripažino ir gailėjosi dėl padaryto nusikaltimo. Kaltę visiškai pripažino 30 asmenų (94 % visų nuteistų asmenų), o 2 asmenys savo kaltę neigė (6 % visų nuteistų asmenų) motyvuodami, kad „tik bandė gražiuoju susitarti su pareigūnais“. Akivaizdu, kad teisiamieji linkę pripažinti savo nusikalstamą veiką.

Analizuojant nuosprendžių duomenis paaiškėjo, kad dalis asmenų, nuteistų už papirkinėjimą, yra teisiami ne pirmą kartą.

11 lentelė. Pakartotinai teisiamų asmenų skaičius

Asmenys	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Nuteisti pirmą kartą	1	4	6	9	7
Nuteisti pakartotinai	0	2	1	1	1

Šaltinis: sudaryta autorės

Matome, kad 27 asmenys anksčiau teismo neteisti, o 5 asmenys yra anksčiau teismo teisti, tačiau ne už korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas. Vadinasi, nei vienas asmuo nebuvo Vilkaviškio rajono apylinkės teismo pakartotinai teisiamas už BK XXXIII skyriuje numatytas veikas (žr. 11 lent.). Tyrimas atskleidė, kad per penkerių metų tiriamąjį laikotarpį Vilkaviškio rajono savivaldybėje dažniausiai buvo siekiama papirkti 30 policijos pareigūnų (94 %) ir 2 muitinės tarnautojus (6 %). TILS atliktas tyrimas tik patvirtino mūsų tyrimo duomenis, kad dažniausiai Lietuvoje bandoma papirkti policijos pareigūnus – 98 %, muitinės darbuotojus – 1 % ar kitus asmenis – 1 %. Akivaizdu, kad yra labai svarbi šiose srityse dirbančių pareigūnų korupcijos prevencija. Atlikta nuosprendžių

analizė parodė, kad dažniausiai fiksuojami tokie bandymo papirkti atvejai, kuomet kyšių davėjai (26 asmenys – 81,25 %), siekia išvengti administracinės atsakomybės už Kelių eismo taisyklių pažeidimus ir rečiau už kitus ATPK numatytus pažeidimus (6 asmenys), nes šiuos pažeidimus (vairavimas išgėrus, leistino greičio viršijimas ir t. t.) padarę asmenys dažniausiai netenka teisės vairuoti transporto priemonę nuo keleto mėnesių iki kelerių metų bei turi sumokėti dideles pinigines baudas, todėl ir bando papirkti pareigūnus, kad išvengtų jiems gresiančios atsakomybės.

TILS atliktas tyrimas parodė, kad Lietuvoje 2006–2013 m. asmenys dažniausiai davė kyšius, kai siekė išvengti atsakomybės už Kelių eismo taisyklių pažeidimus (84,55 %), vengdami nuobaudų už kitus ATPK numatytus pažeidimus (9,64 %), bei kitais atvejais (5,81 %). Taigi, Vilkaviškio savivaldybės atvejis atspindi tendencijas visoje Lietuvoje.

Tyrimas atskleidė, kad nuteistieji pareigūnams už pageidaujamą jų neveikimą vykdant įgaliojimus bandė duoti įvairių dydžių kyšius (žr. 12 lent.). Dviejuose nuosprendžiuose nurodyta, kad pareigūnams atsisakius imti kyšį ir išpėjus pažeidėjus, kad už kyšio davimą jiems gresia baudžiamoji atsakomybė, šie siūlomų kyšių sumą padidino nuo 200 Lt (57,97 EUR) iki 400Lt (115,94 EUR) ir nuo 2000 Lt (579,71 EUR) iki 5000 Lt (1449,27 EUR).

12 lentelė. Siūlomų kyšių dydžių pasiskirstymas

Siūlomų kyšių intervalai EUR	Asmenų, pasiūliusių kyšius, skaičius	Siūlomų kyšių procentinė dalis
Mažiau ar lygu 29 EUR	8	25 %
Daugiau nei 29 EUR ir mažiau ar lygu 290 EUR	20	63 %
Daugiau nei 290 EUR ir mažiau nei 1000 EUR	2	6 %
Lygiai 1000 EUR	1	3 %
Daugiau nei 1000 EUR	1	3 %
Iš viso:	32	100 %

Šaltinis: sudaryta autorės

Galima teigti, kad dažniausiai Vilkaviškio rajono savivaldybėje siūlomi kyšiai didesni nei 29 EUR ir mažesni ar lygūs 290 EUR (63 %) arba mažesni ar lygūs 29 EUR (25 %). Rečiausiai siūlomi kyšiai, siekiantys 1000 EUR ar daugiau nei 1000 EUR. Kyšis virš 1000 EUR pareigūnams buvo pasiūlytas už tai, kad nebūtų surašyti ATP protokolai dėl vairavimo išgėrus. TILS atliktas tyrimas parodė, kad Lietuvoje 2006–2013 m. dažniausiai buvo bandoma duoti kyšį, didesnę nei 29 EUR ir mažesnę ar lygų 290 EUR (48,14 %) bei mažesnę ar lygų 29 EUR (44,36 %). Akivaizdu, kad Vilkaviškio rajono savivaldybėje ir Lietuvoje dažniausiai bandoma papirkti pareigūnus vienodo dydžio kyšiais.

Atlikta dokumentų analizė parodė, kad asmenims, nuteistiems už pareigūnų papirkinėjimą, taikomos sankcijos, numatytos BK XXXIII skyriuje, kadangi jos turi atgrasinti asmenis nuo pakartotinos nusikalstamos veikos. Dažniausiai taikyta atsakomybės forma už pareigūnų papirkinėjimą – piniginė bauda. Piniginės baudos skirtos 27 asmenims (85 %). Rečiau taikomos bausmės: laisvės apribojimas – 2 asmenims (6 %), laisvės atėmimas – 2 asmenims (6 %) ir areštas taikytas 1 asmeniui (3 %). Taikomų baudų dydžių ribos labai plačios (žr. 13 lentelę). TILS atlikto tyrimo duomenys patvirtino, kad Lietuvoje dažniausiai taikyta atsakomybės už papirkinėjimą forma – piniginė bauda, kuri sudaro tris ketvirtadalius visų skirtų bausmių rūšių (72,18 %).

13 lentelė. Paskirtų piniginių baudų dydžiai

Paskirtų piniginių baudų intervalai EUR	Asmenų, gavusių baudas, skaičius	Paskirtų baudų procentinė dalis
Mažiau ar lygu 289 EUR	6	22 %
Daugiau nei 289 EUR ir mažiau ar lygu 1448 EUR	20	74 %
Daugiau nei 1448 EUR ir mažiau ar lygu 2900 EUR	1	4 %
<i>Iš viso:</i>	27	100 %

Šaltinis: sudaryta autorės

Dažniausiai skiriamos piniginės baudos (žr. 13 lent.) didesnės nei 289 EUR ir mažesnės ar lygios 1448 EUR, o rečiausiai skiriamos baudos didesnės nei 1448 EUR ir mažesnės ar lygios 2900 EUR. TILS atliktas tyrimas parodė, kad dažniausiai Lietuvoje už papirkinėjimą skiriamos piniginės baudos dydis yra nuo 289 EUR iki 1448 EUR – 54 % nuo visų paskirtų baudų ir mažesnės nei 289 EUR baudos sudaro 37 % visų paskirtų baudų. Tik 1 % sudaro baudos, kurių dydis nuo 2896 EUR iki 39533 EUR.

2011–2015 m. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo priimtų nuosprendžių analizė parodė, kad Vilkaviškio rajono savivaldybėje buvo užfiksuoti 32 atvejai, kai asmenys bandė papirkti (BK 227 str.) pareigūnus, siekdami išvengti jiems gresiančios ATPK numatytos administracinės atsakomybės. Nebuvo išnagrinėta nei viena byla dėl kyšininkavimo (BK 225 str.) ar tarpininko kyšininkavimo (226 str.). Remiantis TILS atlikto tyrimo duomenimis, Lietuvos teismuose per 2006–2013 m. daugiausiai nuosprendžių priimta pagal BK 227 str. – 95,23 %, pagal BK 225 str. – 4,7 % ir pagal BK 226 str. – 0,07 %. Situacija Vilkaviškio rajono savivaldybėje, atskleidžianti, kad daugiausiai bylų išnagrinėta dėl pareigūnų papirkimo, atitinka situaciją Lietuvoje.

Vilkaviškio rajono savivaldybėje buvo nuteisti 32 asmenys, iš jų 31 vyras ir 1 moteris, daugiausiai asmenys, turintys vidurinį išsilavinimą (12 asmenų), tik 2 asmenys turėjo aukštąjį išsilavinimą. Dažniausiai Vilkaviškio rajono savivaldybėje buvo bandoma papirkti policijos pareigūnus – 30 atvejų (94 % visų bandymų papirkti atvejų) ir muitinės tarnautojus – 2 atvejai (6 % visų bandymų papirkti atvejų). TILS atliktas tyrimas patvirtino, kad ir Lietuvoje labiausia siekiama

pagal policijos pareigūnus – 98 %. Bylų dėl bandymų papirkti Vilkaviškio rajono savivaldybės tarnautojus nagrinėjama nebuvo. Dažniausiai nuteistieji davė kyšius, kai siekė išvengti atsakomybės už Kelių eismo taisyklių pažeidimus – 26 asmenys (81 % visų bandymų papirkti atvejų), o už kitus pažeidimus, numatytus ATPK, – 6 asmenys (19 % visų bandymų papirkti atvejų). Šie duomenys tik patvirtina Lietuvoje esamą situaciją, nes ir TILS atliktas tyrimas atskleidė, kad dažniausiai asmenys kyšius davė, kai siekė išvengti atsakomybės už Kelių eismo taisyklių pažeidimus (84,55 %).

Dažniausiai bandomų duoti kyšių dydis didesnis nei 29 EUR ir mažesnis ar lygūs 290 EUR (63 % visų siūlomų kyšių) ir tik po 3 % visų siūlomų kyšių sudaro kyšiai po 1000 EUR ir daugiau. TILS atliktas tyrimas taip pat parodė, kad Lietuvoje 2006–2013 m. dažniausiai buvo bandoma duoti kyšius, didesnius nei 29 EUR, mažesnius ar lygius 290 EUR (48,14 %) ir mažesnius ar lygius 29 EUR (44,36 %). Akivaizdu, kad pažeidėjai visoje Lietuvoje bando papirkti pareigūnus sumomis, kurios neviršija 290 EUR.

Dažniausiai taikyta atsakomybės forma už papirkinėjimą – pinigine bausme. Tokia atsakomybės forma taikyta 27 asmenims (85 % visų skirtų nuobaudų rūšių), tačiau 2 asmenims (6 % visų skirtų nuobaudų rūšių) buvo taikytas laisvės apribojimas, o 2 asmenims (6 % visų skirtų nuobaudų rūšių) netgi laisvės atėmimas. TILS atliktas tyrimas tik patvirtino, kad Lietuvoje dažniausiai taikytos atsakomybės už papirkinėjimą forma yra pinigine bausme (72,18 % visų skirtų bausmių rūšių).

Už papirkinėjimą nuteisti asmenys dažniausiai gauna bausmes, kurios yra didesnės nei 289 EUR ir mažesnės ar lygios 1448 EUR (74 %), o rečiausiai skiriamos bausmės didesnės nei 1448 EUR ir mažesnės ar lygios 2900 EUR (4 %). Remiantis TILS atlikto tyrimo duomenimis, Lietuvoje už papirkinėjimą skiriamos pinigines bausmes dydis yra nuo 289 EUR iki 1448 EUR (54 % nuo visų paskirtų bausmių) ir mažesnės nei 289 EUR bausmės (37 % visų paskirtų bausmių). Taigi, Vilkaviškio savivaldybėje skiriamų bausmių dydis yra kiek aukštesnis nei Lietuvos vidurkis.

3.3. Interviu su Antikorupcijos komisijos nariais duomenų analizė

Siekiant išsiaiškinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimo problemas Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje, analizuojami Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos Antikorupcijos komisijos (toliau – Komisijos) pirmininko ir dviejų narių atsakymai į jiems pateiktus klausimus interviu metu. Respondentai buvo koduojami (žr. 14 lent.).

14 lentelė. Respondentų kodavimas

Respondento kodas	Apibūdinimas
R1	Vyras, išsilavinimas aukštasis, viešosios įstaigos vadovas
R2	Vyras, išsilavinimas aukštasis, privačia praktika besiverčiantis teisininkas
R3	Moteris, išsilavinimas aukštasis, biudžetinės įstaigos teisininkas

Šaltinis: sudaryta autorės

Skirtingos respondentų užimamos pareigos (neatstovaujama vienai organizacijai) leidžia daryti prielaidą, kad Komisija valstybėje ir savivaldybėje esančias antikorupcinės politikos įgyvendinimo problemas įvertins skirtingai.

KSI ir kitų atliktų tyrimų duomenų analizė parodė, kad korupcijos mastai šalyje mažėja, bet korupcija vis dar išlieka opia problema vertinant tiek šalies, tiek savivaldybių mastu, todėl visų tyrime dalyvaujančių respondentų buvo paprašyta įvertinti korupcijos reiškinį Lietuvoje bei Vilkaviškio rajono savivaldybėje. Respondento [R1] nuomone, „Lietuvoje korupcijos apraiškų gausu, Vilkaviškio rajone irgi priimami kai kurie sprendimai leidžia daryti prielaidą, kad korupcijos atvejai galimi, tai net aprašyta masinėse informavimo priemonėse, t. y. žiniasklaidoje“. Respondentas [R2] teigė, kad „korupcija egzistuoja tiek Lietuvos, tiek savivaldybės lygmeniu, nes trūksta realaus teisinio mechanizmo korupcijai stabdyti, kadangi nėra tinkamai sureguliuoti teisės aktai, atskirų subjektų teisės ir pareigos antikorpiniu požiūriu“. Kitokį požiūrį į korupcijos reiškinio paplitimą išreiškė respondentas [R3]. Kadangi jis nėra asmeniškai susidūręs su korupcinėmis situacijomis, todėl jam sudėtinga vertinti korupcijos reiškinį Lietuvoje ar Vilkaviškio rajono savivaldybėje, remiantis tik spauda ar kitų visuomenės informavimo šaltinių skleidžiama informacija apie korupcijos apraiškas, kurios ne visada būna teisingos ar pagrįstos.

Apibendrinant galima teigti, kad respondentų nuomonės dėl korupcijos reiškinio paplitimo išsiskyrė, respondentai [R1], [R2] teigia, kad Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje yra korupcijos apraiškų, nes trūksta tinkamai sureguliuoto teisinio mechanizmo korupcijai sustabdyti, o respondentui [R3] sunku įvertinti šį reiškinį, kadangi jis nėra tiesiogiai susidūręs su korupciniais reiškiniais, tačiau respondentas nepaneigė korupcijos reiškinio egzistavimo fakto.

Prie valstybės vykdomos antikorpacinės politikos įgyvendinimo turi prisidėti ir savivaldybės atsakingi asmenys teisės aktų nustatyta tvarka, todėl respondentų buvo paprašyta išvardinti, kokios korupcijos prevencijos politikos priemonės įgyvendinamos Vilkaviškio rajono savivaldybėje. Respondentas [R1] sakė: „Savivaldybės interneto tinklalapyje skelbiama informacija korupcijos prevencijos klausimais, Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos 2016 m. birželio 30 d. sprendimu patvirtinta savivaldybės 2016–2018 metų korupcijos prevencijos programa ir jos įgyvendinimo priemonių planas. Pagal šiuos dokumentus numatyta daug priemonių, už kurių įgyvendinimą atsakingi įvairūs subjektai, pradedant savivaldybės atsakingais darbuotojais ir baigiant Komisija. Šiuo metu Komisijos pavedimu renkama informacija, kokių priemonių vykdydami planą korupcijos prevencijos srityje ėmėsi savivaldybių įstaigų vadovai. Praeityje buvo kviesti STT ekspertai, LRS antikorpacijos komisijos nariai. Tarybos nariai ir suinteresuoti asmenys supažindinami su korupcijos prevencijos aktualijomis. Siekiama pakeisti Komisijos nuostatus, Komisijai suteikti daugiau kompetencijų, nes de jure Komisijos kompetencija per maža. Vienas iš Komisijos narių dalyvavo seminare korupcijos prevencijos klausimais, pirmininkas dalyvavo STT organizuotame pasidalinime gerąja patirtimi“.

Galima teigti, kad antikorporiniai mokymai, susitikimai yra organizuojami savivaldybės tarybos ir Komisijos nariams, bet ne visai visuomenei. Respondento [R2] nuomone, įgyvendinamos visos reikalingos antikorporinės politikos vykdymui reikalingos priemonės. Jis teigė, kad „visos korupcijos prevencijos priemonės yra numatytos *Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos patvirtintame Vilkaviškio rajono savivaldybės 2016–2018 metų korupcijos prevencijos programos įgyvendinimo priemonių plane, vykdomi antikorporiniai mokymai, o ikiteisminio tyrimo institucijos atlieka korumpuotų asmenų baudžiamąjį persekiojimą*“. Respondento [R3] nuomone, savivaldybė siekia įgyvendinti antikorporinį švietimą ir kitas prevencines priemones. Šis respondentas teigė: „*Vilkaviškio rajono savivaldybė įgyvendina visas KPI įstatyme numatytas priemones, bet svarbiausia iš jų – įstatymų nustatyta tvarka atliekamas teisės aktų antikorporinis vertinimas ir antikorporinis švietimas*“.

Apibendrinant galima teigti, kad Vilkaviškio rajono savivaldybėje taikomos visos antikorporinės politikos įgyvendinimą užtikrinančios priemonės, t. y. vykdomas antikorporinis švietimas (mokymai, susitikimai su STT pareigūnais), baudžiami asmenys, padarę korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, ir įgyvendinamos KPI 5 straipsnio nuostatos.

Respondentų buvo paprašyta įvertinti KPI 5 straipsnyje numatytų priemonių veiksmingumą (žr. 15 lent.) remiantis Likerto skale nuo 1 iki 5.

15 lentelė. Respondentų korupcijos prevencijos priemonių vertinimas

Teiginys	Teritorija	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)	Atsakymų vidurkis
Manau, kad „korupcijos rizikos analizė“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje			R1, R3	R2		3,4
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje			R1, R3	R2		3,4
Manau, kad „kovos su korupcija programos“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje		R1	R2	R3		2,7
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje		R1		R2, R3		3,3
Manau, kad „teisės aktuose įtvirtinto ar teisės aktų projektais numatomo teisinio reguliavimo poveikio korupcijos mastui vertinimas (teisės aktų ar jų projektų antikorporinis vertinimas)“ (LR Simas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje			R1	R2, R3		3,7
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje			R1	R2, R3		3,7

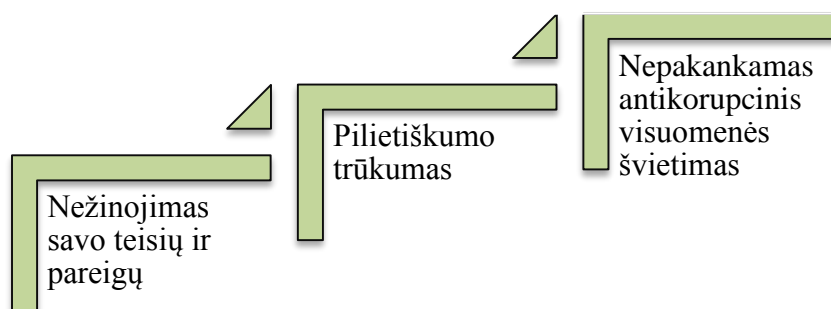
Manau, kad „informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, arba apie asmenį, kurį į pareigas ES ar tarptautinėse institucijose teikia Lietuvos Respublika, pateikimas“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje	R1			R2, R3		3
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje		R1	R3, R2			2,7
Manau, kad „informacijos pateikimas valstybės tarnautojų ir juridinių asmenų registrams“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje		R1	R3	R2		3
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje		R1	R3	R2		3
Manau, kad „visuomenės švietimas ir informavimas“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje	R1			R2, R3		3
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje	R1			R2, R3		3
Manau, kad „nustatytų korupcijos atvejų paviešinimas“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje	R1			R2, R3		3
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje	R1			R2, R3		3

Apibendrinant galima teigti, kad respondentai veiksmingiausia korupcijos prevencijos priemone laiko teisės aktų ar jų projektų antikorpacinį vertinimą tiek Lietuvoje, tiek Vilkaviškio rajono savivaldybėje, kadangi tai įvertino geriausiai – 3,7 balais. Respondentų nuomone, mažiausiai veiksminga priemonė – kovos su korupcija programos, įgyvendinamos valstybės, nes jas įvertino 2,7 balais, o Vilkaviškio rajono savivaldybėje informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, arba apie asmenį, kurį į pareigas ES ar tarptautinėse institucijose teikia LR, pateikimą įvertino 2,7 balais.

Valstybei kovoti su korupcija padeda visuomenės nepakantumas korupcinėms apraiškoms, aktyvus piliečių įsitraukimas į antikorpacinę veiklą, švietėjiška veikla apie korupcijos daromą žalą, „didesnis įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios viešumas“ (Palidaukaitė ir Raudonienė, 2004, p. 71). Respondentų buvo paklausta, su kokiomis problemomis susiduriama įgyvendinant korupcijos prevencijos politiką Vilkaviškio rajono savivaldybėje ir Lietuvoje. Respondentas [R1] pagrindinėmis problemomis savivaldybėje įvardija antikorpacinio švietimo trūkumą. „Komisijos nariai – užimti žmonės, todėl jiems pritrūksta laiko gilinti žinias korupcijos prevencijos srityje, o ką kalbėti apie kitus piliečius“ ir piliečių nenorą dalyvauti antikorpacinėje veikloje. „Sunku įtikinti visuomenės ir savivaldybės administracijos atstovus dalyvauti Komisijos veikloje. Pasitaiko atvejų, kad sunkiai pavyksta surinkti Komisijos darbui reikalingą kvorumą, nes

kartais darbo laiku visuomenės atstovų neišleidžia darbdaviai, o savivaldybės darbuotojams, kurie įtraukti į Komisijos sudėtį, už darbą po darbo valandų, kaip kad jie sako, nemokama.“. Respondento [R1] nuomone, su panašiomis problemomis susiduriama visoje Lietuvoje, kadangi „teisinio reglamentavimo neužtenka, reikalingas švietėjiškas darbas šioje srityje ugdant nepakančią, atsparią korupcijai visuomenę, taip pat būtina įtraukti kuo daugiau visuomenės atstovų į korupcijos stebėjimo ir prevencijos procesus. Respondentas [R2] pagrindine problema, dėl ko Lietuvoje ir Vilkaviškio savivaldybėje susiduriama su korupcijos apraiškomis, nurodė „gyventojų abejingumą, pilietiškumo, antikorupcinio švietimo ir antikorupcinės kultūros stoką“. Respondento [R3] nuomone, pagrindinė kliūtis įgyvendinant korupcijos prevencijos politiką savivaldybėje ir Lietuvoje yra patys piliečiai, kurie nežino savo teisių ir sukuria sąlygas korupcijos reiškiniui. Savo nuomonę jis paaiškino taip: „Problemos kyla dėl pačių piliečių įstatymų, savo pilietinių teisių, kurios įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir kituose teisės aktuose, nežinojimo. Įstatymai asmenims leidžia kreiptis informacijos, paslaugų į vieną ar kitą valstybės instituciją, bet piliečiai tuo pasinaudoja retai ir nesuvokia, kad šios paslaugos suteikiamos nemokamai, niekam atsidėkoti nereikia“.

Respondentai nurodė tris pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama įgyvendinant antikorupcinę politiką Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje.

19 pav. Antikorupcinės politikos įgyvendinimo problemos. Šaltinis: sudaryta autorės

Apibendrinant galima teigti, kad visos trys respondentų išvardintos problemos (žr. 19 pav.) yra viena su kita susijusios. Trūkstant informacijos, supratimo apie korupcijos reiškinį ir jo pasekmes, piliečiai, nežinantys savo teisių, nenoriai dalyvauja sprendimų priėmimo procesuose, įvairių komisijų veikloje, taip sukuriama sąlygos neskaidrių sprendimų priėmimui.

Atlikti tarptautiniai tyrimai ir Lietuvos teismuose nagrinėjamos baudžiamosios bylos, kuriose teisiami asmenys, padarę korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, rodo, kad Lietuvoje korupcija egzistuoja, todėl respondentų buvo paprašyta pateikti siūlymus, kaip pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą Lietuvoje. Respondentas [R1] mano, kad valstybėje svarbu turėti paprastesnius, suprantamesnius įstatymus, kad jų esmę galėtų suvokti paprasti piliečiai, į sprendimų projektų svarstymą įtraukti visuomenę, kad „teisės aktuose per didelį reglamentavimą, jie didelės apimties, todėl tie, kam reikia, randa landas juos apeiti arba sumaniai naudojami biurokratiniais

mechanizmais, todėl būtina reikia mažinti popierizmą, įstatymus supaprastinti, į jų rengimą įtraukti visuomenės atstovus.“ Taip pat respondentas [R1] pabrėžia, kad kartais jau pats teisės aktas sudaro sąlygas korupciniam sandoriams ir savo nuomonę paaiškina taip: „Vienoda regionų plėtra nesuderinama su Viešųjų pirkimų įstatymu, kadangi paprastai konkursus lengviau laimėti didelėms kompanijoms, kurios yra didesniuose miestuose, o vietos valdžiai aktualu, kad neišnyktų jos teritorijoje esančios mažesnės atitinkamų sričių įmonės, kurioms konkurencinėje kovoje atsilaikyti sunkiau. Taigi, atsiranda motyvacija manipuliuoti. Viešųjų pirkimų įstatyme reikėtų numatyti šį faktorių. Tai reikėtų numatyti ne tik Viešųjų pirkimų įstatyme, bet ir teisės aktuose, kurie turėtų užtikrinti, kad nyktų skirtumai tarp „Vilniaus Lietuvos“ ir „Kitos Lietuvos“, nes, pvz., kai notariniam veiksmui taikomas įkainis procentais, už tą patį sandorį, kuris nustatomas nuo kainos, Vilniuje esantis notaras gaus žymiai didesnę atlygį“. Respondentas [R2] siūlo keisti požiūrį į antikorupcinę prevenciją ir teigia, kad „reikia taikyti sisteminį požiūrį (dabar šis požiūris yra segmentinis, institucinis) ir sugriežtinti bausmes už korupcinius nusikaltimus“. Šio respondento nuomonė artima Raudonienei ir kt. (2004, p. 64), teigiančioms, kad neužtenka tobulinti įstatymus ar prastą viešąjį administravimą, bet reikia keisti patį požiūrį į antikorupcinės politikos įgyvendinimą. Respondentas [R3] siūlo gerinti antikorupcinį švietimą ir didinti tarnautojų darbo užmokestį, skatinti juos naudotis elektroninėmis informacinėmis priemonėmis ir teigia, kad „norint pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą Lietuvoje, reikia, kad valstybės tarnautojams būtų didinami atlyginimai, tuomet socialinės garantijos būtų labiau vertinamos ir tarnautojai nepasiduotų vienkartinėms „pakišoms“. Tuomet viešieji pirkimai būtų skaidrūs, jie turėtų būti vykdomi tik per Centrinę perkančiąją organizaciją“.

Apibendrinant galima teigti, kad norint pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą Lietuvoje reikia kurti gerą, tikslią ir visai visuomenei suprantamą teisinę bazę, mažinti biurokratizmą valstybinėse ir savivaldybių institucijose, pagerinti valstybės tarnautojų socialines garantijas. Valstybės tarnautojams darbo užmokestis turėtų būti mokamas tokio dydžio, kad jie vertintų darbą valstybės tarnyboje ir bijotų jo netekti. Kovos su korupcija sėkmę savivaldybėje lemia principinga savivaldybės vadovų pozicija, aktyvus miesto bendruomenės įsitraukimas į korupcijos prevencijos veiklą, nešališka vietos žiniasklaida ir aktyvi Antikorupcijos komisijos veikla. 2015 m. Komisija posėdžiavo tik du kartus, o šiemet korupcijos prevenciją kontroliuojančio vaidmens ėmėsi atsakingiau. Respondentų buvo paprašyta pateikti pasiūlymus, kaip dar pagerinti antikorupcinės politikos įgyvendinimą Vilkaviškio rajono savivaldybėje. Respondentas [R1] siūlo gerinti antikorupcinį švietimą ir visuomenės įtraukimą į sprendimų priėmimo procesą, supaprastinti priimamus teisės aktus ir teigia, kad „į įvairių komisijų, tarybų ir kitų darinių darbą būtina įtraukti kuo daugiau nepriklausomų visuomenės atstovų, kurie nebūtų susiję su valdžioje esančiais valdininkais. Būtina gerinti švietėjišką veiklą apie korupcijos pasekmes, organizuoti daugiau diskusijų su visuomene prieš priimančią norminius teisės aktus, taip pat yra būtinas trumpesnis ir suprantamesnis reglamentavimas“.

Respondentas [R2] prioritetą teikia pilietiškumo ugdymui ir korupcijos faktų viešinimui. Savo nuomonę aiškina taip: „Svarbiausia, reikia ugdyti gyventojų pilietiškumą neapsiribojant vien jų švietimu, žiniasklaidoje viešinti korumpuotus pareigūnus, kad kiti valdininkai taip nesielgtų bei priimti savivaldybės tarnautojų etikos kodeksą“. Respondentas [R3] pritaria respondento [R1] pasiūlymams ir teigia, kad „norint pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą savivaldybės lygmeniu, reikėtų sudaryti komisijas ar darbo grupes probleminiams klausimams spręsti, viešinti nustatytus pažeidimus ir gerinti visuomenės švietimą apie korupcijos daromą žalą“. Respondento [R3] nuomone, svarbu pagerinti viešųjų paslaugų reglamentavimą, nes kovoti su pasekmėmis yra sunkiau nei šalinti priežastis. Jis teigė, jog „svarbu, kad savivaldybėje visos teikiamos viešosios paslaugos būtų reglamentuotos teisės aktais bei įstaigos viduje patvirtintais aprašais, tačiau to nepakaks, jeigu nebus šalinamos korupcijos atsiradimo priežastys“.

Apibendrinant respondentų išsakytas nuomones galima teigti, kad norint pagerinti antikorupcinės politikos įgyvendinimą Vilkaviškio rajono savivaldybėje, reikia supažindinti visuomenę su savivaldybės priimtų teisės aktų projektais, į teisės aktų rengimo grupes įtraukti vietos bendruomenės ir žiniasklaidos atstovus, skatinti piliečius pranešti atsakingoms institucijomis apie korupcijos atvejus savivaldybės įstaigose, organizuoti įvairius antikorupcinius renginius, konferencijas visai miesto bendruomenei ir kviesti miesto gyventojus aktyviai dalyvauti Antikorupcijos komisijos organizuojamuose posėdžiuose.

Apibendrinant atliktą tyrimą galima teigti, kad per tiriamąjį laikotarpį Vilkaviškio rajono savivaldybėje buvo nuteisti 32 asmenys, bandę papirkti pareigūnus, tačiau nuteistas nei vienas kyšio gavėjas. Šios tendencijos būdingos visai Lietuvai, nes kyšio davimo bylas sudėtinga iširti, kadangi abi suinteresuotos šalys nelinkusios atskleisti kyšio davimo fakto. Asmenys, teigiantys, kad Lietuvoje vyrauja korupcija, patys patekę į jiems nepageidaujamą situaciją (vairuoja išgėrę, gabena kontrabandą ir t. t.), siekia papirkti pareigūnus, siūlydami įvairaus dydžio kyšius, kad tik išvengtų gresiančios atsakomybės už padarytą pažeidimą. Ši situacija tik patvirtina Pasaulio korupcijos barometro tyrimo duomenis, kad Lietuva yra viena iš pirmaujančių tarp tų ES šalių, kurių gyventojai pateisina kyšio davimą siekdami asmeninės naudos. Visuomenė vis dar nesupranta, kad kyšininkavimo nauda yra trumpalaikė, o daroma žala šalies ekonomikai, piliečių socialinei gerovei didelė.

Asmenys bando papirkti pareigūnus negalvodami apie jiems gresiančią baudžiamąją atsakomybę bei konfiskuojamus pinigus, kurie siūlomi kaip kyšis. Prasidėjus baudžiamajam persekiojimui, 30 asmenų, bandžiusių papirkti pareigūnus, visiškai pripažino savo kaltę dėl padaryto nusikaltimo. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo nuteisti 32 asmenys nebuvo pakartotinai (per tyrimo laikotarpį) teisiami už BK XXXIII skyriuje numatytas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas. Vadinas, baudžiamasis persekiojimas veikia kaip priemonė, kuri atgraso nuteistuosius nuo pakartotinių korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo, tačiau, tai nėra veiksminga prevencija

kitiems asmenims, linkusiems daryti korupcinius nusikaltimus. Nereikia pamiršti, kad prevencinės priemonės yra daug humaniškesnės nei baudžiamosios, todėl reikia daugiau dėmesio skirti visos visuomenės, o ne tik tam tikrų grupių antikorpuciniam švietimui (Gavelytė, 2005, p. 117). Reikia pabrėžti, kad visoje Lietuvoje daugėja pareigūnų, kurie laikosi profesinės etikos, sąžiningumo bei nepaperkamumo principų ir atsisako jiems siūlomų kyšių, taip užkirsdami kelią nusikalstamai korupcinei veikai, prisideda prie korupcijos mastų valstybėje ir savivaldybėje mažinimo, valstybės teisinės sistemos gerinimo, socialinės gerovės kūrimo ir pasitikėjimo savo institucija didinimo.

Interviu metu surinktų duomenų analizė patvirtino, kad Lietuvoje korupcijos apraiškų gausu, o Vilkaviškio rajono savivaldybėje gali būti priimami sprendimai, kurie sudaro prielaidas korupcijos apraiškoms atsirasti. Savivaldybei svarbu užtikrinti priimamų sprendimų viešumą, skaidrumą ir valstybės tarnautojų vienasmeniškai priimamų sprendimų kontrolę. Vilkaviškio rajono savivaldybėje įgyvendinamas antikorpucinis švietimas, t. y. organizuojami susitikimai su STT ekspertais ir LR Seimo antikorpucijos komisijos nariais, tik savivaldybės tarnautojams ir Tarybos nariams. Komisijų nariai ir kiti suinteresuoti asmenys supažindinami su korupcijos prevencijos aktualijomis. Ikteisminio tyrimo institucijos vykdo asmenų, padariusių korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, baudžiamąjį persekiojimą. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad veiksmingiausia iš visų korupcijos prevencijos priemonių yra teisės aktų ar jų projektų antikorpucinis vertinimas, įgyvendinamas Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje, o mažiausiai veiksmingos priemonės – valstybės įgyvendinamos kovos su korupcija programos ir savivaldybės informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, reikalavimas. Problemos, su kuriomis susiduriama įgyvendinant antikorpucinę politiką Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje, – tai visuomenės žinių stygius korupcijos prevencijos srityje, gyventojų pilietiškumo, visuomenės antikorpucinio švietimo trūkumas ir pačių piliečių savo teisių ir pareigų nežinojimas. „Antikorpucinio visuomenės švietimo mūsų valstybėje svarbą patvirtina įvairūs sociologiniai tyrimai, su korupcija kovojančių institucijų, įstaigų ar organizacijų per ilgą laiką sukauptą patirtis“ (Vaisvalavičiūtė, 2007, p. 76). Siekiant pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą valstybėje ir savivaldybėje, reikia sumažinti biurokratinį mechanizmą, užtikrinti paprastesnį, aiškesnį teisinį reglamentavimą, sudaryti galimybes visuomenei ir žiniasklaidai dalyvauti priimant sprendimus, ugdyti gyventojų pilietiškumą, nepakantumą korupcijai, nes tik visuomenės nuolatinis informavimas apie korupcijos daromą žalą, bausmių už korupcinius pažeidimus neišvengiamumas bei tikslingas ir nuoseklus prevencijos priemonių įgyvendinimas, pačios visuomenės aktyvus dalyvavimas antikorpuciniuose judėjimuose gali duoti gerų antikorpucinės politikos įgyvendinimo rezultatų.

IŠVADOS

1. Remiantis teorine mokslinės literatūros analize korupciją reikėtų suprasti, kaip sudėtingą, neigiamą socialinį reiškinį, mažinantį visuomenės pasitikėjimą valdžios institucijomis ir susijusių su neteisėtu naudos sau ar artimiems asmenims siekimu. Norint kovoti su korupcijos reiškiniu, pirmiausia reikia šalinti socialines, teisines, finansines ir kitas priežastis, kurios lemia korupcijos atsiradimą bei plitimą. Įgyvendinant antikorupcinę politiką susiduriama su problemomis: nebaudžiamumu, antikorupcinio švietimo ir pilietiškumo stoka. Šios problemos gali būti vertinamos kaip antikorupcinės kultūros visuomenėje ir valstybėje trūkumas.

2. Teisinio korupcijos prevencijos reglamentavimo teorinė analizė parodė, kad Lietuvoje yra sukurta nuosekli ir nuolat tobulinama teisinė bazė kovai su korupcija. Šalies antikorupcinė politika įgyvendinama remiantis valstybės parengtais strateginiais dokumentais, iš kurių svarbiausias – Nacionalinė kovos su korupcija programa. Lietuvos antikorupcinė teisinė bazė kuriama remiantis užsienio valstybių patirtimi korupcijos prevencijos srityje. Tačiau teisinės priemonės neapsaugos nuo korupcijos, jeigu į jas bus žiūrima formaliai ir jų nesilaikoma.

3. Remiantis atlikto empirinio tyrimo duomenimis galima daryti tokias išvadas:

- Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje antikorupcinė politika įgyvendinama derinant baudžiamąsias ir su nebaudžiamąsias priemones, t. y. korupcijos prevenciją ir antikorupcinį švietimą derinant su asmenų, padariusių korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, baudžiamuoju persekiojimu;
- antrinių duomenų ir 2011–2015 m. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo priimtų nuosprendžių analizė parodė, kad Lietuvoje – 95,23 %, o Vilkaviškio rajono savivaldybėje visos (100 %) išnagrinėtos baudžiamosios bylos dėl korupcinių nusikalstamų veikų yra dėl bandymo papirkti pareigūnus. Dažniausiai kyšiai duodami, kai žmonės siekia išvengti atsakomybės už Kelių eismo taisyklių pažeidimus. Asmenims, padariusiems korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, dažniausiai skiriama bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, – bauda, kuri turi atgrasyti nuteistuosius nuo pakartotinio korupcinių nusikaltimų darymo, tačiau, kaip rodo tyrimų rezultatai, tai nėra veiksminga prevencija kitiems asmenims, linkusiems daryti korupcinius nusikaltimus, nes skiriamos per švelnios bausmės. Todėl be pažeidėjų išaiškinimo ir sankcijų jiems taikymo reikalinga įgyvendinti ir korupcijos prevenciją ir antikorupcinį švietimą, nes visos trys šios priemonės viena kitą papildo ir viena be kitos yra nepakankamai veiksmingos;
- svarbiausia korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimo problema Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje yra nepakankamas visuomenės antikorupcinis švietimas apie korupcijos daromą žalą ir pasekmes. Antikorupciniai renginiai, mokymai organizuojami valstybės

tarnautojams, politikams, moksleiviams, tačiau į juos nekviečiami kitų visuomenės grupių atstovai (pensininkai, nebiudžetinių įstaigų darbuotojai ir kiti);

- pilietiškumo trūkumas – tai dar viena mūsų visuomenės antikorupcinės politikos įgyvendinimo problema. Piliečiai neaktyviai įsitraukia į valstybės valdymą, sprendimų priėmimą, prevencijos procesus, nelinkę pranešti apie korupcinius nusikaltimus, o patys patekę į nepalankią situaciją ieško problemos sprendimo būdų bandydami duoti pareigūnams kyšius;
- savo pilietinių teisių nežinojimas apsunkina antikorupcinės politikos įgyvendinimą. Žmonės nežino, nesupranta, kad valstybės tarnautojų pareiga – nemokama pagalba, suteikta informacija rūpimu klausimu.

REKOMENDACIJOS

1. Atlikus turimą nustatyta, kad asmenys bando papirkti pareigūnus, siekdami asmeninės naudos sau, todėl Lietuvos Respublikos Seimui reikėtų papildyti BK 320 straipsnį 4 dalimi, kuri nustatytų privalomus mokymus apie korupcijos daromą žalą valstybei ir piliečių socialinei gerovei asmenims, padariusiems korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas.

2. Antikorupcinio švietimo politika turėtų būti įgyvendinama nuosekliai ir kryptingai, įtraukiant į procesą visus visuomenės sluoksnius. Moksleiviai pilietinio ugdymo pamokų metu turėtų sužinoti apie korupcijos reiškinių ir jo pasekmes, o kitiems piliečiams savivaldybės turėtų organizuoti nemokamas konferencijas, diskusijas korupcijos tema.

3. Siekiant pagerinti Vilkaviškio rajono savivaldybės antikorupcinės politikos skaidrumą rekomenduotina savivaldybės interneto tinklalapyje skelbi ne tik korupcijos prevencijos programą ir jos įgyvendinimo priemonių planą, bet ir periodiškai kas pusmetį informuoti visuomenę apie priemonių plano įgyvendinimo progresą, kas konkrečiai jau yra padaryta ataskaitiniam laikotarpiui, ar įgyvendinimas vyksta pagal numatytą planą, o jei priemonės nuspręsta atsisakyti, aiškiai nurodyti atsisakymo priežastis.

4. Siekiant užtikrinti, kad piliečiai jaustųsi saugūs pranešdami Vilkaviškio rajono savivaldybei apie galimus korupcijos atvejus, tikslinga savivaldybės interneto tinklalapyje pateikti informaciją apie pranešėjų anonimiškumo ir konfidencialumo garantiją.

5. Norint užtikrinti Vilkaviškio rajono savivaldybės valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, (toliau – tarnautojai) profesinės etikos laikymąsi, administracijos direktoriui reikia kuo skubiau parengti ir patvirtinti darbuotojų veiklos ir elgesio reikalavimų kodeksą, kurio nuostatomis turėtų vadovautis savivaldybės darbuotojai vykdydami tarnybines pareigas ir ne tarnybos metu. Į etikos kodekso rengimą įtraukti vietos bendruomenės atstovus, žiniasklaidą, Antikorupcijos komisiją.

LITERATŪRA

1. Ackerman, R., S. (1999). *Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma*. Vilnius: Vaga.
2. Aleknavičienė, J. (2009). Kaip keičiasi Lietuvos korupcijos žemėlapis? Kn. *Korupcijos mįslės*. (pp. 11–30). Vilnius: Transparency International Lietuvos skyrius.
3. Amundsen, I. (1997). Political corruption: an introduction to the issues. [Žiūrėta 2016-09-13]. Prieiga per internetą www.cmi.no/publications/file/1040-political-corruption.pdf.
4. Baltakienė, A. (2010). Korupcija viešajame sektoriuje. *Tiltas į Ateitį = The Bridge to the Future*, (1), 29–32. [Žiūrėta 2016-09-16]. Prieiga per internetą http://www.lvb.lt/primo_library.
5. Baltakienė, A. (2012). Antikorupcinis švietimas Lietuvoje. *Tiltas į Ateitį = The Bridge to the Future*, (1), 42–426. [Žiūrėta 2016-09-16]. Prieiga per internetą http://www.lvb.lt/primo_library.
6. Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija: Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla–spaustuvė.
7. Burda, R. (2012). Korupcija privačiame sektoriuje: apibrėžties ir teisinio reguliavimo galimybės. *Current Issues of Business & Law*, 7 (1), 201–220. [Žiūrėta 2016-09-16]. Prieiga per internetą http://www.lvb.lt/primo_library.
8. Čilinskas, K. (2005). Esami ir projektiniai siūlymai dėl teisinio pobūdžio priemonių korupcijos kontrolės ir prevencijos srityje. Kn. *Kaip pažaboti korupciją* (pp. 55-98). Vilnius: Transparency International Lietuvos skyrius.
9. Dawood, Y. (2014). Classifying corruption. *Duke Journal of Constitutional Law & Public Policy*, 9 (1). [Žiūrėta 2016-09-01]. Prieiga per internetą http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=240129.
10. Diržytė, A. ir Patapas, A. (2015). Lietuvos gyventojų susidūrimo su korupcija ir pasitenkinimo gyvenimu paradoksas. *Viešojo politika ir administravimas*, T. 14, Nr. 2, 163176. [Žiūrėta 2016-09-05]. Prieiga per internetą <https://repository.mruni.eu/pdfpreview/bitstream/handle/007/14017/4108-8985-1-PB.pdf>.
11. Dikčius, V. (2011). Anketos sudarymo principai. [Žiūrėta 2016-010-11]. Prieiga per internetą www.ef.vu.lt/dokumentai/katedros/Rinkodaros.../Anketos_sudarymo_principai.pdf
12. Fisman, R. ir Miguel. E. (2012). *Ekonomikos gangsteriai: korupcija, smurtas ir valstybių skurdas*. Vilnius: Baltos lankos.
13. Gavėlis, V. (2010). Korupcijos klasifikacija ekonominių santykių kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (17), 51–56.
14. Gavėlytė, I. (2004). Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika. *Teisė*, 53, 80–101.
15. Gavėlytė, I. (2005). Korupcijos prevencijos priemonių reikšmė ir šiuolaikiniai ypatumai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 5, 113–118.
16. Gutauskas, A. (2008). Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų baudžiamojo teisinio vertinimo aspektai. *Verslo ir teisės aktualijos*, 2, 32–33.
17. Gutauskas, A. ir Lausius, J. (2007). *Korupcija Lietuvoje: ikiteisminio ir teisminio nagrinėjimo praktika*. Vilnius: Teisės institutas.
18. Gutauskas, A., Ragauskas, P., Stračinskienė, L. ir Čilinskas, K. (2005). *Skaidrios savivaldos link*. Vilnius: Transparency International Lietuvos skyrius.

19. Hellman, D. (2013). Defining corruption and constitutionalizing democracy. [Žiūrėta 2016-08-05] Prieiga per internetą <http://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1044&context=mlr>.
20. Justickis, V. (2001). Kriminologija 1 ir 2 dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
21. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
22. Klitgaard, R., Maclean-Abaroa, R., Parris, L., H. (2005). *Korumpuoti miestai. Praktinis korupcijos gydymo ir prevencijos vadovas*. Vilnius: Eugrimas.
23. Levin, M. ir Satarov, G. (2012). Korupcija Rusijoje: klasifikacija ir dinamika. *Ekonominės problemos*, 10, 4–30. [Žiūrėta 2016-09-05]. Prieiga per internetą <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/117801949>.
24. Lisinaitė, J. (2012). Korupcijos apraiškos ir kovos su korupcija metodai. *Tiltas į Ateitį = The Bridge to the Future*, (1), 491–495. [Žiūrėta 2016-09-16]. Prieiga per internetą http://www.lvb.lt/primu_library.
25. Michailovič, I. (2004). Korupcija pagal Europos Sąjungos dokumentus ir kai kurie Lietuvos baudžiamojo teisinio reglamentavimo aspektai. *Teisė*, 50, 106–112.
26. Mungiu-Pippidi, A. (2006). Corruption: diagnosis and treatment. *Journal of Democracy*, 17 (3), 86–99. [Žiūrėta 2016-09-01]. Prieiga per internetą <http://www.journalofdemocracy.org/article/corruption-diagnosis-and-treatment>.
27. Palidaskaitė, J. ir Vaisvalavičiūtė, A. (2005). Antikorupcinio švietimo Lietuvoje svarba. *Ekonomika Ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (5), 287–291.
28. Palidaskaitė, J. (2010). Korupcija viešuosiuose pirkimuose: nuo teorinės apibrėžties iki atvejo studijos. *Viešojo politika ir administravimas*, 32, 74–84.
29. Palidaskaitė, J. ir Raudonienė, A. (2004). Antikorupcinės kultūros gairės Lietuvoje. *Kultūrologija. T. 11*, 55–76.
30. Palidaskaitė, J. (2005). Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje. *Viešojo politika ir administravimas*, 13, 25–38.
31. Palidaskaitė, J. (2006). Korupcijos sklaidos formos Lietuvoje: tarp sovietinio palikimo ir rinkos padiktuoto pragmatizmo. *Viešojo politika ir administravimas*, 18, 57–72.
32. Palidaskaitė, J. (2010). Korupcija viešuosiuose pirkimuose: nuo teorinės apibrėžties iki atvejo studijos. *Viešojo politika ir administravimas*, 32, 74–84.
33. Piliponytė, J. (2004). Korupcija: teoriniai bandymai apibrėžti ir paaiškinti. *Sociologija*, 2, 83–95.
34. Piliponytė, J. (2005). Korupcijos fenomenas. [Žiūrėta 2016-09-15]. Prieiga per internetą http://www.sdcentras.lt/antikorupcija/am/AM_Piliponyte.pdf.
35. Piliponytė, J. (2006). *Korupcijos konstravimas: pokomunistinių šalių praktika*. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, sociologija (05 S). Vilnius: Vilniaus universiteto Socialinių tyrimų institutas.
36. Prunskus, V. (2007). Korupcija švietime: atsiradimo priežastys ir raiškos formos. *Edukologija*, 15, Nr. 2, 60–72. [Žiūrėta 2016-09-01]. Prieiga per internetą <http://elibrary.lt/resursai/Mokslai/VGTU/Santalka/2007/>.
37. Raudonienė, A. (2002). Modernėjanti klasikinio korupcijos apibrėžimo Lietuvoje kaita. *Jurisprudencija*,

38. 2002, t. 32(24), 114–121. [Žiūrėta 2016-08-25]. Prieiga per internetą https://www.mruni.eu/upload/iblock/5d5/011_raudoniene.pdf.
39. Raudonienė, A. (2003). Korupcijos kategorijų analizė. *Jurisprudencija*, T. 41(33), 81–90. [Žiūrėta 2016-09-01]. Prieiga per internetą <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3426>.
40. Rothstein, B. (2013). Corruption and Social Trust: Why the Fish Rots from the Head Down. *Social Research*, 80 (4), 1009–1033.
41. Satarov, G., Levin, M. ir Cirik, M. (1998). Rusija ir korupcija: kas ką. Maskva: Fondas Indem. Prieiga per internetą http://www.indem.ru/indemfond/indfp2_r.html.
42. Steponavičienė, G. (2005). Elektroninės valdžios galimybės mažinant korupciją viešajame sektoriuje. Kn. *Kaip pažaboti korupciją* (pp.161-190). Vilnius: Transparency International Lietuvos skyrius.
43. Šatienė, G. (2005). Korupcija ir antikorpucinė politika. Kn. D. Petrauskienė (red.), *Korupcija aukštosiose mokyklose: požiūriai, problemos, sprendimo galimybės*. (pp.119–134). Vilnius: Garnelis.
44. Šatienė, G. (2005). Kriminalistinio korupcijos apibūdinimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 65 (57), 113-121.
45. Tamošiūnas, T. (2005). Korupcija Lietuvos aukštosiose mokyklose: požiūriai, problemos, sprendimo galimybės. Kn. D. Petrauskienė (red.), *Korupcija aukštosiose mokyklose: požiūriai, problemos, sprendimo galimybės*. (pp. 39–45). Vilnius: Garnelis. [Žiūrėta 2016-09-15]. Prieiga per internetą http://www.sdcentras.lt/antikorpucija/am/AM_tyrimas.pdf.
46. Vaidelytė, E. (2015). *Mokomoji medžiaga: Valstybės tarnautojų etiketas ir praktika*. Kaunas: KTU.
47. Vaitiekus, S. (2002). *Korupcijos prevencijos sistema Lietuvoje: organizacijos ir veiksmų apžvalga*. Vilnius: Transparency International Lietuvos skyrius.
48. Vargas-Hernandez, J. G., (2011). The Multiple Faces of Corruption: Typology, Forms and Levels. [Žiūrėta 2016-09-04]. Prieiga per internetą https://spaa.newark.rutgers.edu/sites/.../Vargas-Hernandez__Jos.pdf.
49. Vaisvalavičiūtė, A. (2007). Antikorpucinis švietimas: Lietuvos atvejis. *Viešojo politika ir administravimas*, 21, 75–86.
50. Vveinhard, J. ir Petrauskaitė, L. (2013). Nepotizmo modelių lyginamoji analizė: pritaikomumo sąlygos. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (40), 94–102.

ŠALTINIAI

1. 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijos Lietuvoje [žiūrėta 2016-08-26]. Prieiga per internetą <http://www.esinvesticijos.lt/lt/naujienos/pagal-2015-m-korupcijos-suvokimo-indekso-tyrima-lietuvoje-situacija-gereja>.
2. 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“. *Žin.*, 2012, Nr. 144-7430.
3. 2015 m. indekse Lietuva gavo 61 balą iš 100 galimų ir užėmė 32 vietą [žiūrėta 2016-09-20]. Prieiga per internetą <http://www.transparency.lt/2015-m-indekse-lietuva-gavo-61-bala-is-100-galimu-ir-uzeme-32-vieta/>.

4. Antikorupcinis švietimas [žiūrėta 2016-09-06]. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/Antikorupcinis_%C5%A1vietimas.
5. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Žin.*, 2002, Nr. 23-853.
6. Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos papildomas protokolai [žiūrėta 2016-08-31]. Prieiga per internetą http://www.stt.lt/files/130_doc_file_1_121836.pdf.
7. Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2003, Nr. 38-1739.
8. Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos. *Žin.*, 2002, Nr. 126-5733.
9. EST Bendroji pozicija, nustatyta remiantis ES sutarties K.3 straipsniu, dėl derybų ET ir EBPO dėl korupcijos. [Žiūrėta 2016-09-01]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:31997F0661&from=LT>.
10. EST Pamatinis sprendimas dėl korupcijos privačiame sektoriuje. [Žiūrėta 2016-09-01]. Prieiga per internetą http://www.stt.lt/files/129_doc_file_1_115815.pdf.
11. Europos komisijos kovos su korupcija ataskaita Tarybai ir Europos parlamentui. [Žiūrėta 2016-09-01]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_lt.pdf.
12. Jungtinių tautų konvencija prieš korupciją. *Žin.*, 2006, Nr. 136-5145.
13. Konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar ES valstybių narių pareigūnais, parengta vadovaujantis ES sutarties K.3 straipsnio 2 dalies c punktu. [Žiūrėta 2016-08-31]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=45054&p_query=&p_tr2.
14. Konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandėriuose. [Žiūrėta 2016-09-01]. Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/files/103_doc_file_1_094520.pdf.
15. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas Nr. X-4449. *Žin.*, 1985, Nr. 1-1.
16. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas Nr. VIII-1968. *Žin.*, 2000, Nr. 89-2741.
17. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas Nr. IX-785. *Žin.*, 2002, Nr. 37-1341.
18. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčių įstatymas Nr. IX-1007. *Žin.*, 2002, Nr. 73-3085.
19. Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymas Nr. I-1338. *Žin.*, 1996, Nr. 50-1197.
20. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas Nr. IX-904. *Žin.*, 2002, Nr. 57-2297.
21. Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas Nr. VIII-1749. *Žin.*, 2000, Nr. 56-1644.
22. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas Nr. IX-2112. *Žin.*, 2004, Nr. 63-2243.
23. Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinis veiklos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 648 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“. *TAR*, 2015-06-30, Nr. 10386. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/>.
24. Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programa, patvirtinta Lietuvos

- Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1537 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015-2025 metų programos patvirtinimo“. *TAR*, 2015-03-16, Nr. 3856. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/>.
25. Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas Nr. XII-615. *Žin.*, 2013, Nr. 128-6514.
 26. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos 2016-09-02 išvada Nr. 1.15 E-01 „Dėl korupcijos rizikos analizės Vilkaviškio rajono savivaldybės veiklos srityje“ [žiūrėta 2016-09-22]. Prieiga per internetą <http://www.stt.lt/lt/menu/korupcijos-prevensija/korupcijos-rizikos-analize/2016-metu-rizikos-analizes/>.
 27. Lietuvos Respublikos specialiuųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2009-02-17 įsakymas Nr. 2-43 „Dėl Lietuvos Respublikos specialiuųjų tyrimų tarnybos 2009-2011-ųjų sutrumpinto strateginio veiklos plano patvirtinimo“ [žiūrėta 2016-10-29]. Prieiga per internetą https://www.stt.lt/documents/planavimo_dokumentai/Strateginis_veiklos_planas__2009-11.pdf.
 28. Lietuvos Respublikos specialiuųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2014 m. birželio 5 d. įsakymas Nr. 2-185 „Dėl savivaldybės korupcijos prevencijos programos rengimo rekomendacijų patvirtinimo“. *TAR*, 2014, Nr. 7274. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/>.
 29. Lietuvos Respublikos specialiuųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2011 m. gegužės 13 d. įsakymas Nr. 2-17 „Dėl valstybės ar savivaldybės įstaigų veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo rekomendacijų patvirtinimo“. *Žin.*, 2011, Nr. 60-2877.
 30. Lietuvos Respublikos specialiuųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2013 m. balandžio 4 d. įsakymas Nr. 2-117 „Dėl teisės aktų ar jų projektų antikorporcinio vertinimo Lietuvos Respublikos specialiuųjų tyrimų tarnyboje tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2013, Nr. 37-1827.
 31. Lietuvos Respublikos specialiuųjų tyrimų tarnybos įstatymas Nr. VIII-1649. *Žin.*, 2000, Nr. 41-1162.
 32. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas Nr. XI-2220. *Žin.*, 2012, Nr. 110-5564.
 33. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas Nr. VIII-1316. *Žin.*, 1999, Nr. 66-2130.
 34. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas Nr. VIII-371. *Žin.*, 1997, Nr. 67-1659; 2000, Nr. 18-431.
 35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimas Nr. Nr. 243 „Dėl teisės aktų projektų antikorporcinio vertinimo taisyklių patvirtinimo“. Nr. 243. *TAR*, 2014-03-20, Nr. 3284. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/>.
 36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 8 d. nutarimas Nr. 1601 „Dėl korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos patvirtinimo“. *Žin.*, 2002, Nr. 98-4339.
 37. Pranešimas spaudai. Seimas patvirtino Nacionalinės kovos su korupcija programą [žiūrėta 2016-09-06]. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_d=155270&p_k=1.
 38. Specialiuųjų tyrimų tarnybos tinklalapis. Tyrimai ir analizės [žiūrėta 2016-09-15]. Prieiga per internetą <http://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/#turinys>.
 39. STT tinklalapis [žiūrėta 2016-09-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.stt.lt/>>
 40. Susitarimas dėl tarptautinės organizacijos – antikorporcijos akademijos – įsteigimo. *Žin.*, 2013, Nr. 19-928.
 41. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje [žiūrėta 2016-08-31]. Prieiga per internetą http://www.stt.lt/files/129_doc_file_1_115815.pdf.

42. Tarptautinių žodžių žodynas, (2013). Red. A. Kaulakienė. Vilnius: Alma littera.
43. Tarptautinių žodžių žodynas, (2008). Red. A. Kinderys. Vilnius: Alma littera.
44. Lietuvos teismų informacinė sistema „Liteko“ [žiūrėta 2016-09-05]. Prieiga per internetą <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/detalipaieska.aspx>.
45. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos“. *Žin.*, 2002, Nr. 113-5029.
46. Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. XI-2015 „Dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“. *Žin.*, 2012, Nr. 61-3050.
47. Viešosios įstaigos „Transparency International“ Lietuvos skyrius. Tyrimai [žiūrėta 2016-09-15]. Prieiga per internetą <http://www.transparency.lt/tyrimai/>.
48. Vilkaviškio rajono savivaldybės 2016–2018 metų korupcijos prevencijos programa ir jos priemonių įgyvendinimo planas, patvirtintas Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos 2016 m. birželio 30 d. nutarimu Nr. B-TS-460 „Dėl Vilkaviškio rajono savivaldybės 2016–2018 metų korupcijos prevencijos programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“. *TAR*, 2016, Nr. 22925. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/>.
49. Vilkaviškio rajono savivaldybės institucijų teisės aktų ir jų projektų antikorupcinio vertinimo metodika, patvirtinta Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos 2013 m. spalio 29 d. sprendimu Nr. B-TS-777 „Dėl Vilkaviškio rajono savivaldybės institucijų teisės aktų ir jų projektų antikorupcinio vertinimo metodikos patvirtinimo“ [žiūrėta 2016-09-22]. Prieiga per internetą www.vilkaviskis.lt/vilkas/m/m_doc_Shop/wfiles/doc6594.doc.
50. Vilkaviškio rajono savivaldybės mero 2016-01-07 išvada Nr.(05)(2.8)-SD-129 „Dėl Vilkaviškio rajono savivaldybės veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo“ [žiūrėta 2016-09-22]. Prieiga per internetą http://www.stt.lt/documents/kpt_2016/Vilkaviskio_rajono_savivaldybes_KPT.pdf.

INTERVIU KLAUSIMAI

1. Įvertinkite korupcijos reiškinį Lietuvoje bei Vilkaviškio rajono savivaldybėje.
2. Kokios antikorupecinės politikos priemonės įgyvendinamos Vilkaviškio rajono savivaldybėje?
3. Su kokiomis problemomis susiduriama įgyvendinant korupcijos prevencijos politiką Vilkaviškio rajono savivaldybėje ir Lietuvoje?
4. Įvertinkite korupcijos prevencijos priemonių veiksmingumą Lietuvoje ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje remiantis Likerto skale nuo 1 iki 5.

Teiginys	Teritorija	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
Manau, kad „korupcijos rizikos analizė“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje					
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje					
Manau, kad „kovos su korupcija programos“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje					
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje					
Manau, kad „teisės aktuose įtvirtinto ar teisės aktų projektais numatomo teisinio reguliavimo poveikio korupcijos mastui vertinimas (teisės aktų ar jų projektų antikorupecinis vertinimas)“ (LR Simas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje					
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje					
Manau, kad „informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, arba apie asmenį, kurį į pareigas ES ar tarptautinėse institucijose teikia Lietuvos Respublika, pateikimas“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje					
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje					
Manau, kad „informacijos pateikimas valstybės tarnautojų ir juridinių asmenų registrams“ (LR Seimas, 2002) yra veiksminga korupcijos prevencijos priemonė.	Lietuvoje					
	Vilkaviškio rajono savivaldybėje					

5. Pasiūlykite, kaip pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą Lietuvoje.
6. Pasiūlykite, kaip pagerinti korupcijos prevencijos politikos įgyvendinimą Vilkaviškio rajono savivaldybėje.